

Næringsutvikling, innovasjon og attraktivitet Hordaland

KNUT VAREIDE OG HANNA NYBORG STORM

TF-notat nr. 28/2011

TF-notat

Tittel:	Næringsutvikling, innovasjon og attraktivitet. Hordaland.
TF-notat nr:	28/2011
Forfatter(e):	Knut Vareide og Hanna Nyborg Storm
Dato:	11.11.2011
Gradering:	Åpen
Antall sider:	83
Framsidedfoto:	
ISBN:	978-82-7401-463-3
ISSN:	1891-053X
Pris:	180,- Kan lastes ned gratis som pdf fra telemarksforsking.no

Prosjekt:	Regionale analyser 2011
Prosjektnr.:	20110140
Prosjektleder:	Knut Vareide
Oppdragsgiver(e):	Hordaland fylkeskommune

Resymé:	
	Denne rapporten beskriver utviklingen i Hordaland med hensyn til befolkning, arbeidsplasser, utdanningsnivå, næringsutvikling, innovasjon og attraktivitet.

Telemarksforsking, Boks 4, 3833 Bø i Telemark. Org. nr. 948 639 238 MVA
--

Forord

Denne rapporten er en videreføring av tidligere næringsanalyser. Analysene bygger på indikatorer og metoder fra tidligere år, som er oppdatert eller oppgradert. I tillegg introduserer vi enkelte nye tema og indikatorer.

De som har lest tidligere rapporter vil kjenne igjen kapitlene for folketall, arbeidsplasser, NæringsNM og Attraktivitetspyramiden. Attraktivitetspyramiden er oppgradert i år. Metoden for beregning av bostedsattraktivitet, Attraktivitetsbarometeret, er endret vesentlig. Attraktivitetsbarometeret tar nå også med innvandring som grunnlag for beregningene.

I denne rapporten har vi også med to nye kapitler. Det ene kapitlet omhandler utdanningsnivå, det andre innovasjon i næringslivet.

Telemarksforskning har utarbeidet 23 regionale analyser på ulike geografiske nivå i 2011. Oppdragsgiverne har møttes ved fire anledninger underveis for å diskutere innhold, relevans og metoder. Dette har gitt verdifulle innspill til oss som har utarbeidet rapportene.

Bø, 11.11.11

Knut Vareide
Prosjektleder

Innhold

Sammendrag	5
1. Befolkning.....	6
2. Arbeidsplasser	12
3. Utdanningsnivå	22
4. NæringsNM	29
5. Innovasjon i næringslivet	46
6. Attraktivitetspyramiden	59
7. Oppsummerende analyser	79

Sammendrag

Det går jevnt over bra i Hordaland. Hordaland har den høyeste befolkningsveksten i nyere historie, Næringslivet er innovativt, har høyt utdanningsnivå og skårer godt i NæringsNM. De fleste regionene i Hordaland er også attraktive som bosteder. Et lite svakhetstegn er at Næringslivet har hatt nedgang i antall ansatte to år på rad.

Hordaland har hatt høyere befolkningsvekst de siste fire årene enn i noen annen fireårsperiode siden 1951. Veksten i Hordaland er sterkere enn i landet for øvrig. Hordaland har høyere fødselsoverskudd enn landgjennomsnittet, høyere innvandring, og i de tre siste årene har det også vært nettoflytting til Hordaland fra andre norske fylker.

Utviklingen i antall arbeidsplasser i Hordaland var svært god fra 2000 til 2008. Det var næringslivet som var motoren i denne veksten. Etter 2008 har antall arbeidsplasser i næringslivet gått tilbake. De to siste årene er det kommunesektoren som har stått for arbeidsplassveksten.

Hordaland har fjerde høyest utdanningsnivå av fylkene. Utdanningsnivået i næringslivet er tredje høyest av fylkene. Det er Bergen som trekker opp utdanningsnivået i fylket. Utenom Bergen er ikke utdanningsnivået spesielt høyt.

Bedriftenes utvikling analyseres i NæringsNM, som måler bedriftenes lønnsomhet, vekst og nyetableringer. Hordaland er samlet sett på femteplass av 19 fylker i årets NæringsNM. Det er noe svakere enn de to foregående årene. Igjen er det Bergen som trekker snittet oppover. Blant de andre regionene og kommunene er resultatene sterkt varierende.

Innovasjon i næringslivet er også målt i denne rapporten, på bakgrunn av tall fra SSBs innovasjonsundersøkelse. Næringslivet i Hordaland er nummer fem når det gjelder andel innovative foretak. Mange regioner i Hordaland er høyt rangert for innovasjon, ikke bare Bergen.

I det siste kapitlet brukes Attraktivitetspyramiden som modell for å beskrive utviklingen. I Attraktivitetspyramiden forklares steders utvikling gjennom deres attraktivitet langs tre dimensjoner: Attraktivitet for bedrifter i basisnæringer, attraktivitet for besøkende og attraktivitet som bosted.

Hordaland har vært attraktivt for bedrifter i basisnæringer de siste årene. Bergen, Hordaland Vest og Nordhordland har hatt vekst i konkurranseutsatte basisnæringer, spesielt innen teknologiske tjenester. Når det gjelder besøksattraktivitet er resultatene varierende, men Voss er en sterk besøkskommune med stor framgang.

De fleste regionene i Hordaland er også attraktive som bosted. Det er spesielt Bergen og omkringliggende områder som trekker opp for bostedsattraktiviteten i fylket.

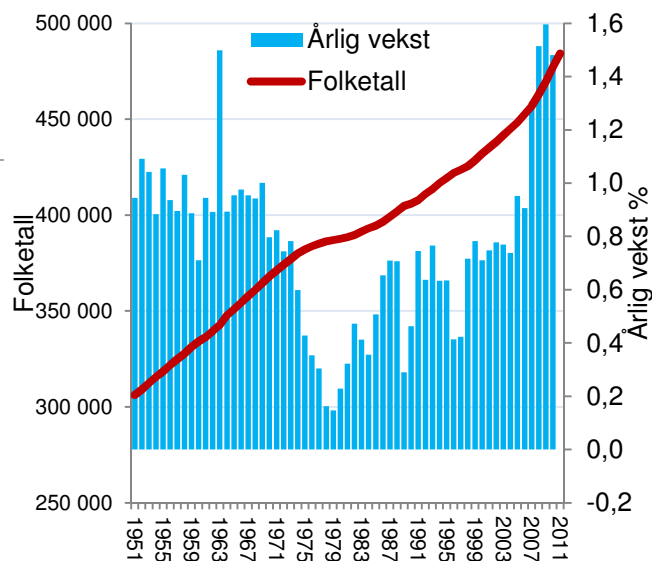
1. Befolkning

Befolkningsutviklingen er den viktigste indikatoren for regional utvikling. I de fleste kommuner, regioner eller fylker er befolkningsutviklingen den dominerende indikatoren for utviklingen, mens andre måleparametre er underordnet. Vi starter derfor rapporten med en kort oversikt over de viktigste trekkene i befolkningsutviklingen. Alt datagrunnlag i dette kapitlet er fra SSB.

1.1 Befolkningsutviklingen på lang sikt

Befolkningen i Hordaland har vokst jevnt de siste tiårene. Det har vært vekst alle år.

De siste fire årene har den årlige veksten vært på mellom 1,3 og 1,6 prosent. Det har aldri vært en like sterk vekstperiode i de årene vi har statistikk for. I de tre siste årene har folketallet i Hordaland økt med over 7000 hvert år.

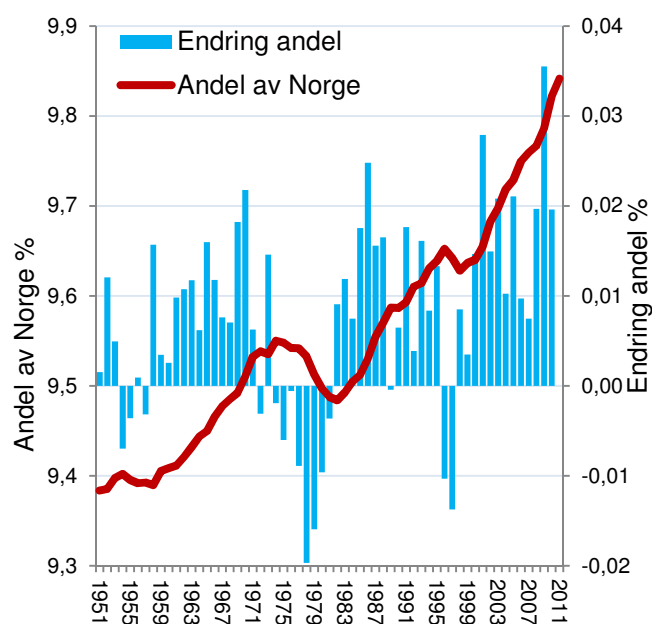

Figur 1: Befolkningsutvikling og årlige endringer i befolkningen i Hordaland siden 1951.

Relativ utvikling

Hvis vi måler Hordalands andel av Norges befolkning og endringer i denne andelen, får vi et litt annet bilde på utviklingen. Hordalands andel av Norges befolkning har økt, men det har vært perioder der andelen har gått ned. Vi kan se at 70-tallet var en periode med lav vekst.

Andelen av Norges befolkning har økt sterkt de siste ti årene. Norge har i denne perioden fått en sterk befolkningsvekst som følge av økt innvandring. Når Hordaland har sterkere vekst i befolkningen enn resten av landet, viser dette hvor sterkt Hordaland vokser.

Figur 2: Utvikling i Hordalands andel av Norges befolkning og årlige endringer i denne andelen siden 1951.

1.2 Befolkningsutviklingen dekomponert

Befolkningsveksten kan splittes opp i tre komponenter: Fødselsoverskudd, netto innvandring og nettoflytting innenlands.

I Hordaland har det spesielt vært et høyt fødselsoverskudd i alle årene siden 1997. Fødselsoverskuddet har ligget rimelig stabilt. Innvandringen har økt sterkt de siste årene, og har bidratt til den sterke befolkningsveksten de siste fire årene. Flyttebalansen har betydd lite for befolkningsutviklingen i Hordaland i denne perioden.

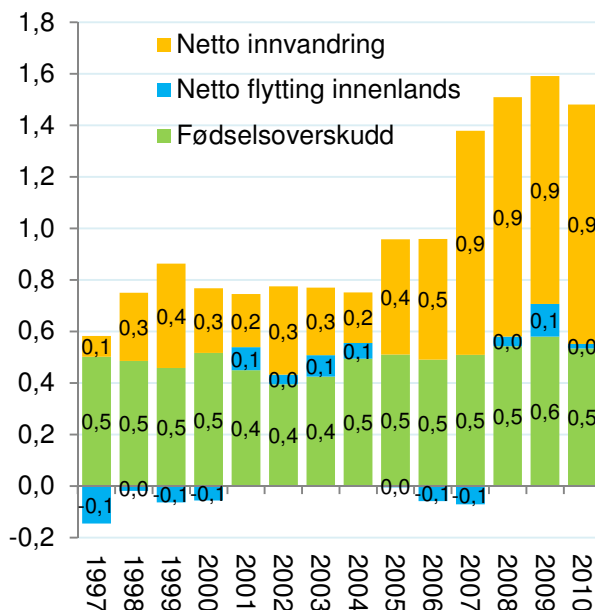
Relativ utvikling

I figur 4 ser vi hvordan de tre komponentene i befolkningsendringen i Hordaland avviker fra landsgjennomsnittet.

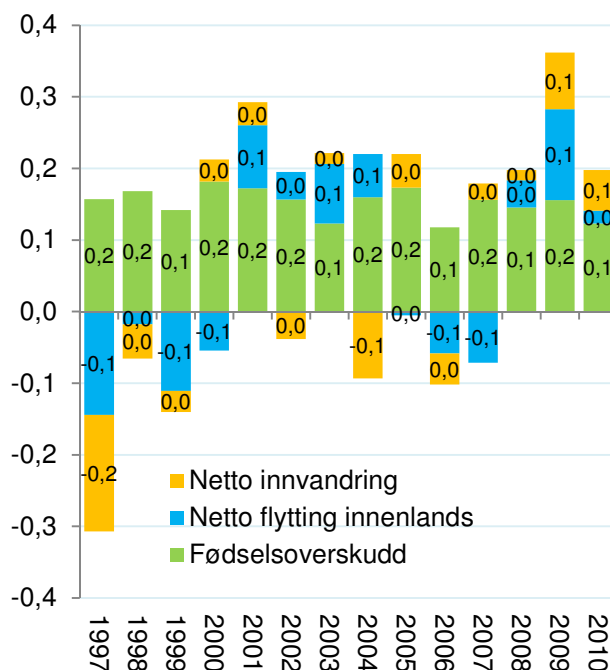
Figuren viser at Hordaland har en høyere fruktbarhet enn gjennomsnittet. Landet som helhet vokser med 0,4 prosent gjennom fødselsoverskuddet. Det er faktisk fødselsoverskuddet som har bidratt mest til at Hordaland vokser mer enn gjennomsnittet for Norge.

Innvandringen til Hordaland har betydd lite relativt sett, til tross for den sterke økningen i absolute tall. Innvandringen til Norge har vært stor de siste årene, og innvandringen til Hordaland skiller seg ikke ut i sammenliknet med resten av landet.

Nettoflyttingen mellom Hordaland og resten av landet blir den samme som i figur 3, siden den innenlandske nettoflyttingen summeres til null.

Figur 3: Befolkningsveksten i Hordaland fordelt på fødselsoverskudd, netto innvandring og netto innenlands flytting i prosent av folketallet ved begynnelsen av året.

Figur 4: Avviket mellom Hordalands og Norges for fødselsoverskudd, netto innvandring og netto innenlands flytting i prosent av folketallet ved begynnelsen av året.

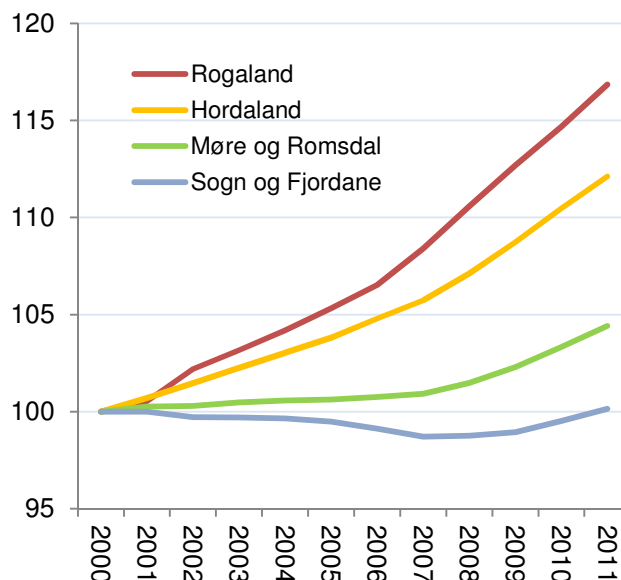
1.3 Sammenliknet med andre fylker

I figur 5 ser vi befolkningsutviklingen i fylkene på Vestlandet etter 2000.

Befolkningen i Hordaland har vokst med over tolv prosent fra 2000 til 2011.

Rogaland er det fylket på Vestlandet som har hatt sterke vekst. Her har folketallet økt med 17 prosent.

Sogn og Fjordane har tidligere hatt nedgang i folketallet, men har de siste årene igjen hatt en svak vekst. Folketallet i 2011 var litt over 2000-nivået.

Figur 5: Befolkningsutvikling i perioden 2000-2011, indeksert slik at nivået i 2000=100.

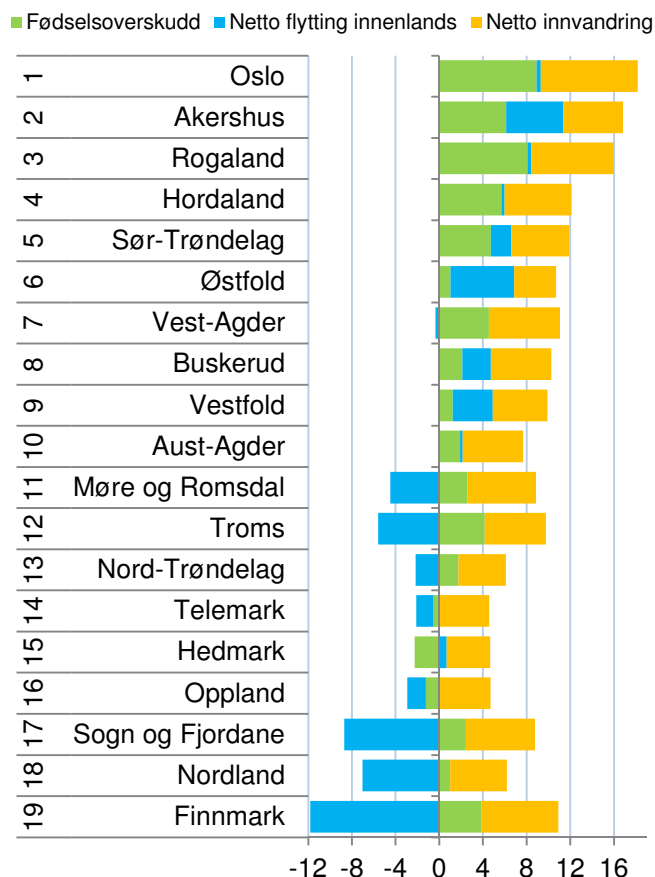
Dekomponert

I figur 6 ser vi hvordan veksten i fylkene er fordelt mellom fødselsoverskudd, innenlands nettoflytting og netto innvandring.

Oslo, som har høyest vekst, har høyest positiv fødselsbalanse og høyest innvandring. Oslo har ikke hatt nevneverdig netto innflytting de siste ti årene.

Samme utvikling ser vi i Rogaland og Hordaland, som har hatt tredje og fjerde høyest vekst. Ingen av disse fylkene har hatt vesentlige bidrag til befolkningsveksten fra innflytting fra andre fylker, men har oppnådd vekst gjennom innvandring fra utlandet og fødselsoverskudd.

Det er Akershus og Østfold som har hatt høyest innflytting i perioden. Fylker som Sør-Trøndelag, Buskerud og Vestfold har også vunnet en del innflyttere. Finnmark, Sogn og Fjordane og Nordland tapte flest gjennom utflytting.

Figur 6: Befolkningsveksten i fylkene etter 2000 fordelt på fødselsbalanse, innenlands flytting og innvandring. Prosent av folketallet i begynnelsen av perioden.

1.4 Befolkningsutvikling i regionene

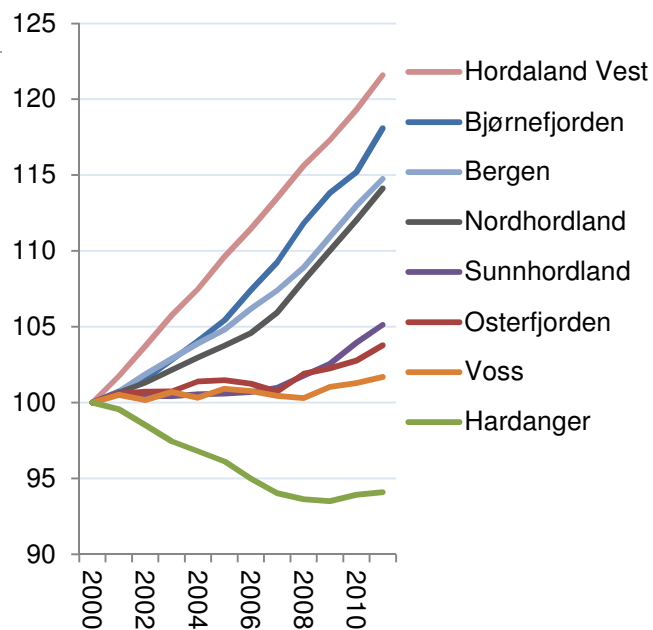
Regionenes befolkningsutvikling er vist i figur 7.

Hordaland Vest er den regionen som har hatt sterkest vekst i Hordaland. Folketallet har vokst med 21,6 prosent siden 2000.

Bjørnefjorden har hatt en vekst på 18 prosent, mens Bergen og Askøy har hatt en vekst på oppunder 15 prosent. Alle disse regionene har hatt en vekst som er sterkere enn landsgjennomsnittet.

Det er et sprang ned til de andre regionene. Sunnhordland, Osterfjorden og Voss har alle hatt vekst i folketallet, men veksten har bare vært fra 1,7 til 5,1 prosent.

Hardanger har hatt en dramatisk nedgang i folketallet, men nedgangen er stagnert de siste årene. Nedgangen fra 2000 til 2011 er på nesten seks prosent.

Figur 7: Befolkningsutvikling i regionene i Hordaland i perioden 2000-2011, indeksert slik at nivået i 2000=100.

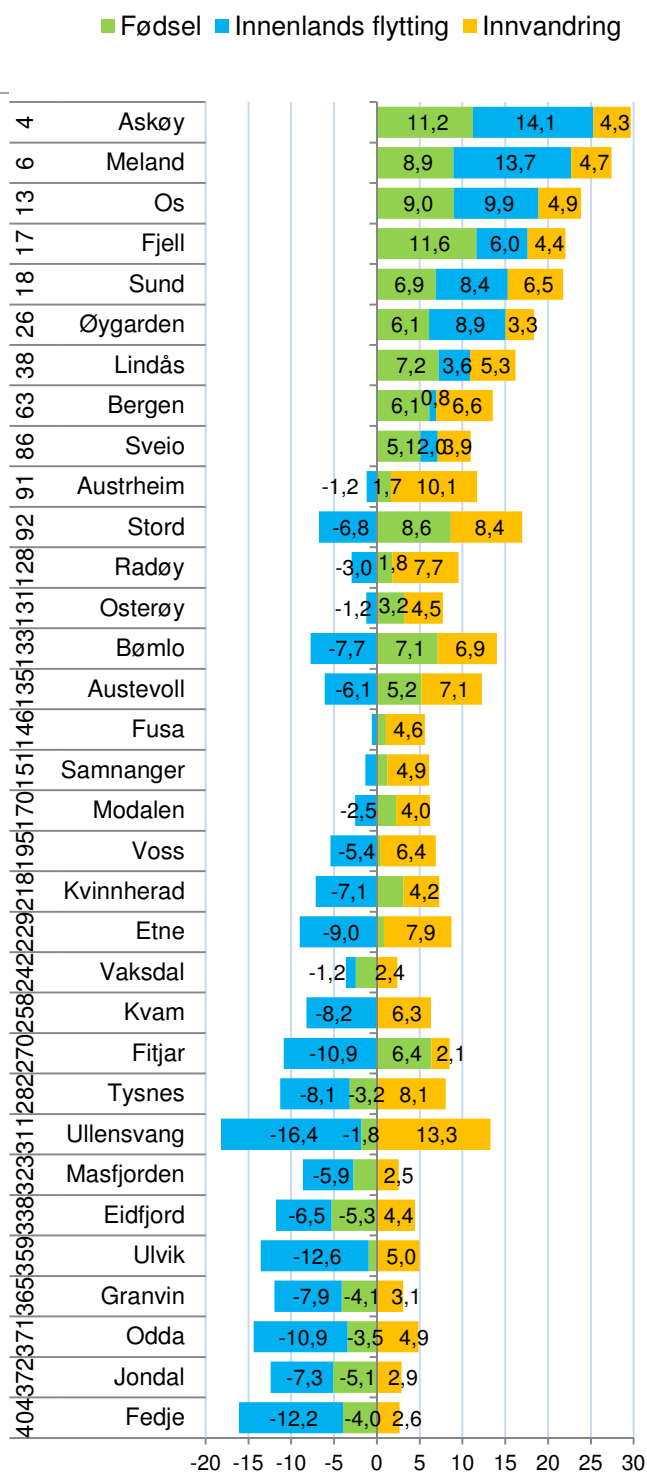
1.5 Befolkningsutvikling i kommunene

Askøy er den kommunen som har hatt den høyeste befolkningsveksten i Hordaland. Veksten i Askøy har vært på hele 29,6 prosent samlet for de siste ti årene. Askøy har både hatt høy innflytting og et høyt fødselsoverskudd. Askøy er nummer fem i landet når det gjelder folketallsvekst etter 2000.

Meland, Os, Fjell og Sund har også over 21 prosent økning i folketallet. Det som kjennetegner kommunene med høyest vekst i Hordaland, er at de har både høy innflytting og et høyt fødselsoverskudd.

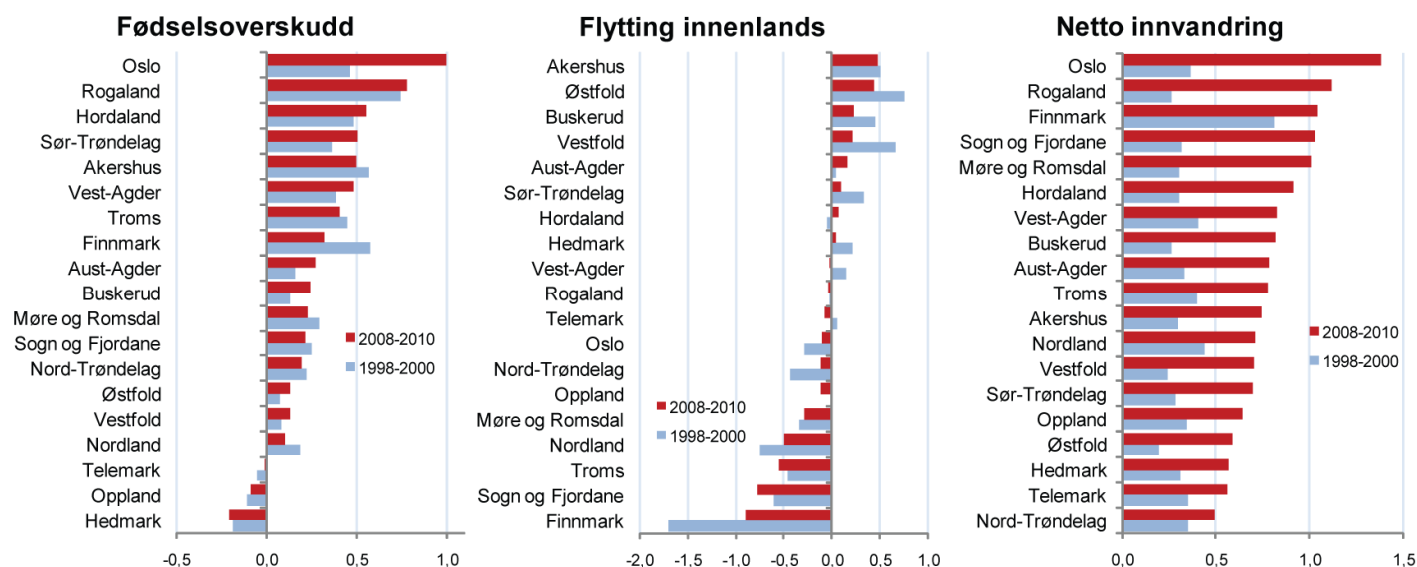
Bergen har også hatt høy vekst, og det betyr mye for veksten i fylket. Nettoinnflyttingen til Bergen fra andre kommuner er forholdsvis liten, den har bare bidratt med 0,8 prosents vekst etter 2000. En stor andel av innflytterne til Bergen er unger personer i 20-årene. Mange av disse flytter ut til omkringliggende kommuner etter at de har dannet familier. Det gjør av kommuner som Askøy, Meland, Os, Sund og Fjell får stor innflytting.

Tretten kommuner har hatt nedgang i folketallet. Alle kommunene med nedgang har høy netto utflytting og negativt fødselsunderskudd. Høyest nedgang har Fedje hatt, med en reduksjon på over 13 prosent. Det er spesielt en høy netto utflytting som er årsaken til den store nedgangen. Fedje er imidlertid en liten kommune, så utflyttingen har ikke vært på mer enn 83 personer i perioden.

Figur 8: Befolkningsutvikling i kommunene i perioden 2000-2010. Rangering blant landets 430 kommuner med hensyn til samlet befolkningsvekst i perioden er vist til venstre.

1.6 Noen trender

Figur 9: Befolkningsendringer i fylkene i siste treårsperiode sammenliknet med treårsperioden 1998-2000, målt som prosent av folketallet.

Vi kan sammenlikne befolkningsendringene de siste tre årene med endringene i treårsperioden ti år tidligere. Det er enkelte nye trekk i befolkningsutviklingen.

Fødselsoverskudd

Oslo er nå det fylket som har klart høyest fødselsoverskudd. Dette er en ny situasjon. For ti år siden hadde fylker som Finnmark, Akershus, Hordaland og Rogaland høyere fødselsoverskudd enn Oslo. De siste tre årene har fødselsoverskuddet alene gitt en befolkningsvekst på over én prosent årlig i Oslo. Trenden er at stadig flere barn blir født i de største byene. Hordaland og Sør-Trøndelag har også økt sitt fødselsoverskudd.

Fødselsoverskuddet har økt i Norge som helhet, men mange fylker har hatt nedgang. Størst nedgang har Finnmark hatt.

Flyttinger mellom fylkene

Det kan se ut til at flyttingen mellom fylkene har blitt litt mindre de siste ti årene. De fylkene som tapte mest i netto utflytting for ti år siden, Finnmark og Nordland, har lavere netto utflytting nå.

Samtidig har fylkene med høyeste innflytting for ti år siden, Vestfold, Østfold, Akershus og Buskerud, alle lavere netto innflytting.

Innvandringen

Innvandringen har økt svært raskt. De siste tre årene er det arbeidsinnvandring fra EU-land som har økt mest, mens innvandring av flyktninger har minket.

Oslo har nå klart høyest innvandring. Finnmark hadde høyest innvandring tidligere, og har nå tredje høyest innvandring. Rogaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal har også hatt høy innvandring de siste tre årene. Dette er sannsynligvis arbeidsinnvandring som reflekterer vekst i næringslivet. Fylker som Nord-Trøndelag, Telemark og Hedmark hadde forholdsvis høy innvandring tidligere, men har nå lavest innvandring av alle fylkene.

De regionale konsekvensene er at fødselsbalansen og innvandringen nå er de viktigste drivkreftene bak sentraliseringen. Disse faktorene har tidligere bidratt til å dempe sentraliseringen. Flyttingen, som tidligere var årsaken til sentraliseringen, har nå blitt litt mindre viktig. Det vil gjøre arbeidet med å snu sentraliseringen mer sammensatt. Det er ikke lenger nok å stoppe utflyttingen fra distriktene.

2. Arbeidsplasser

I dette kapitlet skal vi se på utviklingen i arbeidsplassene i Hordaland. Alle data er fra registerbasert sysselsettingsstatistikk fra SSB.

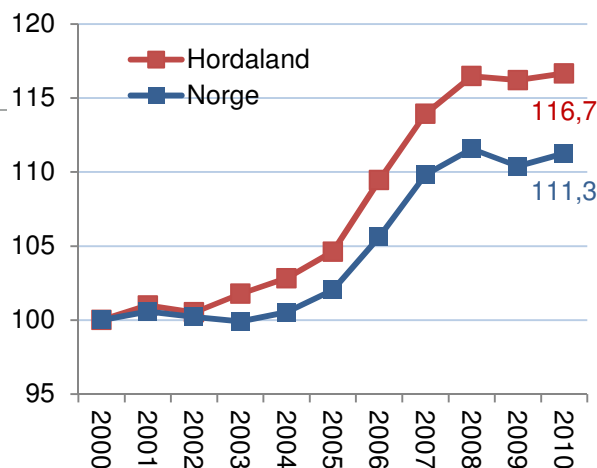
2.1 Arbeidsplassutvikling i Hordaland

Utviklingen i antall arbeidsplasser i Hordaland siden 2000 er vist i figur 10, og sammenliknet med utviklingen i Norge.

Antall arbeidsplasser i Norge sank fra 2008 til 2009, men i 2010 ble det igjen vekst.

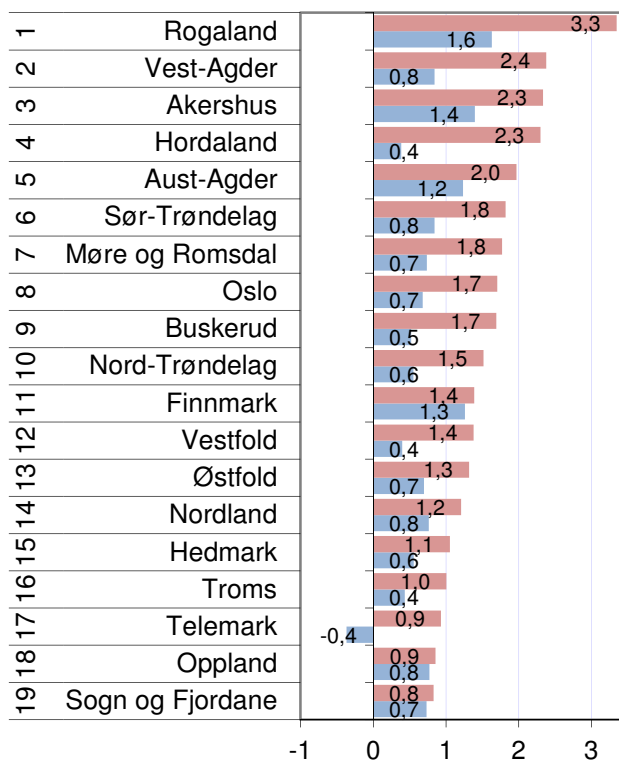
Hordaland var ikke like hardt rammet av nedgangen i 2008 som resten av landet, men veksten har også vært moderat i 2009. Antall arbeidsplasser har holdt seg ganske stabil de siste tre årene.

Hordaland har hatt en mye sterkere utvikling enn resten av landet siden 2000. Veksten i Hordaland vært på 16,7 prosent i denne perioden, mens veksten på landsbasis har vært 11,3 prosent.

Figur 10: Utviklingen i antall arbeidsplasser i Hordaland og Norge i perioden 2000-2010, indeksert slik at nivået i 2000=100.

■ Årlig vekstrate 2005-2010 ■ Vekst 2010

Figur 11: Vekst i antall arbeidsplasser i fylkene i 2010 og i perioden 2005-2010.

Arbeidsplassutvikling i regionene

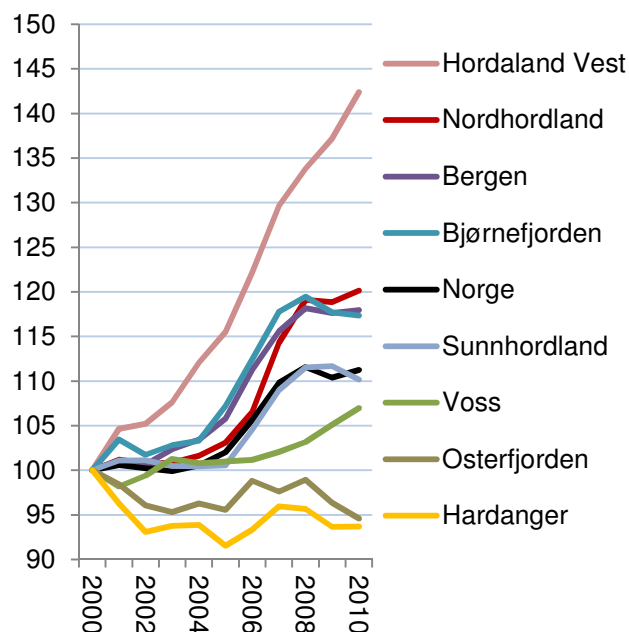
Det er stor variasjon i arbeidsplassveksten i regionene i Hordaland. Hordaland Vest har hatt en voldsom vekst i arbeidsplasser. Selv i 2009, da de fleste regionene i landet mistet arbeidsplasser, hadde Hordaland Vest sterk vekst. Fra 2000 til 2010 har det vært en økning i antall arbeidsplasser på 42,4 prosent.

Nordhordland, Bergen og Bjørnefjorden har også hatt en vekst som har vært sterkere enn landsgjennomsnittet. Disse tre regionene har hatt en vekst i antall arbeidsplasser fra 17 til 20 prosent siden 2000.

Sunnhordland har hatt en vekst som har vært ganske lik landsgjennomsnittet. Sunnhordland har hatt en vekst på 10,2 prosent.

Voss har hatt vekst i antall arbeidsplasser de siste årene, også i 2009. Voss har hatt en vekst på sju prosent siden 2000.

Osterfjorden og Hardanger har mistet arbeidsplasser siden 2000. Hardanger har hatt en nedgang på 6,3 prosent, mens Osterfjorden har hatt en nedgang på 5,4 prosent.

Figur 12: Arbeidsplassutvikling i Norge og regionene i Hordaland i perioden 2000-2010, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Arbeidsplassutvikling i kommunene

Arbeidsplassstatistikken for kommunene har ofte ganske store prosentvise utslag for enkeltår, og det er dermed best å se utviklingen over noe tid. I figur 13 er kommunene rangert etter årlig vekstrate de siste fem årene.

Det er Fjell som har hatt den sterkeste veksten av kommunene i Hordaland, med en vekstrate på 5,7 prosent årlig de siste fem årene. Fjell hadde også sterk vekst i 2010, med en økning på 6,8 prosent.

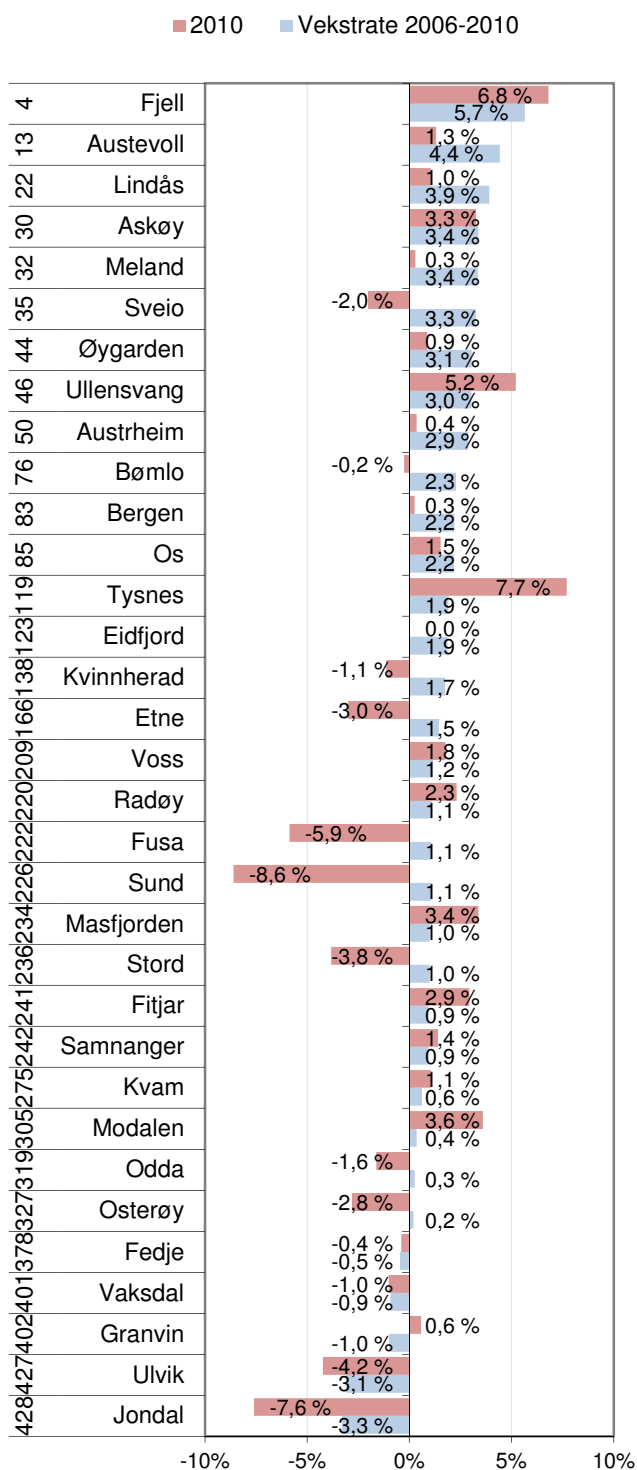
Austevoll har også hatt sterk vekst i arbeidsplasser, med en årlig vekst på 4,4 prosent siste fem år og en vekst på 4,3 prosent i 2010.

Lindås, Askøy, Meland, Sveio, Øygarden og Ullensvang har alle hatt en årlig vekst på over tre prosent de siste fem år.

Tysnes er den kommunen som har hatt høyest vekst i 2010, med en vekst på 7,7 prosent.

Fem kommuner har hatt nedgang i antall arbeidsplasser i perioden 2006-2010. Dette er Jondal, Ulvik, Granvin, Vaksdal og Fedje. Jondal og Ulvik er de som har mistet flest arbeidsplasser, men en årlig nedgang på over tre prosent.

Flere kommuner har mistet arbeidsplasser i 2010. Høyest nedgang har Sund, Jondal og Fusa hatt, med en nedgang fra 5,9 til 8,6 prosent.

Figur 13: Vekst i antall arbeidsplasser i prosent for 2010, og årlig vekstrate for de siste fem årene. Rangering med hensyn til vekst de siste fem årene blant de 430 kommunene i landet er vist til venstre.

Privat og offentlig sektor

De økonomiske konjunktorene kan i stor grad avleses av veksten i antall arbeidsplasser i privat sektor. Fra 2003 til 2008 var det sterk vekst. I 2009 kan vi se effekten av finanskrisen, med en sterk nedgang i antall arbeidsplasser i privat sektor. Antall offentlige arbeidsplasser økte sterkt i 2009, som følge av at staten økte sine utgifter for å unngå sterk vekst i arbeidsledigheten.

I 2010 ble det igjen en liten vekst i næringslivet i Norge, da antall arbeidsplasser økte med 0,3 prosentpoeng. Offentlig sektor økte med 1,9.

Hordaland har hatt vesentlig sterkere vekst i private arbeidsplasser enn resten av landet i perioden 2000-2010. I denne perioden har antall arbeidsplasser i næringslivet i Hordaland økt med 18,5 prosent, mens næringslivet i Norge økte med 10,7 prosent.

Utviklingen i offentlige arbeidsplasser i Hordaland har vært veldig lik utviklingen i resten av landet. Veksten har vært på 12,4 prosent i Hordaland, mens den har vært på 12,6 prosent på landsbasis.

Offentlig sektor

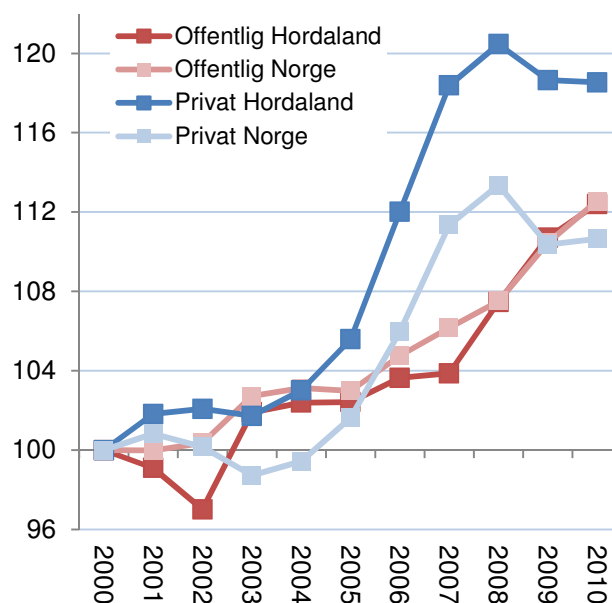
I figur 15 har vi splittet opp arbeidsplassene i offentlig sektor i statlige, fylkeskommunale og kommunale arbeidsplasser. Vi ser da på utviklingen etter 2002, fordi sykehusene ble flyttet fra fylkeskommunene til staten det året.

Hordaland har hatt en bedre utvikling i alle statlige sektorer siden 2002 sammenliknet med landsgjennomsnittet.

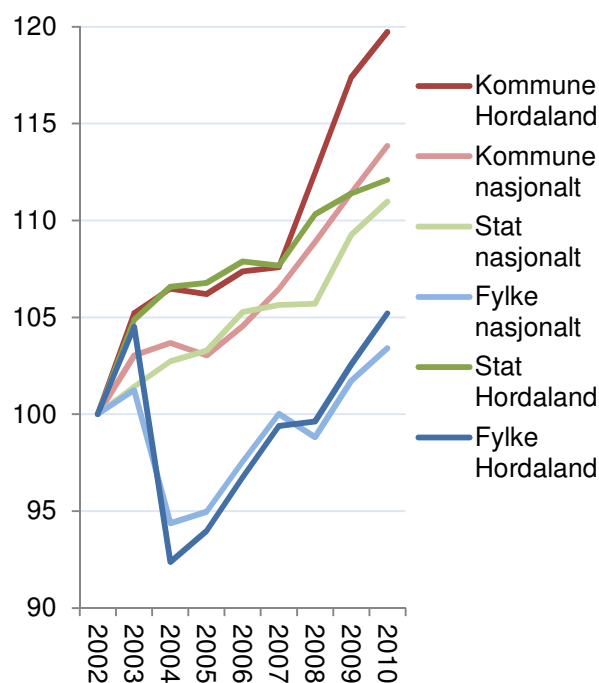
Det har vært sterkest vekst i kommunale arbeidsplasser. Det har blitt 6882 flere arbeidsplasser i kommunal sektor i Hordaland siden 2002, som gir en vekst på 19,7 prosent. Veksten på landsbasis har vært på 13,9 prosent.

Det har vært en vekst på 12,1 prosent i statlige arbeidsplasser i Hordaland, mens veksten har vært på 11,0 prosent nasjonalt. Dette har gitt 2859 flere arbeidsplasser i Hordaland.

Veksten i fylkeskommunale arbeidsplasser har vært på 5,2 prosent, mot 3,4 prosent på landsbasis. Dette betyr imidlertid ikke så mye, fordi det bare var 4313 arbeidsplasser i fylkeskommunen i utgangspunktet. Veksten har dermed bare vært på 225 arbeidsplasser.

Figur 14: Utvikling i antall arbeidsplasser i privat og offentlig sektor i Hordaland og Norge i perioden 2000-2010, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 15: Utvikling i antall arbeidsplasser i offentlig sektor i Hordaland og Norge i perioden 2002-2010, indeksert slik at nivået i 2002=100.

Bransjer

Veksten i antall arbeidsplasser i ulike bransjer i Hordaland er vist i figur 16.

Det har vært høyest vekst i antall arbeidsplasser innen personlig tjenesteyting. Antall arbeidsplasser i denne bransjen i Hordaland økte med 522 i 2010 og 796 i 2009.

I 2010 var det også en vekst på 227 arbeidsplasser innen overnatting og servering. Det har også vært mindre økninger i informasjon og kommunikasjon, handel og bygg og anlegg i 2010.

I 2010 var det nedgang i arbeidsplasser i flere bransjer. I industrien forsvant 498 arbeidsplasser, mens faglig, vitenskapelig og teknologisk tjenesteyting mistet 263 arbeidsplasser. Landbruk og fiske og transport og lagring mistet også over 200 arbeidsplasser hver.

Industrien hadde også stor nedgang i 2009, og er den bransjen som har hatt størst nedgang i 2009 og 2010 til sammen.

Relativ vekst i bransjer

For å få fram endringene i antall arbeidsplasser i ulike bransjer i Hordaland i forhold til resten av landet, har vi beregnet differansen mellom endring i antall arbeidsplasser i de enkelte bransjene i Hordaland i prosent, og tilsvarende endring i bransjene på landsbasis, de siste to årene.

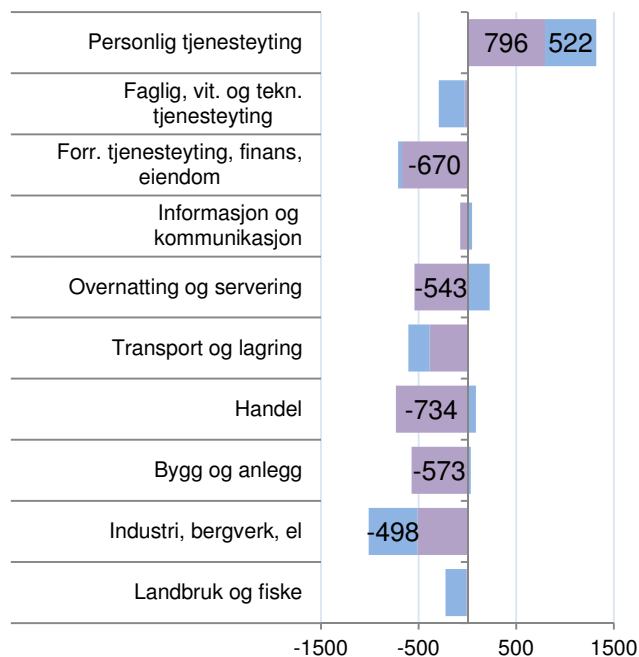
Hordaland har hatt en spesielt god utvikling i antall arbeidsplasser i industrien. Dette høres litt rart ut, siden vi så i figur 16 at industrien er bransjen som har hatt høyest nedgang de siste to årene. Forklaringer er at nedgangen har vært sterk i hele landet, og at nedgangen i Hordaland faktisk har vært mye mindre enn på landsbasis.

På samme måte har det vært en relativ mindre nedgang i landbruk og fiske og forretningsmessig tjenesteyting.

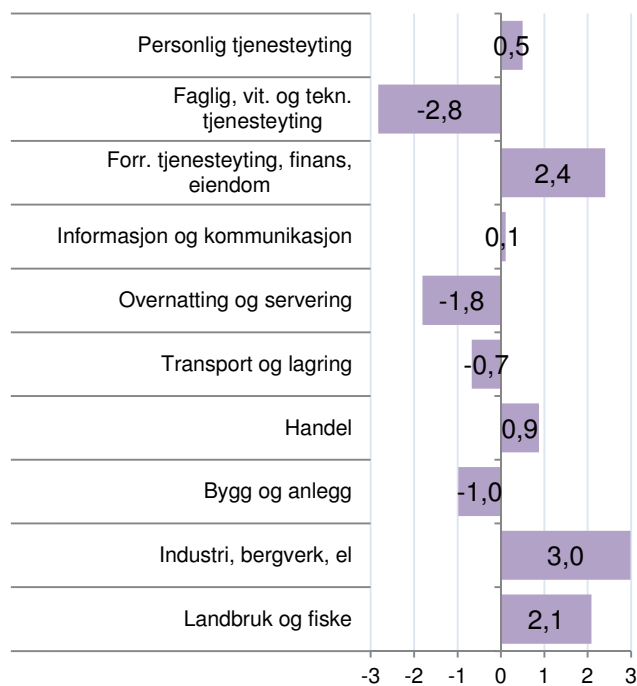
Hordaland har hatt en spesielt dårlig utvikling i faglig, vitenskapelig og teknologisk tjenesteyting, der Hordaland mistet arbeidsplasser i 2010, mens landet hadde vekst.

Det har også vært en svakere utvikling i overnatting og servering, til tross for vekst i 2010.

■ Vekst 2009 ■ Vekst 2010

Figur 16: Vekst i antall arbeidsplasser i ulike bransjer i privat sektor i Hordaland i 2009 og 2010.

Figur 17: Differanse mellom prosentvis vekst i de enkelte bransjene i Hordaland og veksten i bransjene på landsbasis de siste to årene (2009 og 2010).

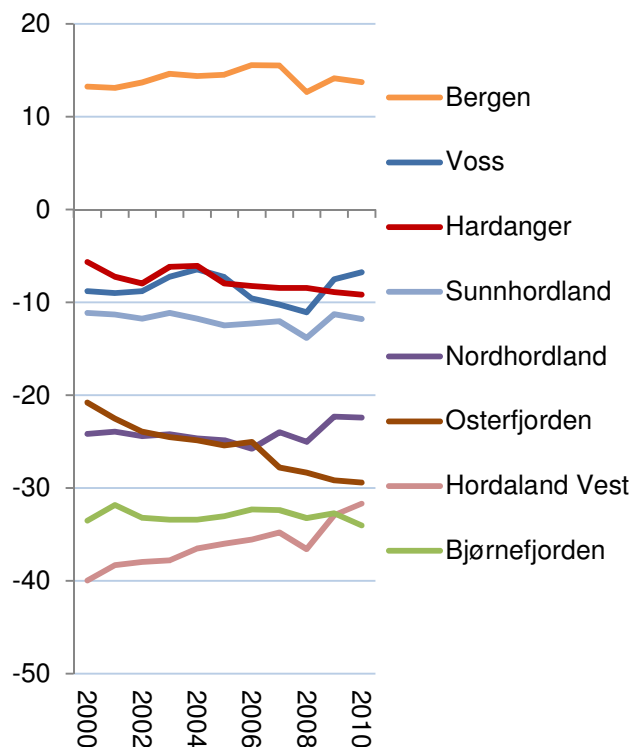
Pendling i regionene

Sju av åtte regioner i Hordaland har netto utpendling. De fleste regionene har netto utpendling, og er et resultat av at de store byene har en høy netto innpendling. Vi kan se at Bergen har høy netto innpendling, mens de andre regionene har netto utpendling. Bergen har hatt en stabil netto innpendling på mellom 13 og 16 prosent i perioden 2000-2010.

Høyest utpendling i Hordaland har Hordaland Vest og Bjørnefjorden. Disse to regionene har hatt en netto utpendling på mellom 30 og 40 prosent i perioden siden 2000.

Osterfjorden og Nordhordland har hatt en netto utpendling på mellom 20 og 30 prosent. I Osterfjorden har nettoutpendlingen økt i perioden siden 2000, mens i Nordhordland har den blitt noe lavere.

Voss, Hardanger og Sunnhordland har hatt en netto utpendling fra 6 til 14 prosent.

Figur 18: Nettoutpendling i prosent av sysselsettingen i regionene i Hordaland i perioden 2000-2010.

Nettopendling i kommunene

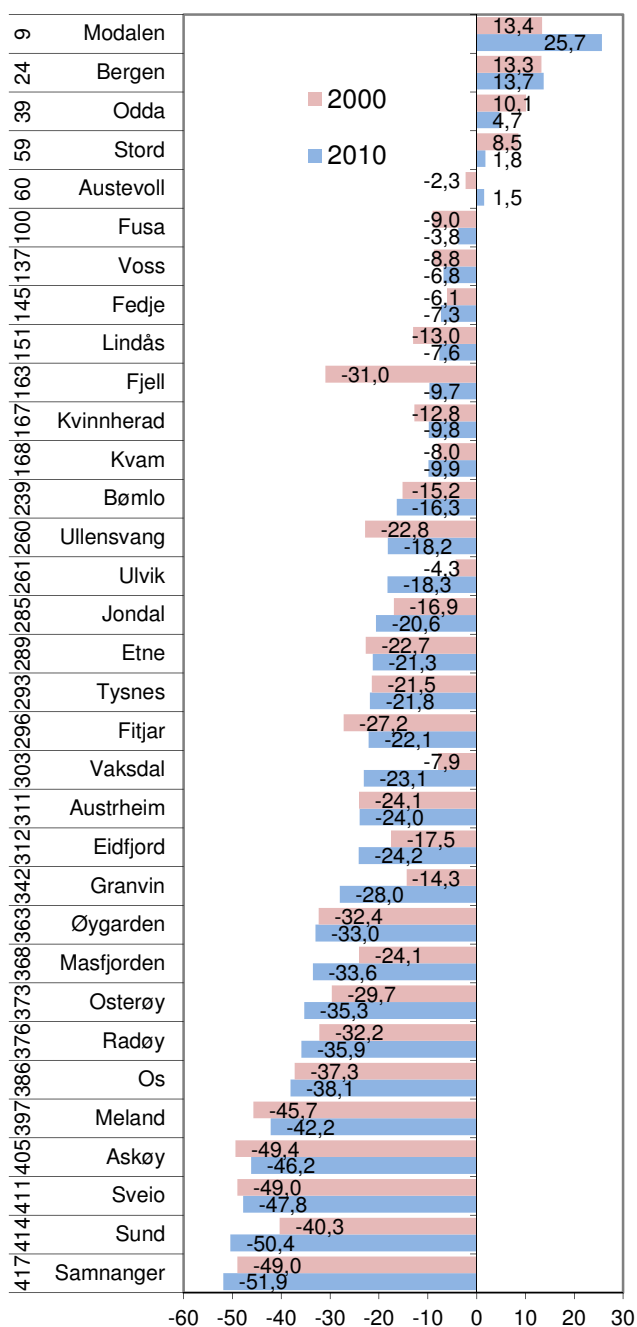
Fem kommuner i Hordaland hadde overskudd av arbeidsplasser i 2010. Modalen hadde en netto innpendling på 25,7 prosent av sysselsettingen i 2010. Dette er en oppgang fra 2000, da nettoinnpendlingen var på 13,4 prosent. Bare åtte kommuner i landet har høyere netto innpendling i 2010. Modalen er imidlertid en liten kommune, og representerer ikke noe viktig regionalt arbeidsmarked med sine 230 arbeidsplasser.

Bergen har også en høy netto innpendling. Her tilsvarte nettoinnpendlingen 13,7 prosent av sysselsettingen i 2010. Nettoinnpendlingen har ikke endret seg mye siden 2000. Siden Bergen har mange arbeidsplasser, betyr dette mye for kommunene rundt.

De tre siste kommunene som hadde netto innpendling i 2010 var Odda, Stord og Austevoll.

Hordaland har også mange kommuner med høy netto utpendling. Samnanger er den kommunen som har høyest netto utpendling Hordaland. Her tilsvarte nettoutpendlingen over halvparten av sysselsettingen i 2010.

Samnanger, Sund, Sveio, Askøy og Meland hadde alle en netto utpendling som tilsvarte over 40 prosent av sysselsettingen, og var blant de 33 kommunene med høyest netto utpendling i landet i 2010.

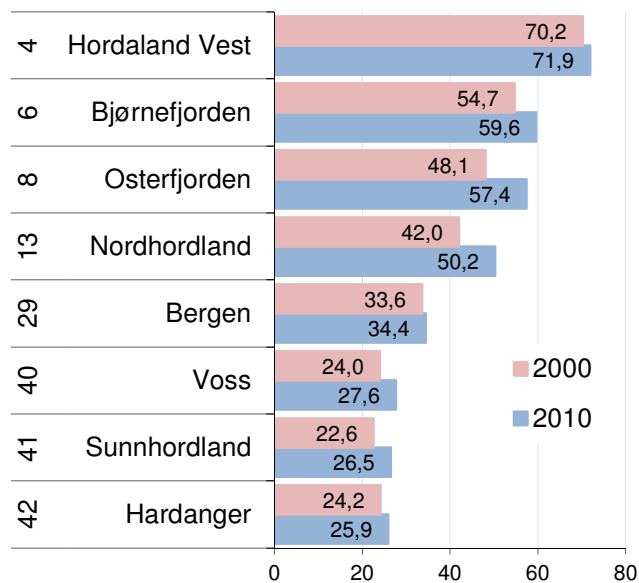
Figur 19: Nettopendling i prosent av sysselsetting i kommunene i Hordaland i 2000 og 2010.

Arbeidsmarkedsintegrasjon

Arbeidsmarkedsintegrasjon er summen av innpendling som andel av arbeidsplasser og utpendling som andel av sysselsatte. Arbeidsmarkedsintegrasjon kan også tolkes som pendlingsmuligheter. Arbeidsmarkedsintegrasjon er et begrep som Telemarksforskning har introdusert, og som har stor strategisk betydning for regional utvikling.

Flere av regionene i Hordaland har høy arbeidsmarkedsintegrasjon. Hordaland Vest har fjerde høyest arbeidsmarkedsintegrasjon i landet, mens Bjørnefjorden er nummer seks og Osterfjorden nummer åtte i landet.

Hardanger og Sunnhordland, som har lavest arbeidsmarkedsintegrasjon i Hordaland, er rangert middels av de 83 regionene i landet med hensyn til arbeidsmarkedsintegrasjon.

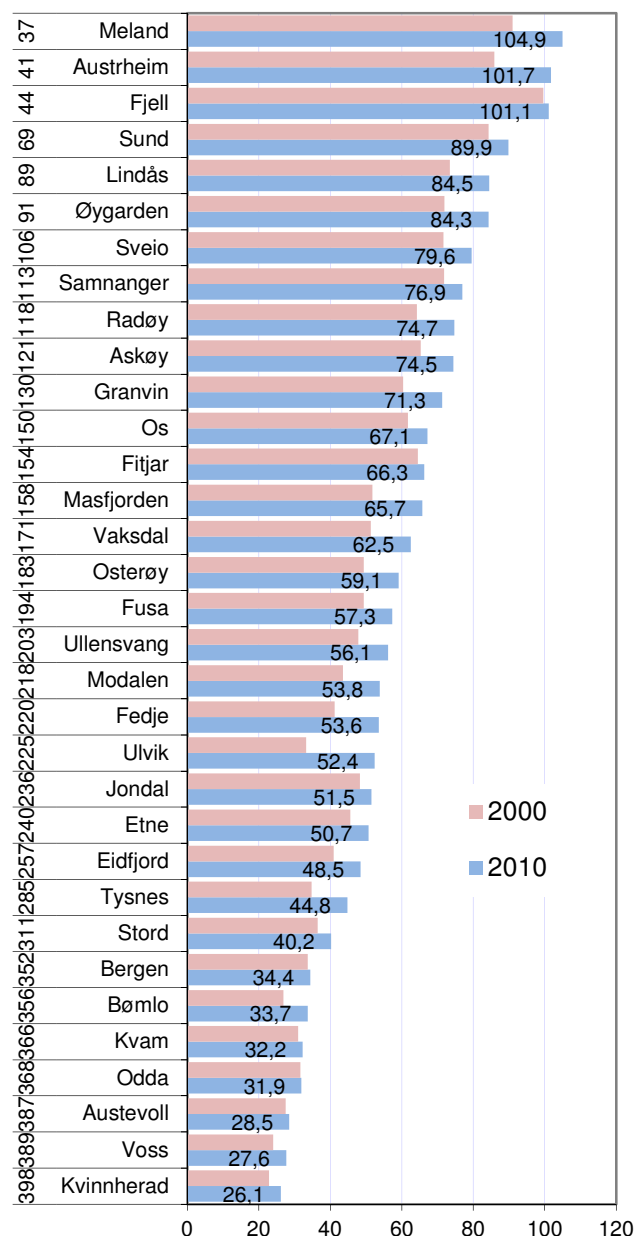
Figur 20: Arbeidsmarkedsintegrasjon i regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane i 2000 og 2010. Til venstre vises rangering blant landets 83 regioner i 2010.

Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene

Det er store variasjoner i arbeidsmarkedsintegrasjonen i kommunene i Hordaland.

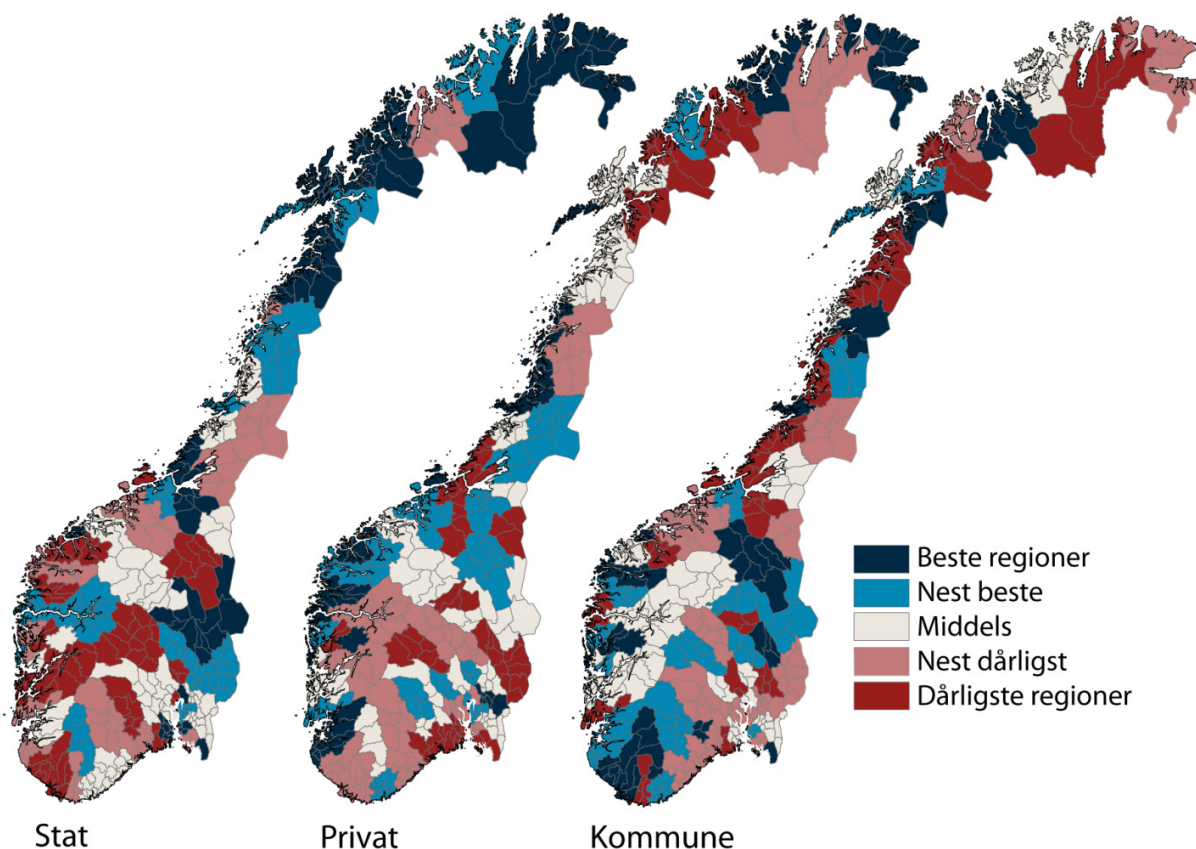
Meland er den kommunen som har høyest arbeidsmarkedsintegrasjon i Hordaland. Austrheim og Fjell kommer på de to neste plassene. I disse kommunene utgjør summen av innpendling som andel av arbeidsplasser og utpendling som andel av sysselsatte over 100 prosent. Alle de tre kommunene er blant de 50 kommunene i landet med høyest arbeidsmarkedsintegrasjon.

I Hordaland er det også mange kommuner som har lav arbeidsmarkedsintegrasjon. Kvinnherad, Voss og Austevoll er blant de 50 kommunene i landet med lavest arbeidsmarkedsintegrasjon. I disse tre kommunene utgjør summen av innpendling som andel av arbeidsplasser og utpendling som andel av sysselsatte under 30 prosent.

Figur 21: Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene i Hordaland i 2000 og 2010. Til venstre vises rangering blant landets 430 kommuner i 2010.

2.2 Trender: Vekstbidrag fra ulike sektorer

Figur 22: Vekstbidrag i form av endring i antall arbeidsplasser i prosentpoeng av samlet sysselsetting i årene 2009 og 2010. De 83 regionene er rangert i forhold til hverandre i kartene slik at de danner fem grupper.

I kartene over har vi sett på vekstbidrag til sysselsettingen fra de ulike sektorene statlig sektor, privat sektor og kommunal sektor i 2009 og 2010. Fylkeskommunale arbeidsplasser er ikke med, ettersom disse har bidratt svært lite. I disse to årene har antall arbeidsplasser i privat sektor bidratt med en nedgang på 1,7 prosent av sysselsettingen i Norge, statlig sektor med en vekst på 0,5 prosent og kommunal sektor med en vekst på 0,8 prosent. I kartene er det de relative forskjellene mellom regionene for hver sektor som er markert.

Det er regioner på Vestlandet og i nord som har hatt best utvikling i privat sektor. Hitra/Frøya og Ryfylke har hatt sterkest vekst i næringslivet de siste to årene. Mange distriktsregioner har hatt en relativt god utvikling i næringslivet etter finanskrisen, blant dem mange fiskeriregioner.

Veksten i kommunesektoren er ganske jevnt spredt mellom landsdelene. Mange distriktsregioner fikk sterk vekst. Det er litt pussig at

mange regioner med svak befolkningsvekst har høy vekst i kommunale arbeidsplasser, mens noen regioner med høy befolkningsvekst har lav vekst. En skulle kanskje tro at antall arbeidsplasser i kommunesektoren var sterkt knyttet til befolkningsutviklingen.

Vestlandet er tapere når det gjelder statlig sektor. Her er det regioner på Østlandet, Trondheimsregionen og mange regioner i nord som har fått vekstimpulser. Det har blitt 12 672 flere statlige arbeidsplasser de siste to årene. 4078 av disse havnet i Oslo, mens Trondheimsregionen fikk en økning på 1124 arbeidsplasser. Over 40 prosent av de nye statlige arbeidsplassene kom altså i Oslo og Trondheim. Statlig sektor har dermed bidratt til å forsterke sentraliseringen i de siste to årene, med unntak av i de nordligste fylkene, der mange distriktsregioner har fått drahjelp fra veksten i statlig sektor.

3. Utdanningsnivå

Utdanningsnivå i befolkning og arbeidsliv er et tema som opptar mange i forbindelse med regional utvikling. Utdanningsnivået i befolkningen varierer mye mellom ulike steder i Norge. I dette kapitlet skal vi først beskrive disse variasjonene. Deretter skal vi se på utdanningsnivået i arbeidsmarkedet, spesielt i privat sektor.

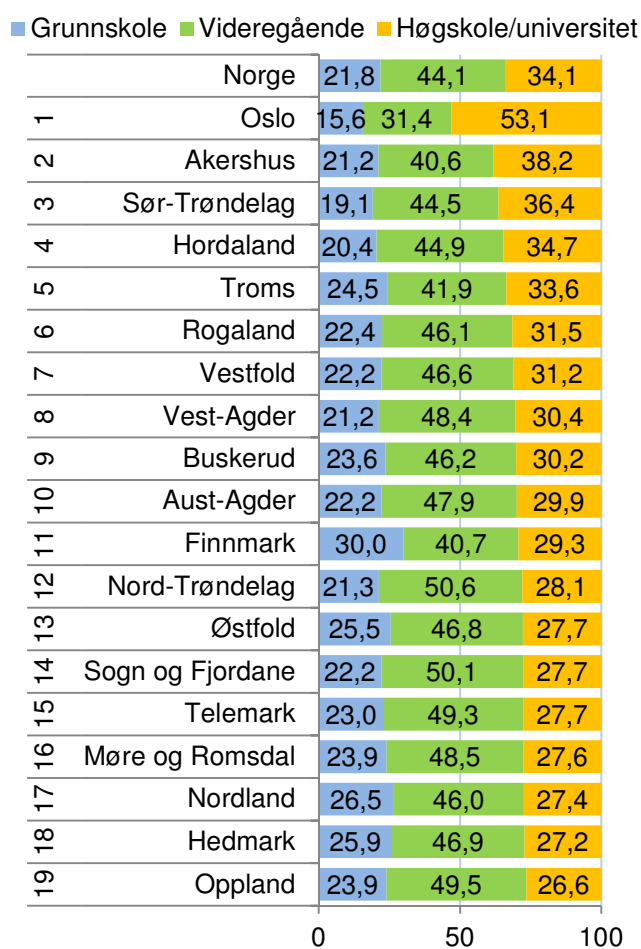
En enkel måte å beskrive utdanningsnivået på, er å fordele befolkningen etter tre nivåer av utdanning: Grunnskole, videregående skole og høgskole/universitet.

I figur 23 ser vi hvordan befolkningen i fylkene er fordelt med hensyn til disse tre nivåene av formell utdanning. Da har vi fordelt den sysselsatte delen av befolkningen etter utdanningsnivået.

Oslo har den klart høyeste andelen høyere utdannede av fylkene. Hele 53,1 prosent av den sysselsatte befolkningen i Oslo har minst tre års utdanning på høgskole eller universitet. Oslo skiller seg ganske mye ut fra de andre fylkene og fra landsgjennomsnittet på 34,1 prosent.

Akershus, Sør-Trøndelag og Hordaland kommer på de neste plassene. I Hordaland har 34,7 prosent av den sysselsatte befolkningen minst tre års utdanning fra høgskole eller universitet.

Det er bare fire fylker som har høyere andel av høgskole/universitets-utdannede enn den nasjonale andelen. Det er fordi de nasjonale tallene blir dratt kraftig oppover av det høye utdanningsnivået i Oslo.

Figur 23: Andelen av den sysselsatte befolkningen i fylkene med ulik grad av utdanning i 2010. Øverst ser vi tallene for hele landet.

Utdanningsnivå i regionene

Bergen har tredje høyest andel med høyt utdannede i befolkningen av alle regionene i landet. I Bergen hadde 42,6 prosent av den sysselsatte befolkningen høyere utdanning I 2010. Ingen andre regioner i Hordaland og Sogn og Fjordane er i nærheten av å ha like høyt andel høyere utdannede.

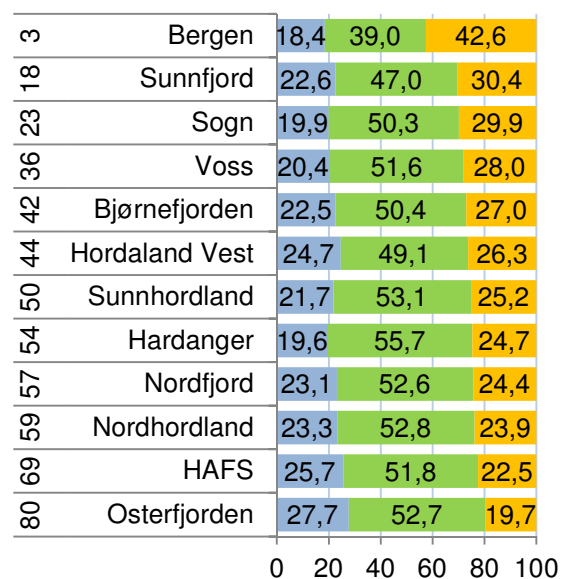
Voss har 28 prosent med høyere utdanning, og er nummer 36 av de 83 regionene med hensyn til andel høyere utdannede i den sysselsatte befolkningen.

Bjørnefjorden har 27 prosent med høyere utdanning, og er nummer 42 i landet. Dette er så vidt bedre enn middels.

Hordaland Vest, Sunnhordland, Hardanger og Nordhordland har alle under middels andel høyere utdannede i forhold til de andre regionene i landet.

Lavest andel høyere utdannede har Osterfjorden, der bare 19,7 prosent av de sysselsatte har høyere utdanning. Bare tre regioner i landet har lavere utdanningsnivå.

■ Grunnskole ■ Videregående ■ Høgskole/universitet

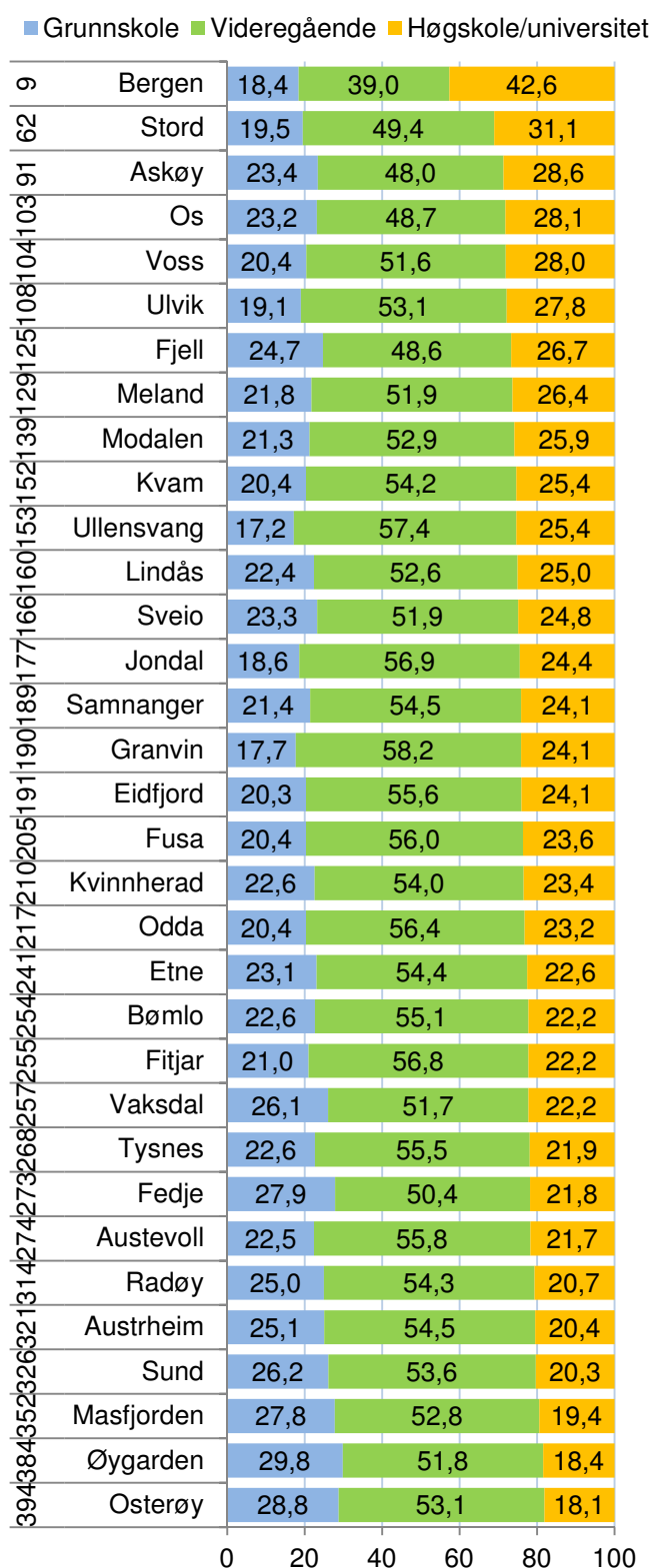
Figur 24: Andel av sysselsatt befolkning med ulik grad av utdanning i regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane i 2010. Rangering blant de 83 regionene i landet til venstre.

Utdanningsnivå i kommunene

Bergen har høyest andel høyere utdannede i den sysselsatte befolkningen i Hordaland, og er nummer ni i landet. I Bergen har 42,6 prosent av den sysselsatte befolkningen høyere utdanning. Dette drar gjennomsnittet i fylket mye opp, og er hovedgrunnen til at Hordaland kommer godt ut sammenliknet med andre fylker.

Stord og Askøy er blant de 100 kommunene med høyest andel høyere utdannede i landet, og kommer på henholdsvis 62. plass og 91. plass.

Lavest andel høyere utdannede har Osterøy, Øygarden og Masfjorden. I disse tre kommunene har under 20 prosent av den sysselsatte befolkningen høyere utdanning.

Figur 25: Andel av sysselsatt befolkning med ulik grad av utdanning i kommunene i Hordaland i 2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet til venstre.

3.1 Utdanningsnivå i næringslivet

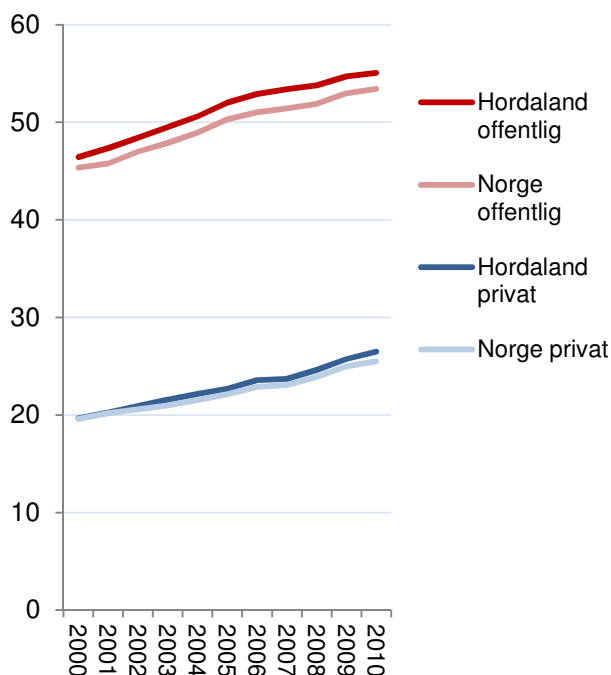
Utdanningsnivået i næringslivet er av spesiell interesse, ettersom utdanningsnivået kan ha betydning for innovasjonsevne og vekstkraft i næringslivet.

Utdanningsnivået i næringslivet er generelt lavere enn utdanningsnivået i offentlig sektor. I offentlig sektor i Norge hadde 53,4 prosent av de ansatte høyere utdanning i 2010. Det er spesielt i staten at utdanningsnivået er høyt. I privat sektor var andelen med høyere utdanning 25,5 prosent.

Andel høyere utdannede har økt jevnt, både i privat og offentlig sektor, siden 2000.

I Hordaland er andel med høyere utdanning i privat sektor nesten identisk med nivået på landsbasis.

I offentlig sektor har imidlertid Hordaland en høyere andel høyt utdannede enn landsgjennomsnittet.

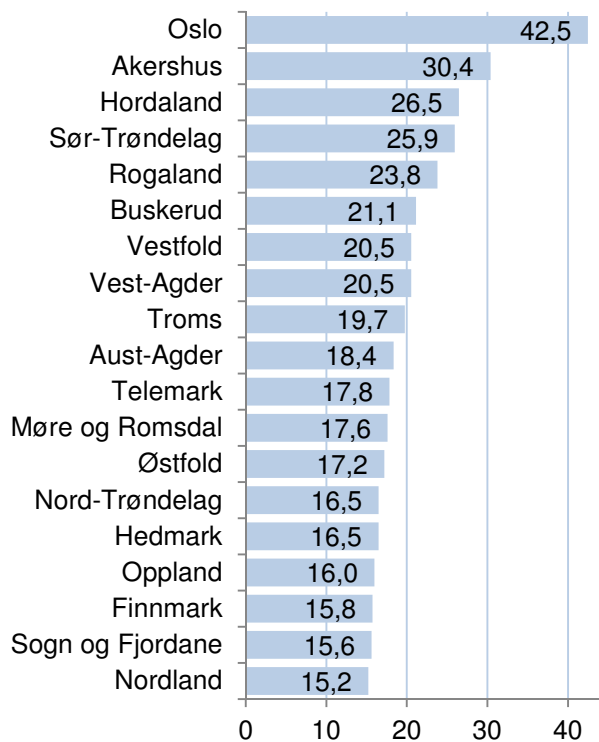
Figur 26: Andel ansatte med høyere utdanning i privat og offentlig sektor i Hordaland og Norge i perioden 2000-2010.

Forskjeller mellom fylkene

Oslo har mye høyere andel høyere utdannet personell i næringslivet enn de andre fylkene. Hele 42,5 prosent av de ansatte i næringslivet i Oslo har høyere utdanning. Akershus er nummer to, med en andel med høyere utdanning på 30,4 prosent.

Hordaland har den tredje høyeste andelen ansatte med høyere utdanning i næringslivet i landet. 26,5 prosent av de sysselsatte i næringslivet har høyere utdanning.

Sør-Trøndelag og Rogaland kommer på de neste plassene, før det er et lite hopp ned til Buskerud.

Figur 27: Andel ansatte med høyere utdanning i næringslivet i fylkene i 2010.

Næringslivet i regionene

Andel arbeidstakere med høyere utdanning i næringslivet i regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane er vist i figur 28.

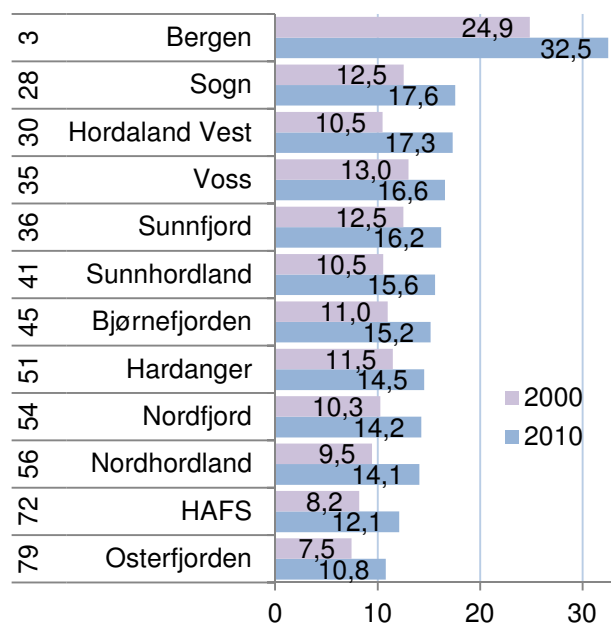
Bergen har suverent høyest andel høyere utdannede i næringslivet av alle regionene i Hordaland. Her har også andelen med høyere utdanning økt ganske mye mellom 2000 og 2010. I 2010 hadde 32,5 prosent i næringslivet i Bergen høyere utdanning. Kun to regioner i landet hadde en høyere andel høyt utdannede i næringslivet i 2010.

Hordaland Vest er rangert som nummer 30, Voss som nummer 35 og Sunnhordland som nummer 41. Det innebærer at næringslivet i disse regionene har høyere andel høyt utdannede enn middels av regionene.

Hordaland Vest og Sunnhordland er rangert under middels når det gjelder andel med høyere utdanning i befolkningen.

Bjørnefjorden, Hardanger og Nordhordland har alle litt under middels andel med høyere utdanning i næringslivet.

Som for det generelle utdanningsnivået i befolkningen, er Osterfjorden den regionen med lavest andel høyere utdannede i næringslivet i fylket, og av de laveste i landet.

Figur 28: Andel ansatte med høyere utdanning i næringslivet i regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane. Rangeringsnummer blant de 83 regionene i landet til venstre.

Kommunene

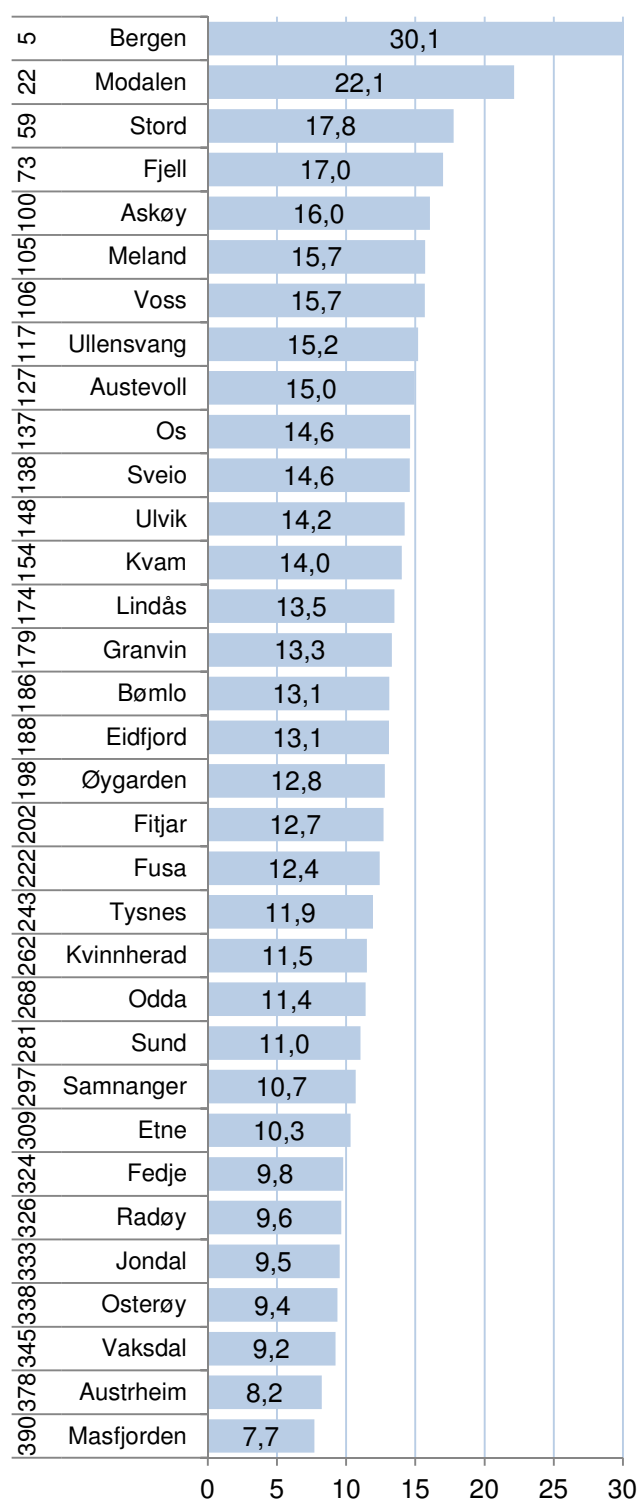
I figur 29 er andel arbeidstakere med høyere utdanning i næringslivet i kommunene i Hordaland vist.

Bergen har suverent høyest andel utdannede i næringslivet i Hordaland, noe som er i tråd med det høye kompetansenivået i befolkningen. Næringslivet i Bergen har femte høyest andel høyere utdannede i landet. 30,1 prosent i næringslivet har høyere utdanning.

Det er et sprang ned til Modalen, som har nest høyest andel høyere utdannede i Hordaland. Her har 22,1 prosent av de ansatte i næringslivet høyere utdanning. I landssammenheng er dette imidlertid høyt, og Modalen er nummer 22 av de 430 kommunene i landet. Dette viser hvordan byer som Bergen trekker gjennomsnittet mye opp.

Også Stord, Fjell og Askøy er blant de 100 kommunene med høyest andel med høyere utdanning i næringslivet.

Mange kommuner i Hordaland har lav andel med høyere utdanning i næringslivet. I Masfjorden har kun 7,7 prosent i næringslivet høyere utdanning, mens i næringslivet i Austrheim har 8,2 prosent høyere utdanning.

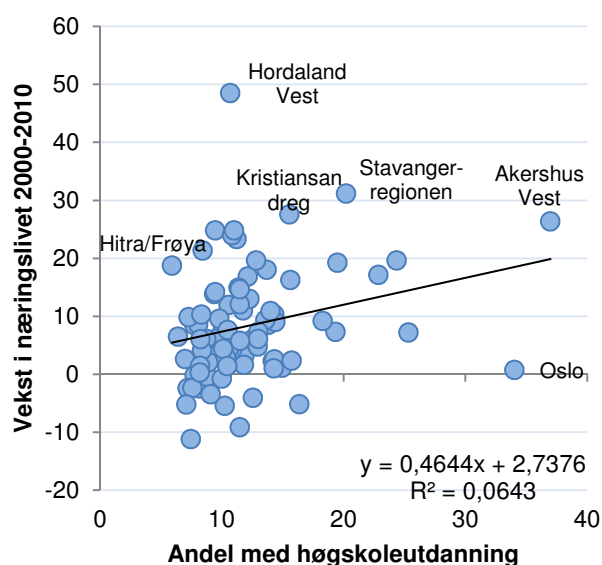

Figur 29: Andel ansatte med høyere utdanning i næringslivet i kommunene i Hordaland i 2010. Rangingsnummer blant de 430 kommunene i landet til venstre.

3.2 Utdanningsnivå og regional utvikling

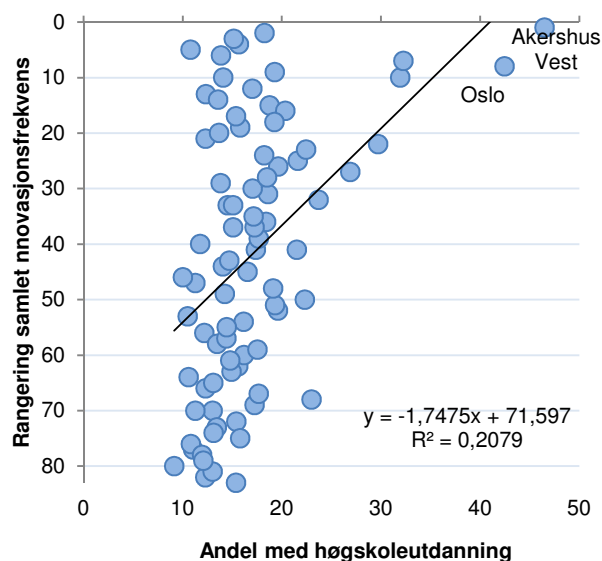
Det er to argumenter for at et høyt utdanningsnivå i næringslivet vil stimulere regional utvikling gjennom økonomisk vekst. For det første pekes det ofte på at Norge som et høykostland har best vekstbetingelser i kompetanseintensive næringer. Dermed vil regioner med et høyt utdanningsnivå få bedre vekst enn regioner med et lavt utdanningsnivå i næringslivet. De sistnevnte vil stå overfor en stadig sterkere konkurranse fra utlandet. Et annet argument er at næringsliv med et høyt utdanningsnivå er mer innovativt og dermed bedre rustet for vekst.

Vi kan se på den direkte sammenhengen mellom utdanningsnivået og vekst i regionenes næringsliv i norske regioner.

Figur 30: Sammenhengen mellom utdanningsnivå i næringslivet i 2000 og vekst i næringslivet fra 2000 til 2010 i de 83 politiske regionene i Norge.

Som vi kan se av figur 30, er det en positiv, men ganske svak, sammenheng mellom utdanningsnivå og vekst i næringslivet. En region som Hitra/Frøya var blant regionene med lavest utdanningsnivå, men har likevel hatt sterk vekst, mens Oslo har hatt svært lav vekst, til tross for nest høyest utdanningsnivå. Høyt utdanningsnivå i en region kan tenkes å gi bedre vekstbetingelser, men sammenhengene synes ikke å være sterke.

Figur 31: Sammenhengen mellom utdanningsnivå i næringslivet i 2010 og regionenes rangering iht samlet innovasjonsfrekvens i de 83 politiske regionene i Norge.

I figur 31 ser vi at utdanningsnivået og næringslivets innovasjon har en positiv sammenheng. Denne sammenhengen synes å være tydeligere enn for vekst.

Utdanningsnivået har en spesielt sterk sammenheng med regionenes størrelse. Urbane og folkerike regioner har klart høyest utdanningsnivå i næringslivet. Disse regionene har også best betingelser for både vekst og innovasjon. Dermed er det ikke lett å avdekke hvordan utdanningsnivå, vekst og innovasjon egentlig henger sammen med slike enkle analyser.

Utdanningsnivået avspeiler direkte behovene i arbeidsmarkedet. Dermed kan en bare få økt utdanningsnivå gjennom at næringslivet får flere stillinger hvor det kreves utdanning, eller reduserer antall stillinger hvor utdanning ikke er påkrevet. Behovet for utdanning er svært bransjeavhengig. F eks er reiseliv en bransje med lite behov for utdannede, men det er en høy andel utdannede innenfor forretningsmessig tjenesteyting.

I den grad at høyt utdanningsnivå bedrer betingelsene for vekst, er det uklart hvordan regioner kan sette inn tiltak for å øke utdanningsnivået. De fleste regioner vil ønske vekst i arbeidsplasser uansett utdanningsnivå.

4. NæringsNM

NæringsNM er utviklet for å måle hvordan næringslivet presterer i ulike områder i Norge. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse¹.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestrukturen 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for effekten av bransjestrukturen 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 10. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren viser om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andel lønnsomme foretak justert for bransjestrukturen. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også

her har vi en andre indikator som justerer for bransjestruktur. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping.

Indikatoren ”næringslivets størrelse” er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

For hver indikator rangeres regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe.

Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Den regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av årets NæringsNM.

4.1 Nyetableringer

For å sammenlikne etableringsaktiviteten mellom ulike områder, bruker vi tre ulike indikatorer. *Etableringsfrekvensen* er antall nyregistrerte foretak i ett år i prosent av eksisterende foretak i begynnelsen av samme år. *Bransjustert etableringsfrekvens* er et mål for hvor mange nyetableringer det er når vi justerer for effekten av bransjestrukturen. Den siste indikatoren for etableringer er *vekst i antall foretak*, som er etableringsfrekvensen fratrukket andelen som legges ned.

Etableringsfrekvens i Hordaland

I figur 32 ser vi hvordan etableringsfrekvensen i Hordaland og Norge har beveget seg siden 2001.

Etableringsfrekvensen i Norge sank mye fra 2006 til 2009. I 2010 har etableringsfrekvensen blitt litt høyere, men er fremdeles på et lavt nivå i forhold til tidligere.

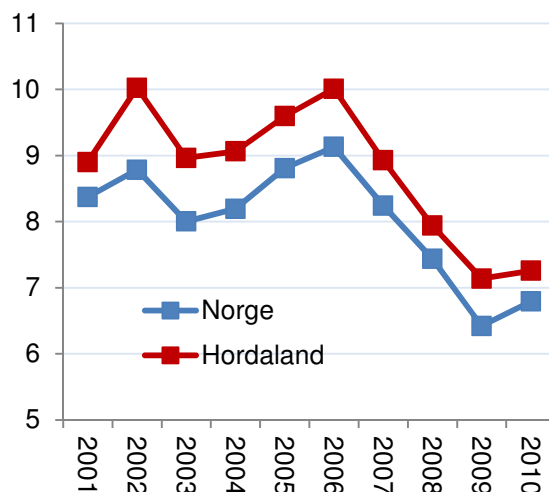
Etableringsfrekvensen i Hordaland har i store trekk fulgt utviklingen nasjonalt, men nivået har alltid ligget over etableringsfrekvensen på landsbasis. Bergen trekker opp fylkestallene for Hordaland.

Etableringsfrekvens i fylkene

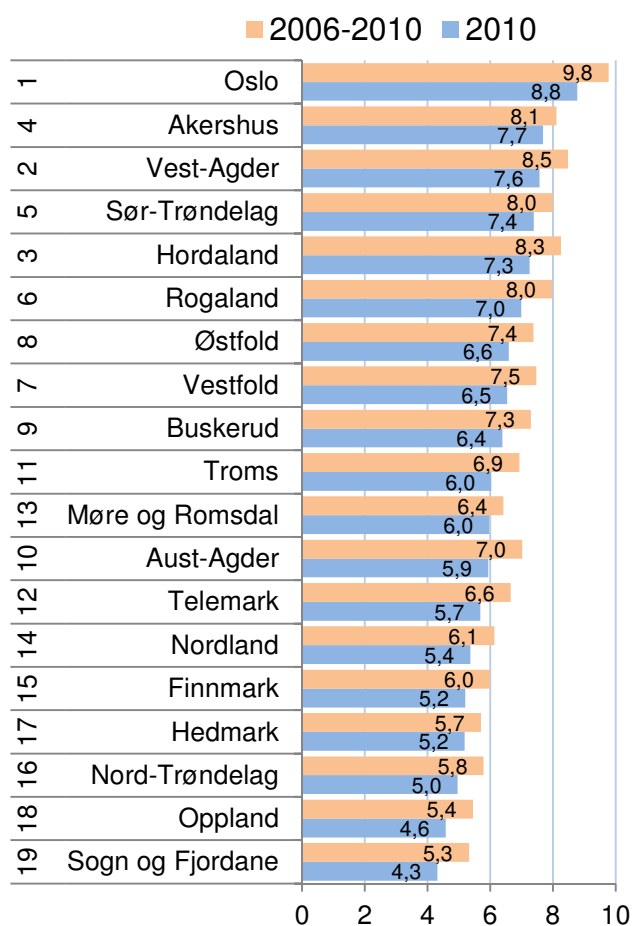
I figur 33 er etableringsfrekvensen for alle fylkene i 2010 samt gjennomsnitt siste fem år vist. Det er ganske stor stabilitet i rekkefølgen mellom fylkene når det gjelder etableringsfrekvens. Oslo er alltid på topp. I 2010 er Akershus, Vest-Agder og Sør-Trøndelag på de neste plassene.

Hordaland er nummer fem av 19 fylker for etableringsfrekvensen i 2010. Det er lavere enn tidligere, faktisk har Hordaland aldri vært rangert så lavt.

Hordaland er tredje beste fylke når det gjelder etableringsfrekvensen de siste fem årene.

Figur 32: Etableringsfrekvens i Hordaland og Norge i perioden 2001-2010.

Figur 33: Etableringsfrekvens i fylkene i 2010 og gjennomsnitt for siste fem år. Tallene til venstre er rangering for etableringsfrekvensen siste fem år.

Vekst i antall foretak

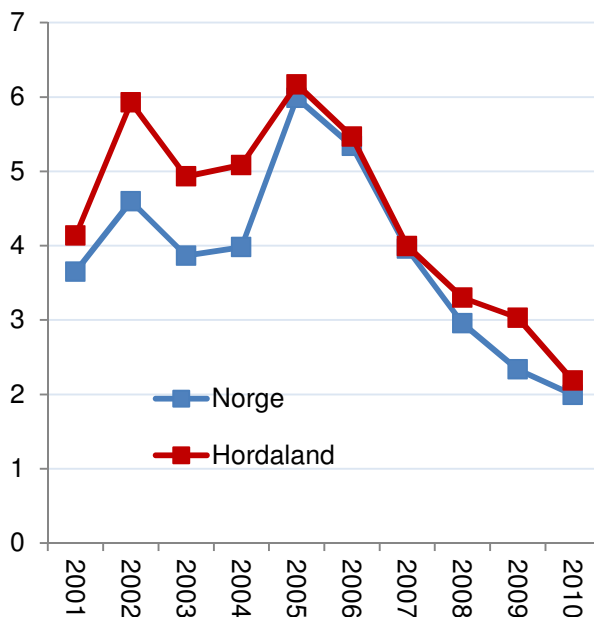
I figur 34 ser vi utviklingen i vekst i antall foretak. Det er det samme som etableringsfrekvensen fratrukket nedleggingsraten.

Veksten i antall foretak i Norge var på det høyeste nivået i 2005, og har deretter sunket hvert år. Fra 2001 til 2006 var det høyere vekst i antall foretak enn veksten i økonomien skulle tilsi. Kanskje skyldes noe av veksten f. eks. at mange etablerte foretak for å få registrert domene på Internett?

Det tilsynelatende lave nivået på veksten i antall foretak i de to siste årene er kanskje en normalisering til et mer naturlig nivå.

Hordaland har hatt høyere vekst i antall foretak de siste tre årene enn veksten på landsbasis.

Hordaland er rangert som nummer seks av fylkene når det gjelder vekst i antall foretak i 2010, og som nummer fem for veksten de siste fem årene.

Figur 34: Årlig vekst i antall foretak i Hordaland og Norge i perioden 2001-2010.

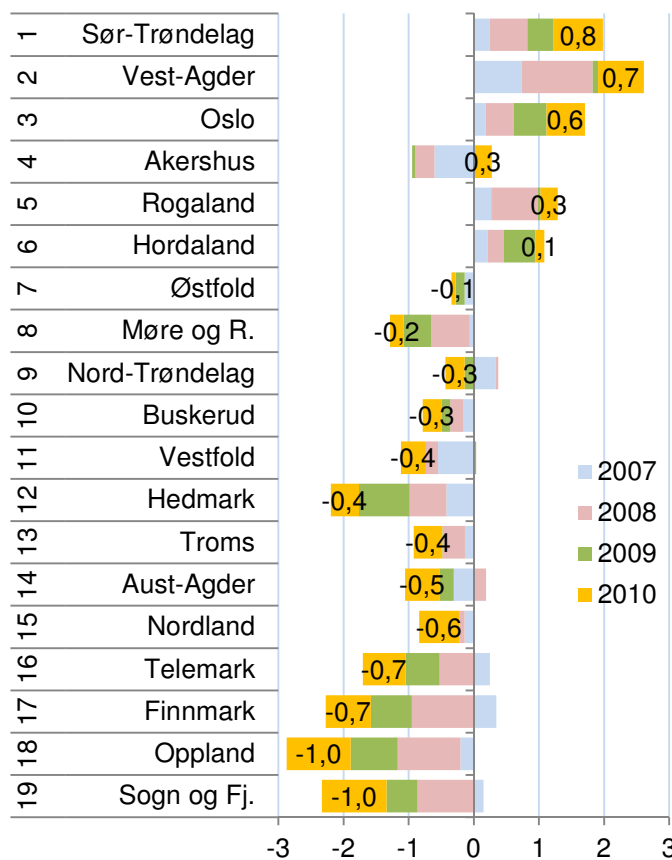
Bransjustert etableringsfrekvens

Det er store variasjoner i etableringsfrekvens mellom ulike bransjer. Områder som har en stor andel av næringslivet i bransjer med høy etableringsfrekvens, vil automatisk få en høyere etableringsfrekvens enn områder med mange foretak i bransjer med lav etableringsfrekvens.

Vi beregner den bransjusterte etableringsfrekvensen som avstanden mellom faktisk og forventet etableringsfrekvens, gitt bransjestrukturen. Det gir en indikator som ikke favoriserer steder med gunstig næringsstruktur.

Hordaland er på 6. plass i 2010. Etableringsfrekvensen i Hordaland var 0,1 prosent høyere enn bransjestrukturen tilsier. Hordaland har hatt høy bransjustert etableringsfrekvens i de fire siste årene.

Fylker som Vest-Agder, Sør-Trøndelag, Oslo, Rogaland og Hordaland har hatt høyest bransjustert etableringsfrekvens de siste fire årene. I 2010 hadde også Akershus høy bransjustert etableringsfrekvens. Dette er fylker med høy befolkningsvekst. Fylker med vekst i befolkning har bedre bransjustert etableringsfrekvens enn fylker med nedgang.

Figur 35: Bransjustert etableringsfrekvens for fylkene i 2007, 2008, 2009 og 2010. Fylkene er rangert etter bransjustert etableringsfrekvens for 2010.

Etableringer i regionene

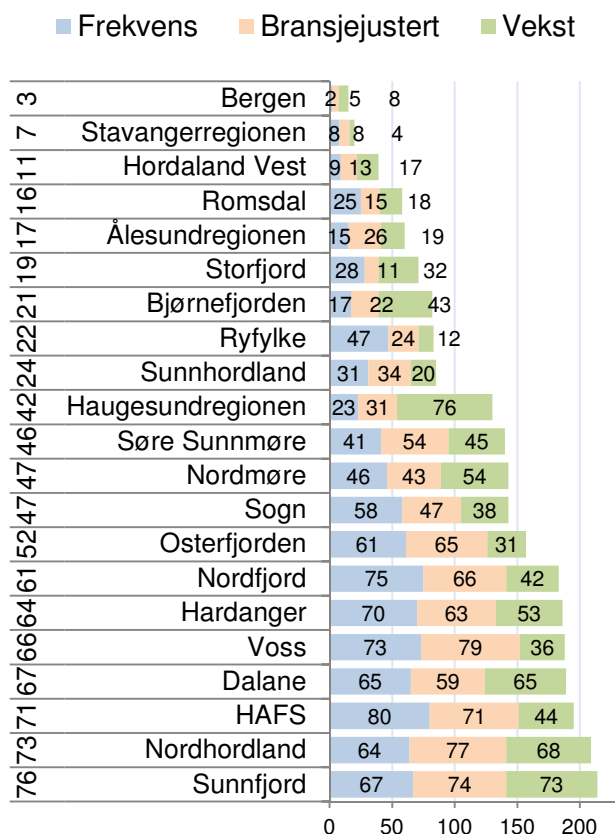
For å oppsummere resultatene har vi laget en etableringsindeks, der vi har satt de tre delindikatorerne sammen til en samlet etableringsindeks. Vi har summert rangeringsnumrene for å komme fram til de regionene som er best samlet sett når det gjelder etableringsfrekvens, vekst i antall foretak og bransjejustert etableringsfrekvens.

Bergen er tredje beste region på etableringsindeksen. Det er bare Oslo og Trondheimsregionen som er bedre.

Hordaland Vest har gjort det svært bra på etableringsindeksen i alle årene etter 2000. I 2010 kom Hordaland Vest på en 11. plass.

Bjørnefjorden og Sunnhordland gjorde det bedre enn middels, og kom på plass nummer 21 og 24.

De andre regionene gjorde det under middels. Nordhordland kom blant de ti dårligste regionene i 2010.

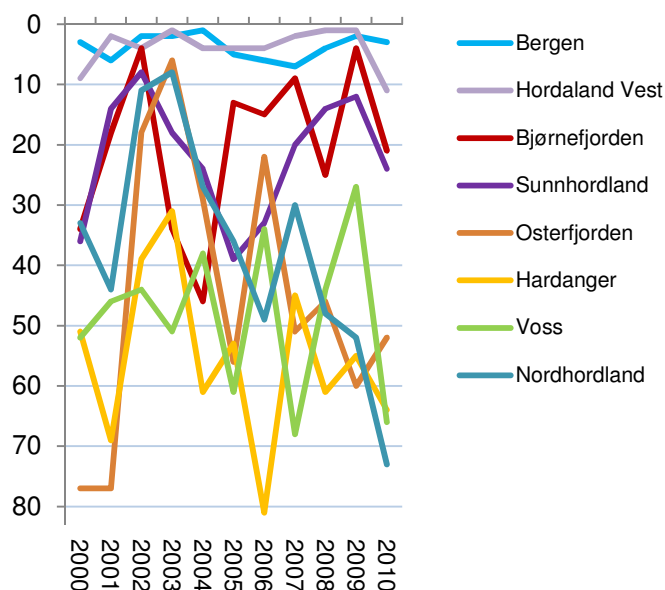
Figur 36: Etableringsindeksen for regionene på Vestlandet. Rangeringer blant de 83 regionene i landet med hensyn til de tre ulike etableringsindikatorerne er vist i figuren og rangering for den samlede etableringsindeksen i 2010 er vist til venstre.

Regionenes utvikling på etableringsindeksen

I figur 37 ser vi regionenes utvikling på etableringsindeksenⁱⁱ.

Mange av regionene i Hordaland falt mye tilbake på etableringsindeksen fra 2009 til 2010. Det var kun Osterfjorden som gikk fram, alle de andre regionene gikk tilbake.

Bergen er eneste region som har en plassering i 2010 som er lik plasseringen det siste tiåret. De andre regionene i Hordaland skårer alle svakere enn gjennomsnittet siden 2000.

Figur 37: Regionene i Hordaland, utvikling på etableringsindeksen i perioden 2000-2010.

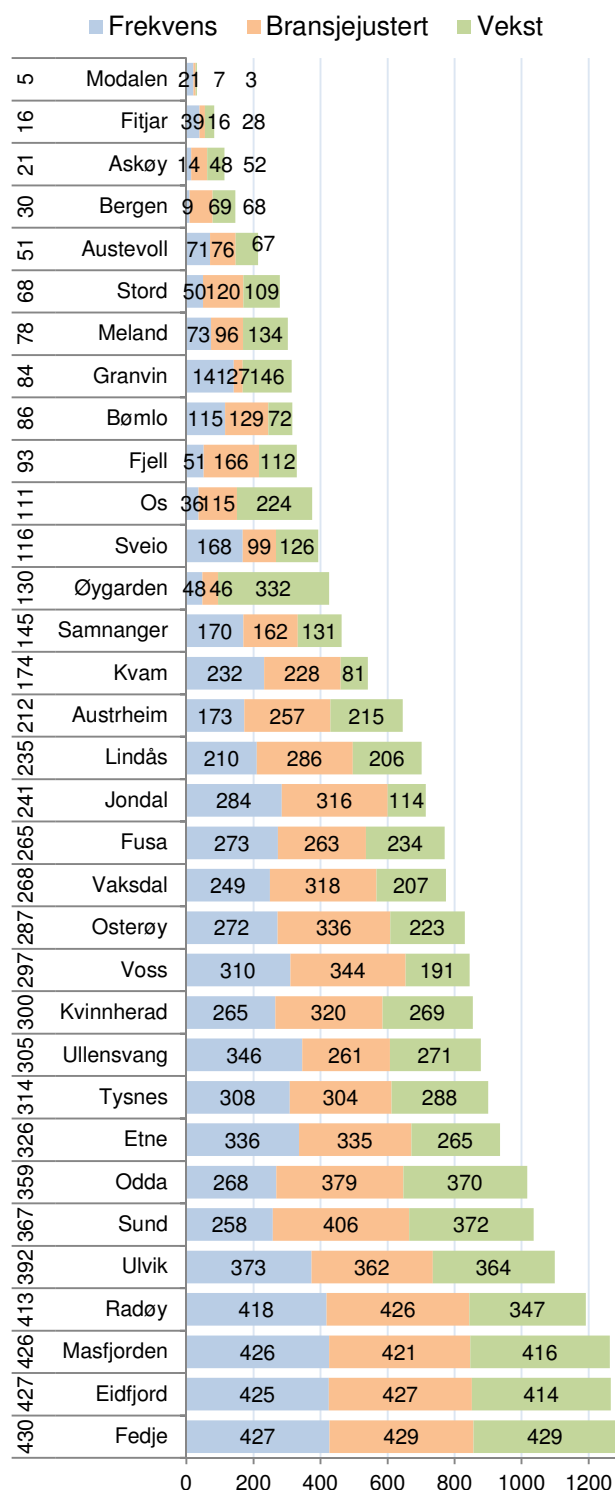
Etableringsindeksen for kommunene

Modalen og Fitjar kom best ut på etableringsindeksen for 2010. Dette er små kommuner med få foretak, og statistikken blir dermed ganske tilfeldig, spesielt for Modalen.

Askøy og Bergen kommer på de neste plassene, og dette er store kommuner med jevnt gode resultat i mange år. Askøy er tredje best på etableringsindeksen fra 2000 til 2010, mens Bergen er femte beste kommune i landet.

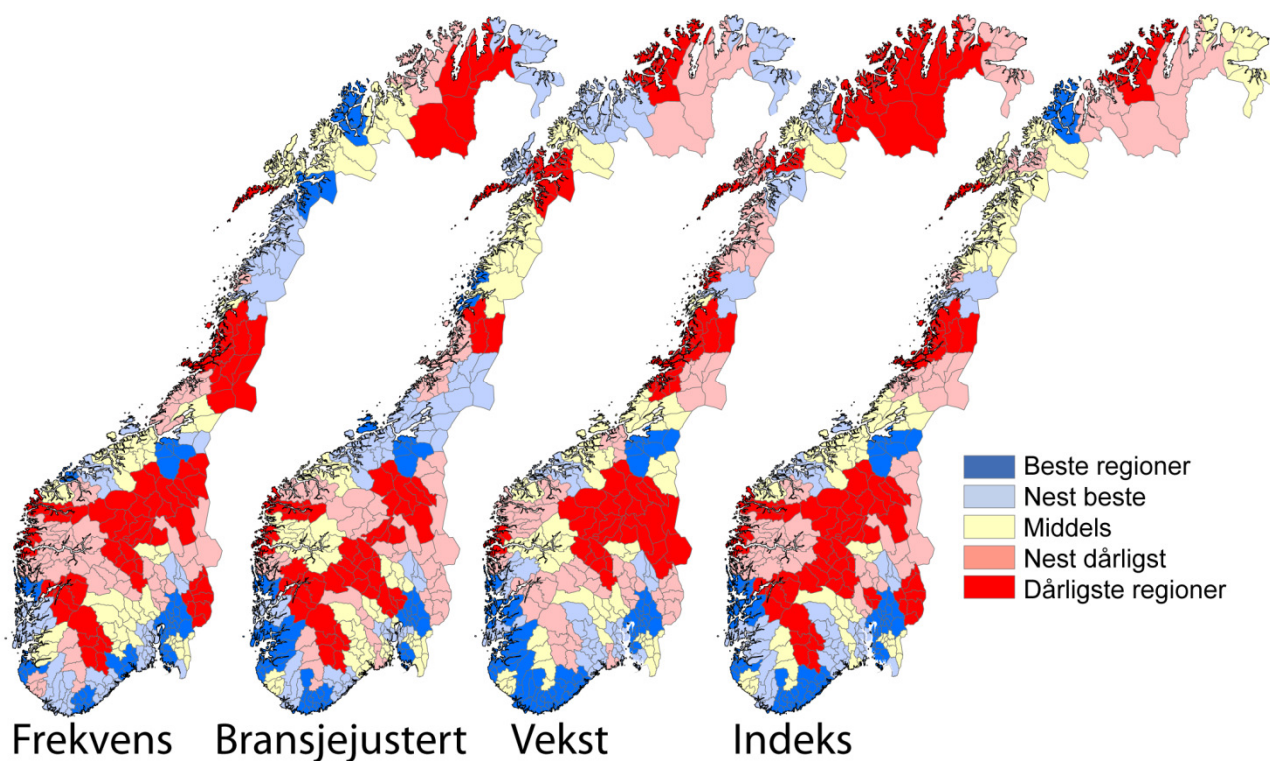
Hordaland har mange kommuner som gjør det bra på etableringsindeksen i 2010, men har også flere kommuner som gjør det svært dårlig.

Masfjorden, Eidfjord og Fedje er alle med blant de ti dårligste kommunene i 2010. Fedje kommer aller sist på etableringsindeksen.

Figur 38: Etableringsindeksen for kommunene i Hordaland. Rangering blant de 430 kommunene i landet med hensyn til de tre ulike etableringsindikatorerne er vist i figuren og rangering for den samlede etableringsindeksen i 2010 er vist til venstre.

Regionale mønstre

Figur 39: Etableringsaktiviteten i regionene i årene 2008-2010.

De tre ulike indikatorene for etablering viser i stor grad det samme mønsteret, men med noen nyanser.

Etableringsfrekvensen er høyest i regionene som enten har en større by som kjerne, eller som ligger tett opp til en større by. Oslo, Bergen og Trondheimsregionen har høyest etableringsfrekvens av regionene.

Bransjejustert etableringsfrekvens viser et litt annet mønster. Nå er det Trondheimsregionen, Kristiansandregionen og Hordaland Vest som er de tre beste regionene. Fremdeles er det mange byregioner blant de med høyest frekvens, men nå er det også noen distriktsregioner som blander seg inn i den beste kategorien. Dette er regioner som Hitra/Frøya, Ytre Helgeland, HALD og Ryfylke.

Regioner med høyest vekst i antall foretak består også for det meste av byregioner. Nå er det Kristiansandregionen, Akershus Vest og Trondheimsregionen som er høyest rangert. Ryfylke, Sunnhordland og Lister er litt utypiske regioner som kommer med blant de beste.

Alle de tre etableringsindikatorene har det til felles at de har en sterk positiv sammenheng med regio-

nens befolkningsstørrelse og regionens befolkningsvekst. Det er spesielt etableringsfrekvensen som i stor grad blir bestemt av befolkningsstørrelse og vekst. Befolkningstette områder har en bransjestruktur med mye tjenesteytende næringer. Dette er næringer med høy etableringsfrekvens. Dette gjør at byer automatisk får en høyere etableringsfrekvens enn distriktene.

Når vi bransjejusterer etableringsfrekvensen, blir effekten av bransjestrukturen nøytralisert. Da er ikke befolkningsstørrelsen lenger signifikant. Befolkningsveksten betyr imidlertid mye for den bransjejusterte etableringsfrekvensen.

For veksten i antall foretak er både befolkningsstørrelse og befolkningsvekst signifikante. Befolkningsveksten betyr imidlertid mer enn størrelsen.

De stabile mønstrene mellom befolkningsstørrelse, befolkningsvekst og etableringsfrekvens tyder på at høy etableringsaktivitet er et resultat av vekst. Vi får høy etableringsaktivitet i vekstregioner. I mindre grad ser det ut til at høy etableringsaktivitet skaper vekst. Det er også vanskelig å påvise at steder som har satset mye på nyetablering faktisk påvirker etableringsaktiviteten målbart.

4.2 Lønnsomhet

Vi måler lønnsomheten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med positivt resultat før skatt*. Andel lønnsomme foretak varierer mellom bransjer. Den andre indikatoren er derfor *andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med positiv egenkapital*. Den endelige lønnsomhetsindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre lønnsomhetsindikatorer.

Andel lønnsomme foretak

Andel lønnsomme foretak i Norge falt sterkt fra 2007 til 2008. Nivået i 2008 ble likt med det forrige bunnåret 2001.

I de to siste årene har andel lønnsomme foretak økt igjen, men er fremdeles langt under nivået fra de gode årene 2004-2006.

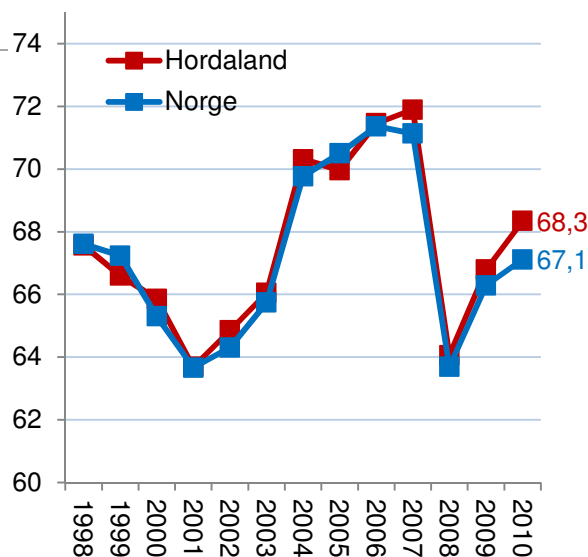
Andel lønnsomme foretak i Hordaland har ligget nært landsgjennomsnittet i de fleste av årene i perioden 1998-2010. De fem siste årene har lønnsomheten i Hordaland vært høyere enn på landsbasis, men forskjellen har aldri vært så stor som i 2010. I 2010 hadde 68,3 prosent av foretakene i Hordaland hadde overskudd, mot 67,1 prosent i Norge.

Lønnsomhet i fylkene

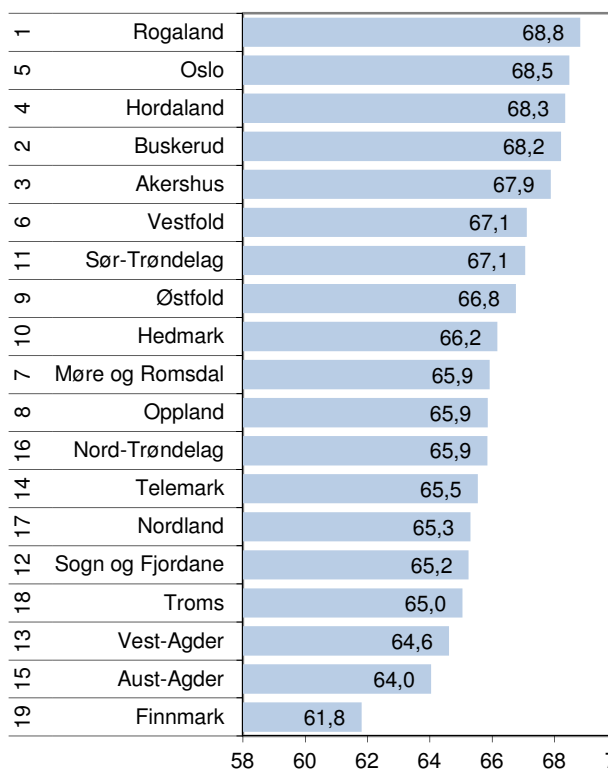
Rogaland hadde den høyeste andelen lønnsomme foretak av alle fylkene i 2010, for åttende år på rad. Deretter kommer Oslo, mens Hordaland var tredje beste fylke.

Finmark hadde vesentlig lavere lønnsomhet enn de andre fylkene.

Ser vi på gjennomsnittlig lønnsomhet de siste fem årene, er Hordaland rangert som nummer fire av 19 fylker. Kun Rogaland, Buskerud og Akershus har hatt høyere lønnsomhet de siste fem årene.

Figur 40: Andel foretak med positivt resultat før skatt i Hordaland og Norge i perioden 1998-2010.

Figur 41: Andel foretak med positivt resultat før skatt i fylkene i 2010. Rangering blant fylkene for siste fem år er vist helt til venstre.

Lønnsomhetsindeksen for regioner

Lønnsomhetsindeksen er satt sammen av tre indikatorer: Andel foretak med positivt resultat før skatt, bransjejustert andel lønnsomme foretak, og andel foretak med positiv egenkapital.

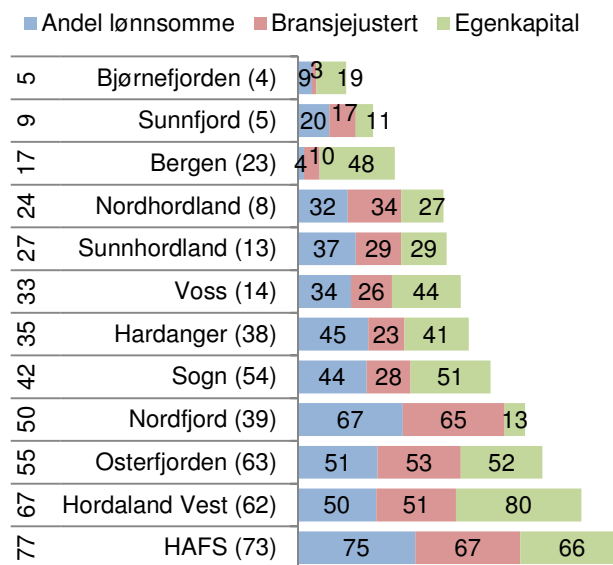
Bjørnefjorden var best på lønnsomhetsindeksen for 2010 av regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane, og var nummer fem i landet. Det er spesielt for bransjejustert lønnsomhet regionen gjorde det bra på. Bjørnefjorden er nummer fire på lønnsomhetsindeksen for de siste fem årene.

Bergen gjør det også over middels, og er nummer 17 i landet i 2010. For siste fem år er Bergen rangert som nummer 23.

Nordhordland og Sunnhordland er rangert som nummer 24 og 27 for 2010. De har imidlertid gjort det bedre tidligere, og er rangert som nummer 8 og 13 for siste fem år. Det samme er Voss, som er rangert som nummer 33 for 2010 og nummer 14 for siste fem år.

Hardanger er rangert litt bedre enn middels for 2010 og siste fem år, der regionen kommer på 35. plass og 38. plass henholdsvis.

Osterfjorden og Hordaland Vest kommer ut under middels på lønnsomhetsindeksen. Osterfjorden blir rangert som nummer 55 av 83 regioner for 2010, mens Hordaland Vest blir rangert som nummer 67. For siste fem år er regionene rangert som nummer 63 og 62.

Figur 42: Lønnsomhetsindeksen for regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant de 83 regionene i landet for de tre lønnsomhetsindikatorer, helt til venstre rangeringsnummer for lønnsomhetsindeksen 2010 og i parentes rangering for lønnsomhetsindeksen for 2006-2010.

Lønnsomhetsindeksen for kommuner

En rekke Hordalandkommuner gjør det bra på lønnsomhetsindeksen for 2010.

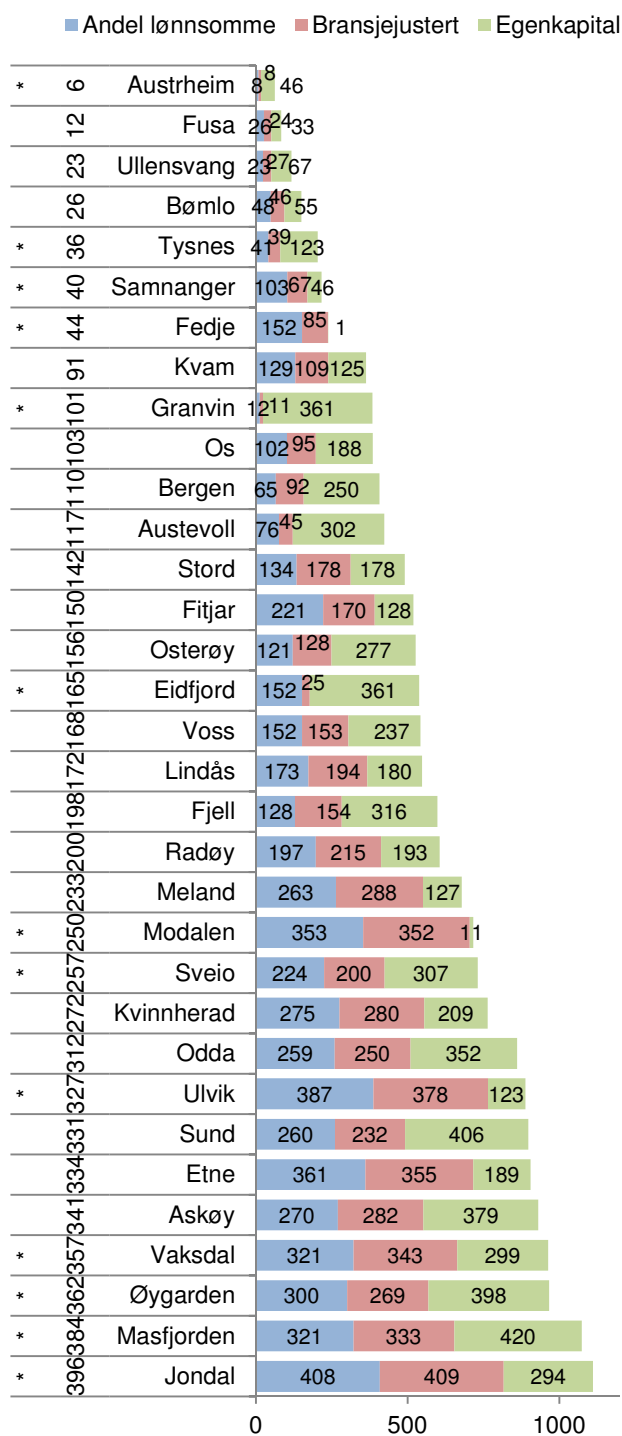
Austrheim hadde best lønnsomhet i næringslivet av kommunene i Hordaland i 2010, og var nummer seks i landet. Austrheim gjorde det spesielt bra for andel lønnsomme bedrifter og bransjejustert lønnsomhet.

Fusa er nummer 12 i landet.

Ullensvang, Bømlo, Tysnes, Samnanger og Fedje er alle rangert fra 23. plass til 44. plass.

20 av 33 kommuner i Hordaland ble rangert bedre enn middels på lønnsomhetsindeksen for 2010.

Flere kommuner i Hordaland havner imidlertid lavt ned på lønnsomhetsindeksen for 2010. Jondal og Masfjorden er rangert blant de 50 kommune i landet i bunn av lønnsomhetsindeksen.

Figur 43: Lønnsomhetsindeksen for kommunene i Sogn og Fjordane. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant de 430 kommunene i landet for de tre lønnsomhetsindikatorene, helt til venstre rangeringsnummer for lønnsomhetsindeksen 2010. * betyr kommune med under 100 regnskap.

4.3 Vekst

Vi måler veksten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen*. Den andre indikatoren er *andel vekstforetak, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med vekst i verdiskapingen*. Den endelige vekstindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre vekstindikatorene.

Andel vekstforetak

Andel vekstforetak i Norge var historisk høyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andel vekstforetak sank bratt i 2008, og sank videre i 2009, da det var 47,5 prosent vekstforetak. Andel vekstforetak i 2009 er det laveste som er målt. I 2010 havnet andel vekstforetak på 50,1. Det er en forbedring fra 2009, men fremdeles et ganske lavt nivå.

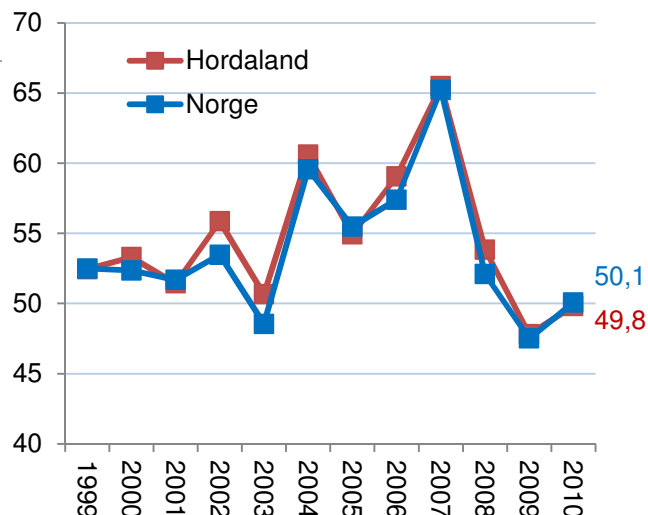
Det er forbausende liten variasjon mellom de ulike regionene i landet når det gjelder andel foretak med omsetningsvekst. De fleste regionene beveger seg svært likt. Hordaland har hatt høyere vekst enn landsgjennomsnittet enkelte år, som i 2002, 2003, 2006 og 2008, men har eller ligget likt landsgjennomsnittet. 49,8 prosent av foretakene i Hordaland hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i 2010.

Andel vekstforetak i fylkene

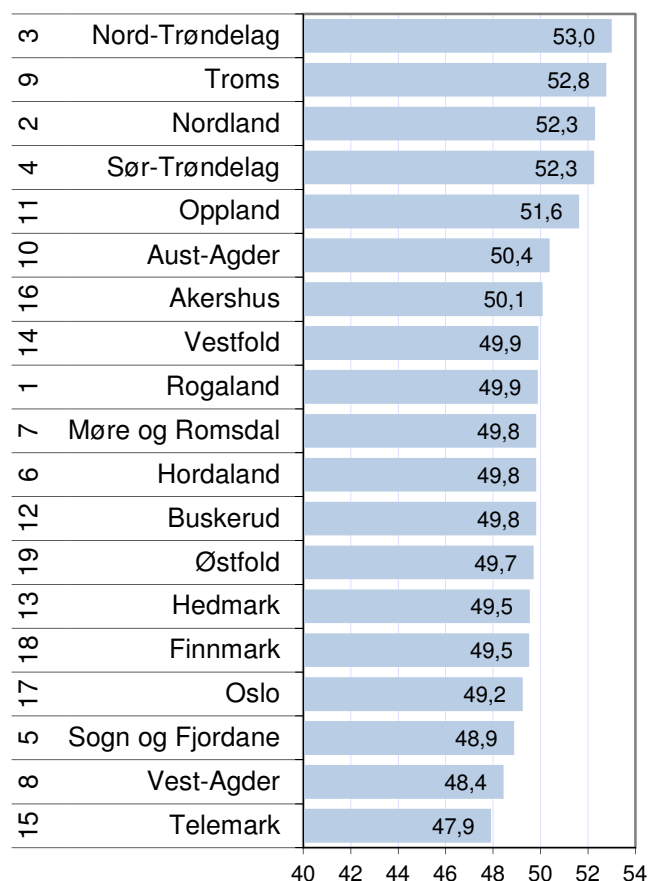
Nord-Trøndelag, Troms og Nordland kom på topp for andel vekstforetak i 2010. Nord-Trøndelag og Nordland har begge hatt ganske høy andel vekstforetak de siste fem årene.

Rogaland har aller høyest andel vekstforetak de siste fem årene, men kom på en forholdsvis beskjeden niendeplass i 2010.

Hordaland er nummer elleve av fylkene for 2010. Hordaland har gjort det bedre tidligere, og er rangert som nummer seks for de siste fem årene samlet.

Figur 44: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i Hordaland og Norge i perioden 1999-2010.

Figur 45: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i fylkene i 2009. Rangering blant fylkene for siste fem år er vist helt til venstre.

Vekst i regionene

Vekstindeksen har tre indikatorer: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen, bransjejustert andel vekstforetak og andel foretak med vekst i verdiskaping.

HAFS kommer best ut på vekstindeksen av regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane, er og nummer tre i landet for 2010. For siste fem år er HAFS nummer ti.

Hordaland Vest gjør det nest best i de to fylkene, og er nummer tretten i landet for 2010. For de siste fem årene er Hordaland Vest nummer 11.

Voss er rangert på 13. i landet for 2010, og på en sterk sjuendeplass for de siste fem årene.

Hardanger gjør det så vidt bedre enn middels for 2010, men litt under middels for de siste fem årene.

Flere av regionene i Hordaland gjør det under middels i 2010, men bedre enn middels for siste fem år.

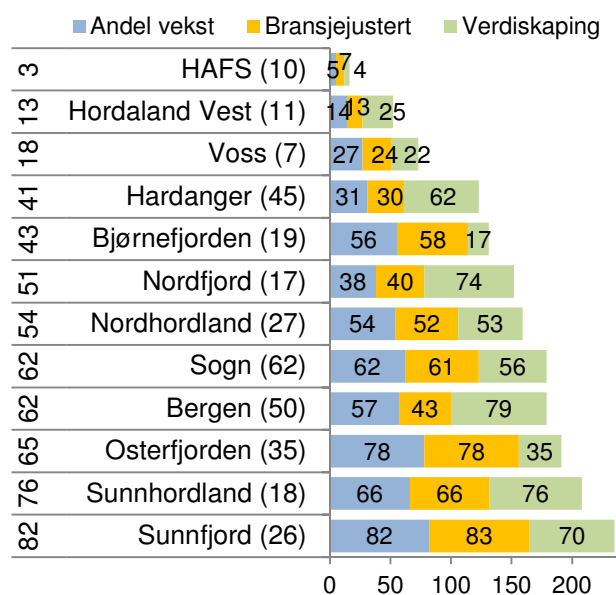
Bjørnefjorden blir rangert som nummer 43 for 2010. Bjørnefjorden har hatt varierende plasseringer de siste fem årene, fra nummer 1 i 2006 til nummer 67 for 2007. Samlet er Bjørnefjorden rangert som nummer 19 for siste fem år.

Situasjonen har vært lignende i Nordhordland. Regionen rangeres på plass nummer 54 for 2010 og som nummer 27 for siste fem år.

Osterfjorden rangeres som nummer 65 for 2010, og som nummer 35 for siste fem år.

Forskjellen er aller størst i Sunnhordland, som rangeres som nummer 76 for 2010 og som nummer 18 for siste fem år. Sunnhordland var ikke rangert under 30. plass de første fire årene i perioden.

Bergen gjør det under middels både for 2010 og for siste fem år, men henholdsvis en 62. plass og 50. plass.

Figur 46: Vekstindeksen for regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant landets 83 regioner for de tre vekstindikatorerne, helt til venstre rangering for vekstindeksen for 2010 og i parentes rangering for vekstindeksen for 2006-2010.

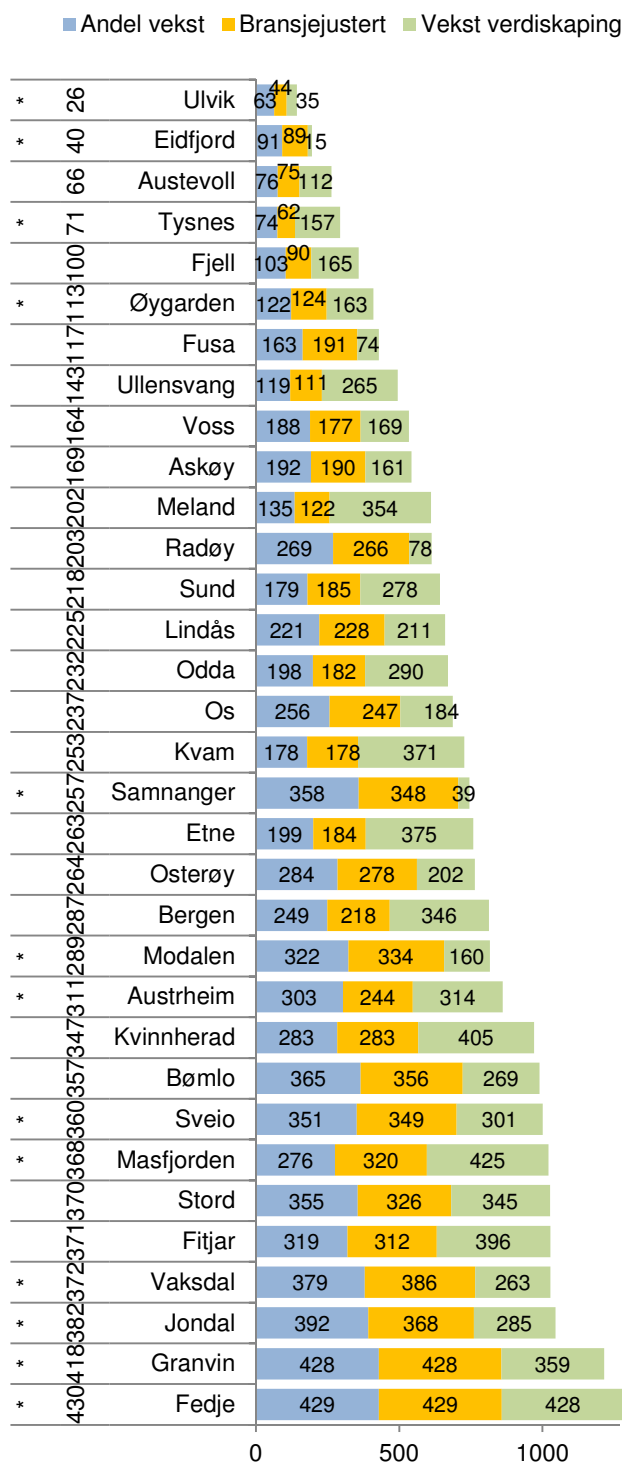
Vekst i kommunene

Ulvik kom best ut på vekstindeksen av kommunene i Hordaland i 2010 og på en 26. plass i landet. Eidfjord er nummer to i Hordaland, og nummer 40 i landet. Begge de to kommunene på topp har få foretak, og betyr mindre for fylkesgjennomsnittet.

Videre er Eidfjord, Austevoll, Tysnes og Fjell alle blant de 100 kommunene høyest rangert på vekstindeksen.

Fjell og Austevoll er større kommuner som betyr med for fylkesgjennomsnittet.

Fedje er kommunen med aller lavest vekst både i Hordaland og i Norge. Granvin, Jondal og Vaksdal er også lavt rangert. Ingen av disse kommunene har imidlertid over 100 foretak.

Figur 47: Vekstindeksen for kommunene i Hordaland. Tallet i figuren er rangering blant landets 430 kommuner for de tre vekstindikatorer, helt til venstre rangering for vekstindeksen 2010. * betyr kommune med under 100 foretak.

4.4 Næringslivets størrelse

I NæringsNM er næringslivets relative størrelse den siste indikatoren vi måler. Dette måles med antall arbeidsplasser i privat næringsliv som prosent av antall innbyggere. Dette kalles også ”næringstetthet”.

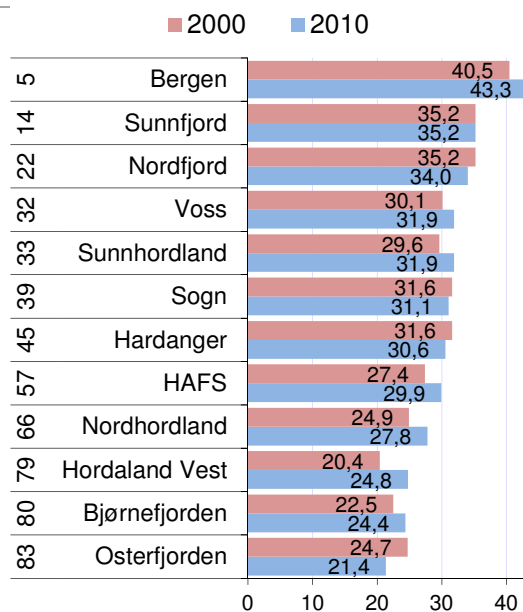
Oslo er den regionen med høyest næringstetthet i landet. Antall arbeidsplasser i næringslivet tilsvarer over 54 prosent av folketallet.

Bergen er nummer fem i landet. Her tilsvarer antall arbeidsplasser i næringslivet 43,3 prosent av folketallet. Næringstettheten har økt mye siden 2000.

Voss og Sunnhordland har også over middels næringstetthet, og er nummer 32 og 33 i landet. Antall arbeidsplasser i næringslivet tilsvarer 31,9 prosent av folketallet i begge regionene i 2010.

Hardanger har litt under middels næringstetthet, som nummer 45. Nordhordland er på 66. plass.

Hordaland Vest, Bjørnefjorden og Osterfjorden er alle blant de fem regionene i landet med lavest næringstetthet. Ingen regioner har lavere næringstetthet enn Osterfjorden. Her tilsvarer antall arbeidsplasser 21,4 prosent av folketallet i 2010.

Figur 48: Antall arbeidsplasser i næringslivet i prosent av antall innbyggere i regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane i 2000 og 2010. Til venstre vises rangering blant landets 83 regioner i 2010.

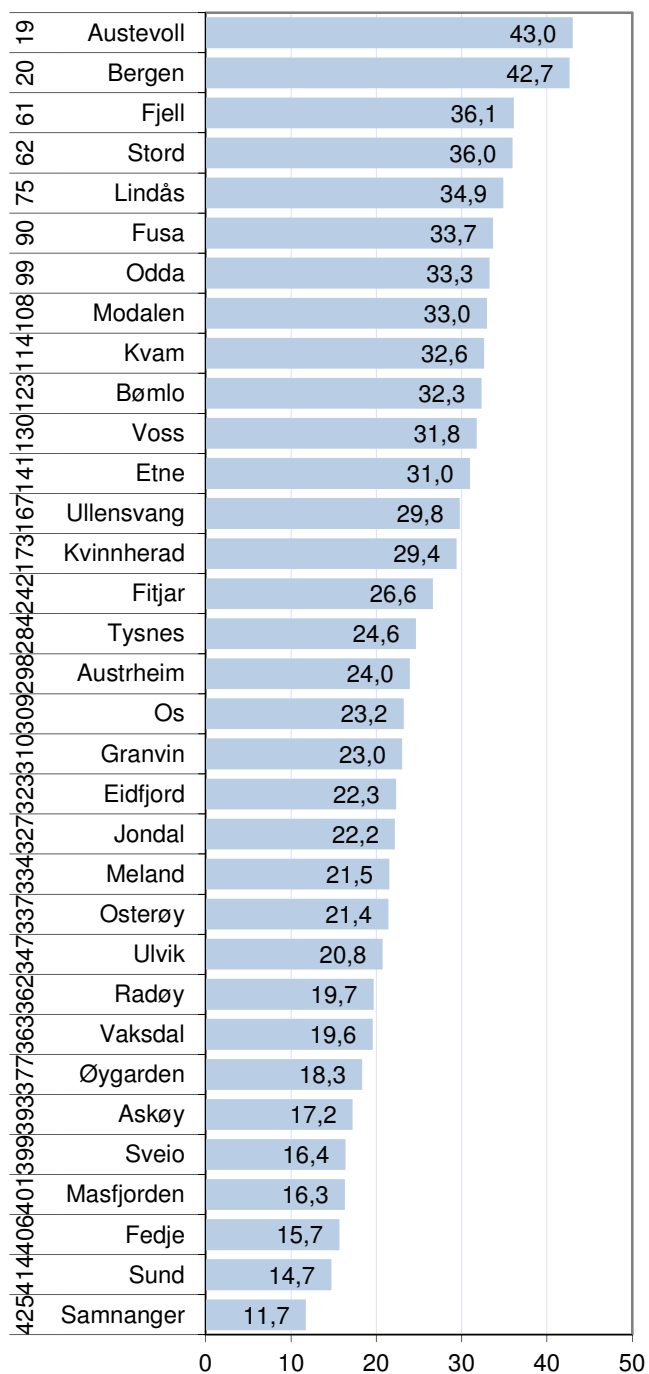
Næringstetthet i kommunene

Austevoll har høyest næringstetthet av kommunene i Hordaland, og er nummer 19 i landet. Antall arbeidsplasser i næringslivet tilsvarte 43,0 prosent av folketallet i 2010. Bergen kommer rett etter, og er nummer 20 i landet.

Fjell, Stord og Lindås har også høy næringstetthet, og rangert fra plass nummer 61 til 75.

Samnanger er kommunen i fylket med minst næringsliv i forhold til folketallet. Antall arbeidsplasser i næringslivet tilsvarte kun 11,7 prosent av folketallet i 2010. Kun fem kommuner i landet har lavere næringstetthet.

Også Sund, Fedje og Masfjorden er blant de 30 kommunene i landet med lavest næringstetthet.

Figur 49: Antall arbeidsplasser i næringslivet i prosent av antall innbyggere i kommunene i Hordaland i 2010. Til venstre vises rangering blant landets 430 kommuner.

NæringsNM

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på de indikatorene som er presentert i dette kapitlet. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste åtte årene. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet samlet sett gjør det i en region.

For å rangere fylkene bruker vi en enklere indeks basert på etableringsfrekvens, andel lønnsomme foretak og andel vekstforetak. Disse indikatorene er transformert til et tall mellom 0 og 10, der 0 er dårligste fylke og 10 er beste fylke.

Sør-Trøndelag kom best ut av fylkene i 2010, foran Oslo og Rogaland.

Hordaland kom ut som nummer fem i 2010. Hordaland gjør det bra for lønnsomhet og nyetableringer, og middels for vekst. Hordaland har imidlertid gjort det bedre tidligere år, og er rangert som nest best for siste ti år.

Rogaland har vært beste fylke de siste ti årene under ett.

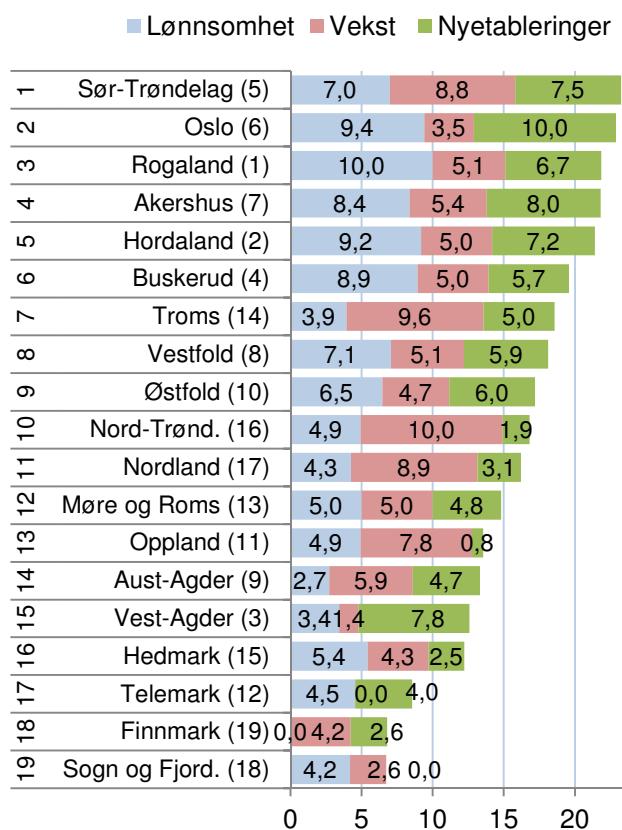
Hordalands utvikling

Hordaland har hatt mange gode plasseringer i NæringsNM. I flere av årene har Hordaland havnet på 2., 3. eller 4. plass. Den svakeste plasseringen var i 2001 og 2005, da fylket ble nummer ni. Hordaland har dermed vært blant den beste halvdel av fylkene alle år.

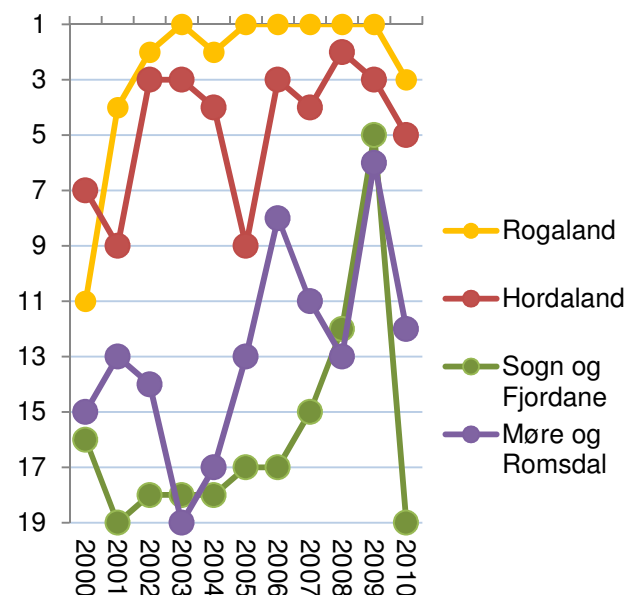
Rogaland har en rekke sterke plasseringer siden 2001. Rogaland har vært beste fylke i seks av de åtte siste årene.

Sogn og Fjordane har mange svake plasseringer. Sogn og Fjordane gjorde det uvanlig godt i 2009, men raste i bunn i 2010.

Møre og Romsdal gjorde det også bra i 2009, men har ellers flest plasseringer under middels.

Figur 50: NæringsNM for fylkene basert på tall fra 2010. Tallene i parentes angir rangering for perioden 2001-2010.

Figur 51: Hordaland og nabofylkers rangering i NæringsNM i perioden 2000-2010.

NæringsNM for regioner

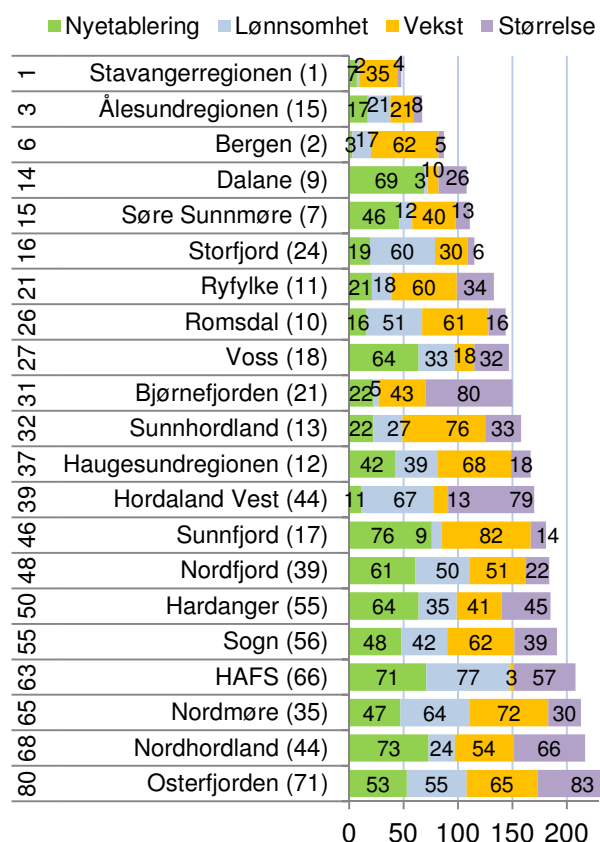
Regionene på Vestlandet gjorde det som vanlig ganske godt i NæringsNM 2010.

Bergen ble sjettede beste region i NæringsNM 2010, og måtte se seg slått av Stavangerregionen og Ålesundregionen. Bergen er for øvrig nummer to av alle regionene i landet de siste fem årene.

Voss, Bjørnefjorden, Sunnhordland og Hordaland Vest gjorde det bedre enn middels i NæringsNM. Voss, Bjørnefjorden og Sunnhordland gjorde det imidlertid svakere i 2010 enn for gjennomsnittet de siste fem årene.

Hardanger havnet litt under middels som nummer 50.

Nordhordland og Osterfjorden gjorde det ganske svakt. Særlig Osterfjorden som ble fjerde dårligste region på en 80. plass.

Figur 52: NæringsNM for regionene på Vestlandet. Rangering blant landets 83 regioner i 2010 til venstre, og rangering siste fem år i parentes. Rangering for de fire indeksene vises i figuren.

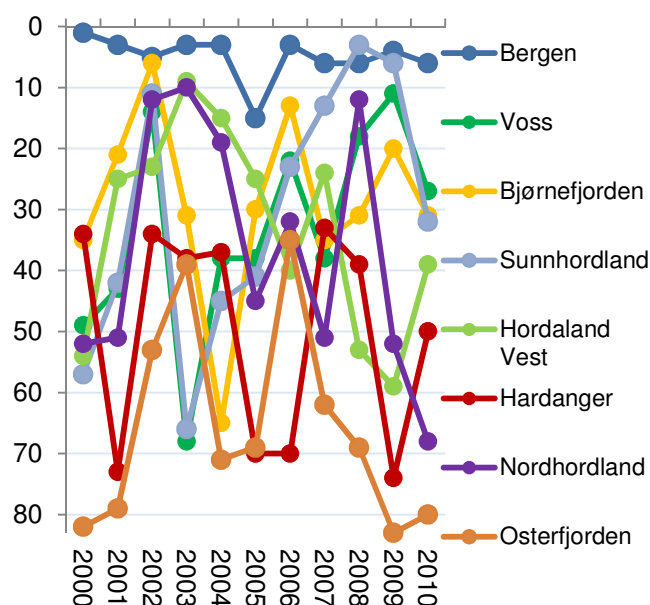
Utviklingen i regionene

Bergen gjør det alltid bra i NæringsNM og har vært best i Hordaland i alle år, unntatt i 2008, da Sunnhordland var nummer tre og Bergen nummer seks.

Sunnhordland har flere gode plasseringer, men har også svake plasseringer.

Bjørnefjorden, Nordhordland, Hordaland Vest og Voss er også regioner som av og til kan gjøre det svært bra, men som også kan ha dårlige år.

Hardanger og Osterfjorden har gjort det svakest over tid, og er regioner som har variert i prestasjonene mellom middels og dårlig. Osterfjorden har vært svakeste region i Hordaland åtte ganger etter 2000.

Figur 53: Regionene i Hordalands rangering i NæringsNM i perioden 2000-2010.

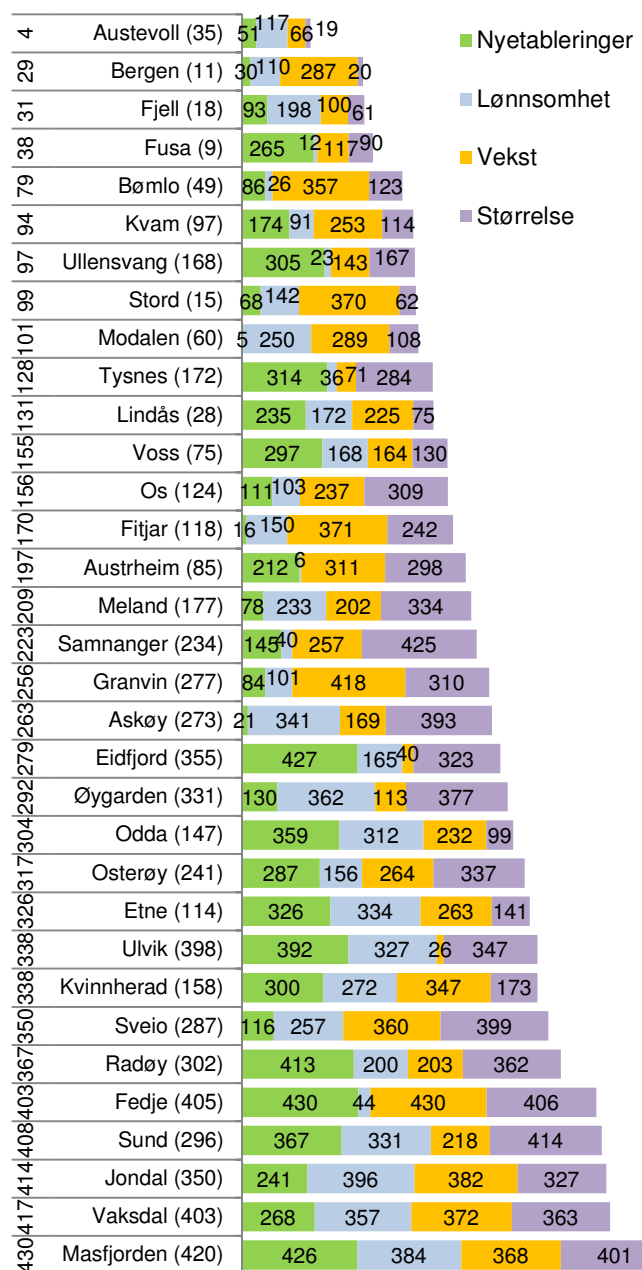
NæringsNM for kommunene

Som vanlig er det stor variasjon mellom kommunene i Hordaland når det gjelder plasseringen i NæringsNM.

Austevoll ble nummer fire i landet i NæringsNM for 2010.

Bergen, Fjell og Fusa kom alle med blant de ti prosent beste kommunene, mens Bømlo, Kvam, Ullensvang og Stord kom inn blant de 100 beste. Alle disse uten Ullensvang er kommuner som har gjort det stabilt godt over lang tid. Fusa er nummer ni i hele landet de siste fem årene.

Hordaland har også kommuner som gjør det dårlig. Masfjorden ble aller sist i landet i NæringsNM siste år. Vaksdal, Jondal, Sund og Fedje er også kommuner som er ranket dårligere enn 400 av 430 kommuner.

Figur 54: Kommunenes resultat i NæringsNM. Alle tall er rangeringer blant landets 430 kommuner, til venstre rangering for NæringsNM siste år, i parentes siste fem år. I figuren vises rangeringer for hver av de fire indeksene.

5. Innovasjon i næringslivet

Innovasjon står sentralt for å forklare økonomisk vekst på globalt nivå. Dermed vil innovasjon også kunne være en forklaring på regional utvikling. Kan forskjeller i næringslivets innovasjon kunne forklare hvorfor noen regioner har vekst mens andre har nedgang? Og kan vi måle næringslivets innovasjonsevne?

SSB har gjennomført en spørreundersøkelse om innovasjon i næringslivet i mange år. Det er over 6000 foretak som svarte på spørreundersøkelsen i 2008, som omfatter nesten 10 000 bedrifter. Spørreundersøkelsen er ganske omfattende, og bedrifte-

ne oppgir blant annet om de har introdusert nye produkter, prosesser og markedsføringsmetoder, og om de nye produktene er nye på markedet eller bare nye for bedriften.

Tabell 1: Spørsmål fra SSBs innovasjonsundersøkelse.

Hovedgruppe	Indikator	Kortnavn	Vekt
Produkt-innovasjon	Foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede varer i perioden	Vare	2
	Foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede tjenester	Tjeneste	2
	Foretaket har produktinnovasjoner som også er nye for foretakets marked	Nytt for markedet	4
Prosess-innovasjon	Foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for produksjon	Produksjonsmetode	2
	Foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for lagring, levering eller distribusjon	Distribusjon	1
	Foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede støttefunksjoner	Støttefunksjon	1
Markeds-innovasjon	Vesentlige endringer i design (utseende/utformig) av en vare eller tjeneste	Design	2
	Nye media eller nye måter for promotering av produkt	Nye media	1
	Nye måter for produkt plassering eller salgskanaler	Markedskanal	0,5
	Nye metoder for prising	Prising	0,5

I tabellen over ser vi de ti spørsmålene i innovasjonsundersøkelsen som danner grunnlaget for de ti innovasjonsindikatorerne vi bruker i denne analysen. De ti indikatorerne kan slås sammen til tre hovedtyper innovasjon: Produktinnovasjon, prosess-innovasjon og markedsinnovasjon. Samtidig har vi gitt de ti indikatorerne ulike vekter som brukes når vi skal slå sammen indikatorerne. Spørsmålet om bedriftens innovasjoner er nye for markedet eller bare nye for bedriften har fått størst vekt, ettersom det er det eneste spørsmålet hvor det skilles mellom hva som er nytt i markedet og hva som bare er nytt for bedriften. Spørsmålene om nye måter for pro-

dukt plassering eller nye metoder for prising har fått lavest vekt. Dette er spørsmål som synes en del mindre viktig enn f. eks. spørsmålet om bedriften har introdusert produktinnovasjon.

Indikatorerne som er valgt forteller om i hvilken grad bedriftene har gjennomført innovasjoner. I andre sammenhenger er innovasjon og forskning og utvikling (FoU) ofte blandet sammen. Vi anser FoU til å være en av mange mulig kilder til innovasjon, og ønsker derfor å måle faktisk innovasjon og ikke FoU-intensitet. Derfor har vi ikke brukt bedriftenes FoU-aktivitet i indikatorsettet.

5.1 Indikatorer for innovasjon

Innovasjonsundersøkelsen er rettet mot foretak av forskjellige typer. Noen har bare én lokalisering, enbedriftsforetak. Disse er enkle å forholde seg til, ettersom de kan plasseres i en region. Foretak som har produksjon på flere steder, såkalte flerbedriftsforetak, skaper noen problemer. Foretakene svarer på foretaksnivå, dvs. det finnes ett svar på hvorvidt foretaket har hatt innovasjon, men vi vet ikke om dette gjelder alle foretakets bedrifter som er spredt på flere regioner. Dette løser vi gjennom å ta med

begge foretakstypene, men vekte enbedriftsforetakene dobbelt så mye som flerbedriftsforetakene.

Vi kan måle innovasjon som andel av foretak med innovasjon. Da vil alle foretak telle likt uansett størrelse. Vi kan også måle innovasjon etter andelen av de sysselsatte som er i innovative foretak. Da vil de store bedriftene telle mer enn de små. For regioner med store hjørnesteinsbedrifter vil resultatene fra disse lett bli dominerende. Dette løser vi gjennom å bruke begge målemetoder, men vekte indikatorene for andel bedrifter dobbelt så mye som indikatoren for andel av sysselsetting.

Tabell 2: Verdier for de ulike innovasjonsindikatorerne for Hordaland. Hver indikator går fra 0=dårligste fylke til 100=beste fylke.

		Frekvenser enbedrifts- foretak	Frekvenser flerbedrifts- foretak	Sysselset- tingsandel enbedrifts- foretak	Sysselset- tingsandel flerbedrifts- foretak	Totalt
Produktinnovasjon	Vare	50,0	50,0	50,0	59,8	53,9
	Tjeneste	63,1	63,1	64,4	81,5	70,3
	Nytt for markedet	67,9	76,9	50,9	88,9	72,2
Prosessinnovasjon	Produksjonsmetode	46,4	52,2	17,1	68,8	38,2
	Distribusjon	50,0	56,8	50,0	69,1	50,0
	Støttefunksjon	64,8	50,0	56,4	66,5	64,8
Markedsinnovasjon	Design	54,8	60,8	54,4	43,7	56,7
	Media	77,5	37,5	83,1	50,0	73,6
	Kanal	55,5	59,6	74,5	62,0	64,0
	Prising	50,0	58,0	64,2	57,7	55,8

Ettersom vi har ti innovasjonsindikatorer som er målt på fire ulike måter, får vi til slutt hele 40 indikatorer for innovasjon i en region.

I tabellen over har vi vist resultatene for Hordaland. Næringslivet i Hordaland skårer middels eller høyt for de fleste indikatorene.

Til høyre i tabellen har vi summert resultatene for de ti innovasjonsindikatorerne. Næringslivet i Hordaland skårer høyest for innovasjon i form av nye tjenester, produkter eller tjenester som er nye for markedet og for bruk av nye media.

Den eneste indikatoren hvor næringslivet i Hordaland skårer under middels total sett, er innovasjon i form av produksjonsmetoder.

Videre skal vi slå sammen indikatorene for vare, tjeneste og nytt for markedet til en indikator for produktinnovasjon. Indikatorene for produksjonsmetode, distribusjon og støttefunksjoner slås sammen til en samleindikator som vi kaller for prosessinnovasjon. De siste fire indikatorene vil danne indikatoren markedsinnovasjon.

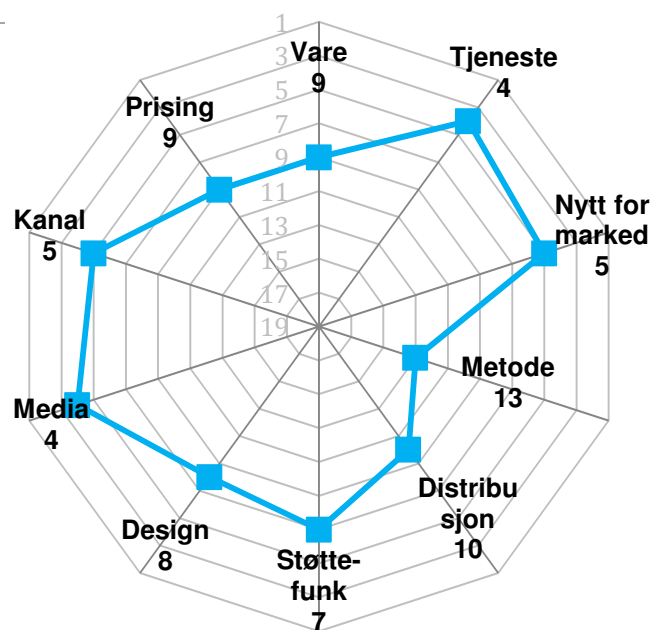
5.2 Innovasjon i fylkene

I figur 55 ser vi hvordan Hordaland kommer ut på de ulike innovasjonsindikatorerne sammenliknet med de andre fylkene.

Hordaland er høyest rangert for nye tjenester og bruk av nye media, der fylket er nummer 4 av 19 fylker. For produkter eller tjenester som er nye for markedene og bruk av nye salgskanaler er Hordaland nummer fem.

Eller er rangeringen for de fleste indikatorene fra 7 til 10, dvs. middels eller bedre.

Bare for nye metoder for produksjon er rangeringen under middels. Her er Hordaland på 13. plass.

Figur 55: Hordalands rangering blant de 19 fylkene med hen-syn til ulike innovasjonsindikatorer.

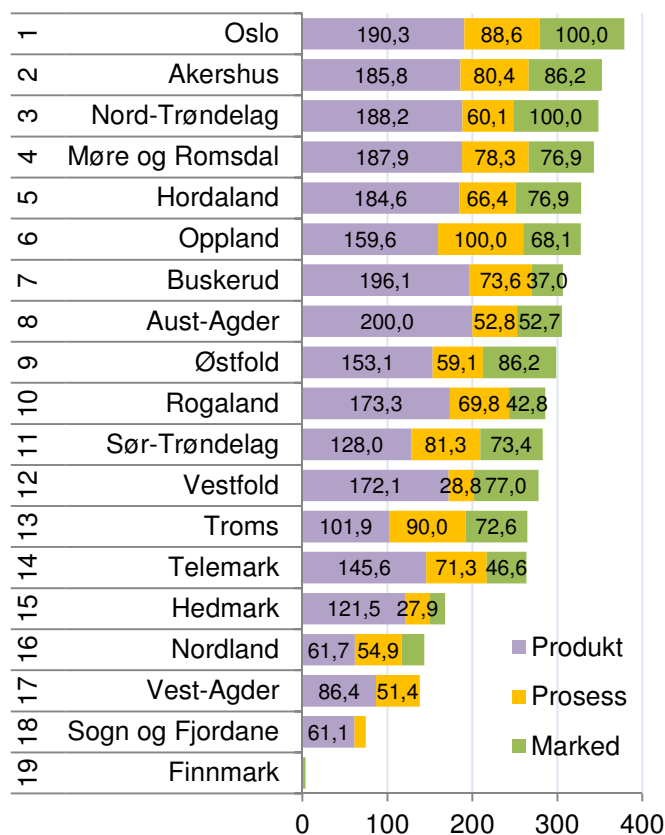
Rangering av fylkene

I figur 56 ser vi hvordan fylkene kommer ut samlet sett når vi legger sammen de ti indikatorene i tre grupper, hvor fylkene har fått en skår på mellom 0 og 100. Produktinnovasjon er vektet dobbelt i forhold til prosess- og markedsinnovasjon, og har dermed skår mellom 0 og 200.

Hordaland er nummer fem av fylkene, og skårer godt over middels på alle de tre innovasjonstypene.

På denne samleindeksen er det ganske små forskjeller mellom fylkene fra første til 14. plass. Små endringer i konstruksjonen av indikatorene vil dermed kunne påvirke rekkefølgen vesentlig. Hedmark, Nordland, Vest-Agder, Sogn og Fjordane og Finnmark gjør det imidlertid vesentlig dårligere.

Felles for de fleste fylkene er det at det er store forskjeller internt i fylkene, dvs. mellom regionene. Derfor er det kanskje mer interessant å studere samlet innovasjonsgrad på regionnivå, som vi skal gjøre på de neste sidene.

Figur 56: Samlet innovasjonsfrekvens for fylkene.

5.3 Innovasjon i regionene

Vi kan rangere innovasjon i næringslivet i regionene på samme måte som vi gjør for fylker. I figur 57 ser vi hvordan regionene i Hordaland kommer ut på de ulike innovasjonsindikatorene.

For regioner har vi i tillegg tatt med en indikator for den relative størrelsen til næringslivet som er omfattet av målingene. Regioner som har relativt mange bedrifter i de bransjene som er undersøkt, blir dermed ”premiert” i forhold til næringssvake regioner. Denne faktoren er med for regioner, men ikke for fylkene, fordi det er liten forskjell på nærings tetthet mellom fylker.

Med denne metoden kan vi lage profiler som viser hvordan regionene i Hordaland kommer ut på de ulike indikatorene.

I den øverste figuren viser vi Bergen og omkringliggende regioner.

Bergen skårer lavt på utvikling av nye produkter og metoder for produksjon, men høyt på de andre indikatorene, spesielt indikatorne for markedsinnovasjon. Dette er omtrent den samme profilen vi finner for Oslo.

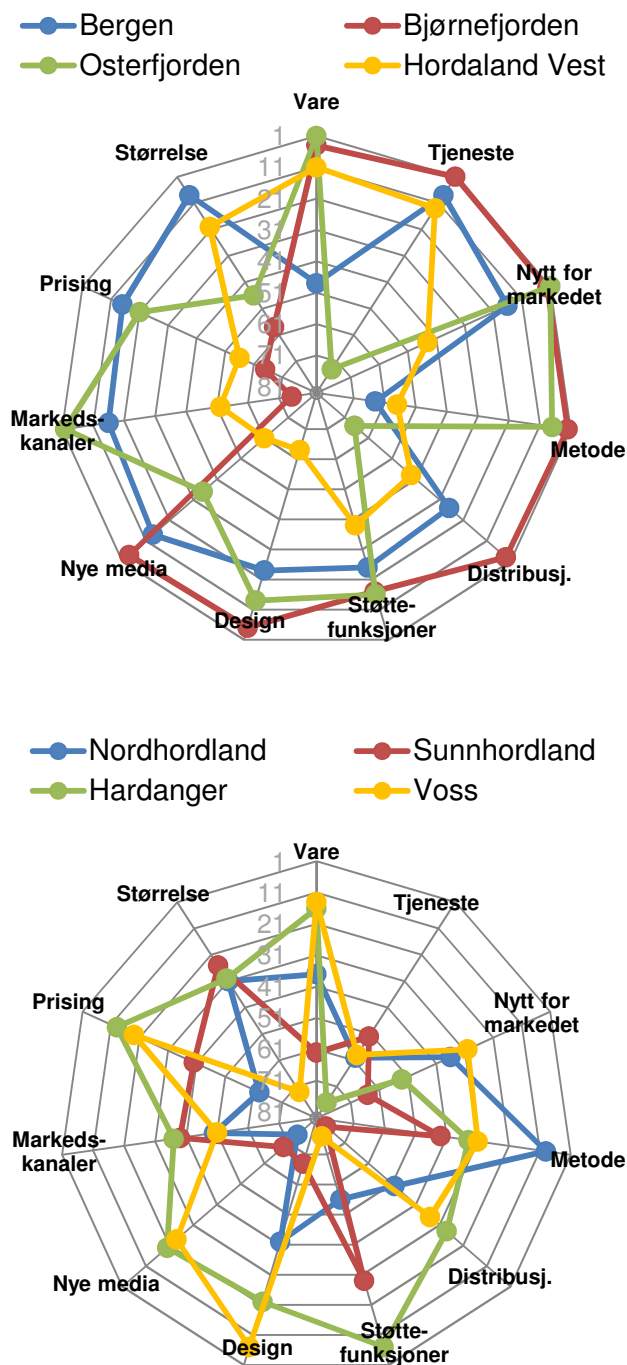
Bjørnefjorden er svært høyt rangert på mange av indikatorne, spesielt de som har med produkt- og prosessutvikling å gjøre, men skårer lavt på flere av markedsindikatorne.

Osterfjorden og Hordaland Vest har ganske stor spredning, høy skår for noen indikatorer, lav for andre.

I den nederste figuren viser vi de øvrige regionene. Disse skårer lavt for innovasjon av tjenester.

Nordhordland skårer høyt for metoder for produksjon, mens Voss skårer høyt på design. Hardanger skårer høyt på indikatorne for markedsinnovasjon.

Sunnhordland skårer gjennomgående lavt. Dette er noe overraskende, da dette er en sterk industriregion. Kanskje mye av industrien er ordreproduserende med liten egen innovasjon?

Figur 57: Regionenes rangering med hensyn til de ti indikatorne for innovasjon.

Rangering av regionene

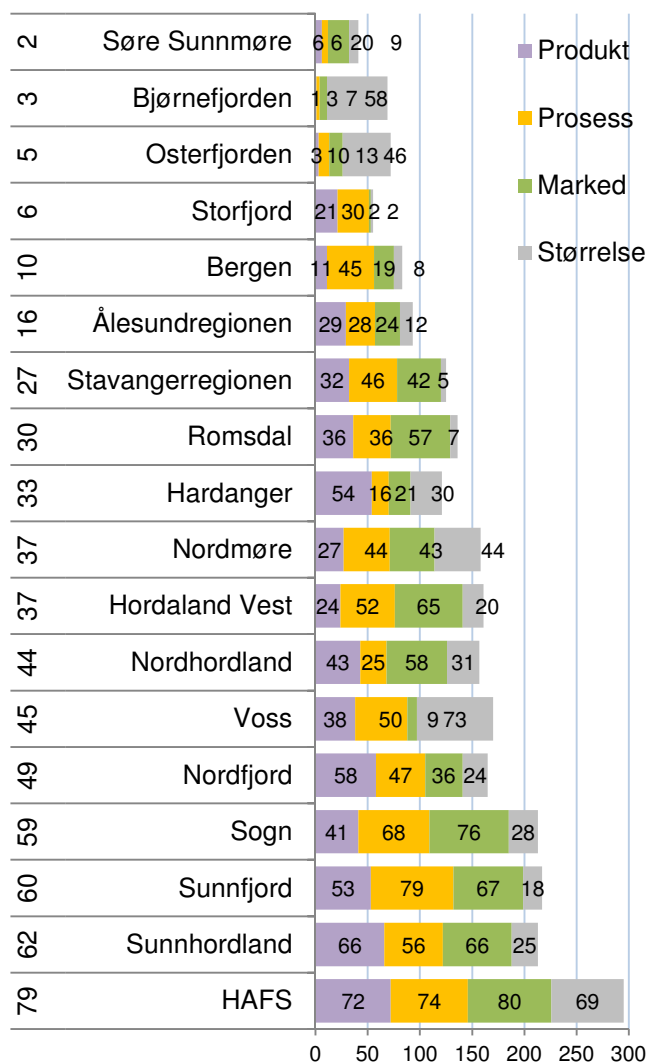
I figur 58 er indikatorene samlet i de tre hovedtypene, som igjen danner grunnlaget for en samlet innovasjonsgrad. Resultatene er vist for regionene på Vestlandet.

Vestlandet gjør det generelt bra, og har fem av de ti mest innovative regionene i landet.

Bjørnefjorden er nummer tre, Osterfjorden nummer fem og Bergen er nummer ti i landet.

Hardanger og Hordaland Vest er begge rangert litt over middels, mens Nordhordland og Voss er like under middels av de 83 regionene i landet.

Sunnhordland er rangert som nummer 62, som er nest dårligst på Vestlandet.

Figur 58: Rangering for hver av de tre hovedtypene innovasjon samt næringslivets størrelse for regionene på Vestlandet. Til venstre vises rangering blant de 83 regionene i landet for samlet innovasjonsgrad.

5.4 Innovative bransjer

Det er store forskjeller mellom de ulike bransjene med hensyn til andel innovative bedrifter.

Bransjene tilknyttet informasjonsteknologi, som produksjon av datamaskiner, tjenester tilknyttet informasjonsteknologi og informasjonstjenester, har en høy andel innovative foretak, både når det gjelder produkt- og prosessutvikling og markedsinnovasjon. 61,1 prosent av alle foretak som er i bransjen produksjon av datamaskiner har produktutvikling, og 31,6 prosent har introdusert produkter som er nye i markedet.

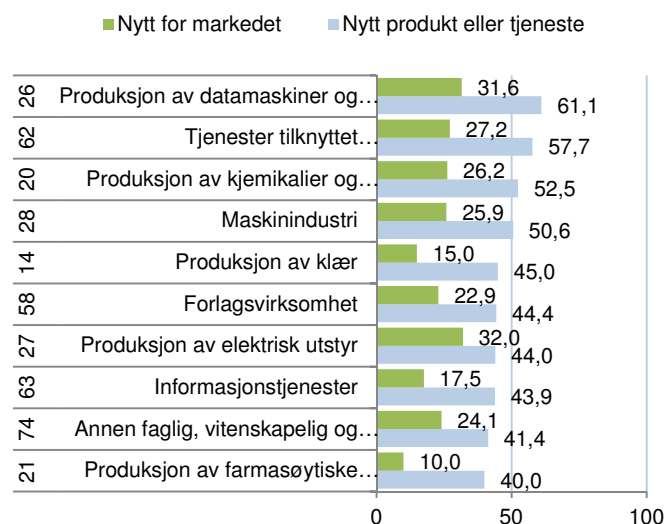
Produktutvikling trenger ikke nødvendigvis å være knyttet til teknologi. Produksjon av klær er en av bransjene med høyeste andel produktutvikling. Dette er sannsynligvis produktutvikling som ikke er teknologisk, men mer knyttet til design.

Bransjer med høy andel foretak med prosessutvikling er i stor grad de samme som har høy andel produktutvikling. I bransjene tjenester knyttet til informasjonsteknologi og telekommunikasjoner er det en høy andel av bedriftene som har introdusert nye støttefunksjoner. Det er mest sannsynlig nye støttefunksjoner basert på informasjonsteknologi. For bransjer som produksjon av kjemikalier og metaller er det mer tradisjonell utvikling av produksjonsmetoder som dominerer.

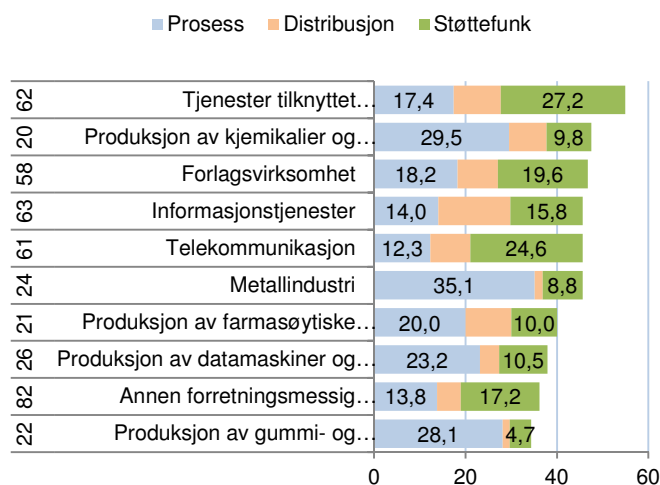
Når det gjelder markedsinnovasjoner, er det bransjen produksjon av drikkevarer som har høyest andel innovative foretak. Her er også produksjon av klær og produksjon av lær og lærvarer høyt rangert.

Noen bransjer har nesten ikke foretak med innovasjon. Det gjelder for eksempel transport og bygg og anlegg.

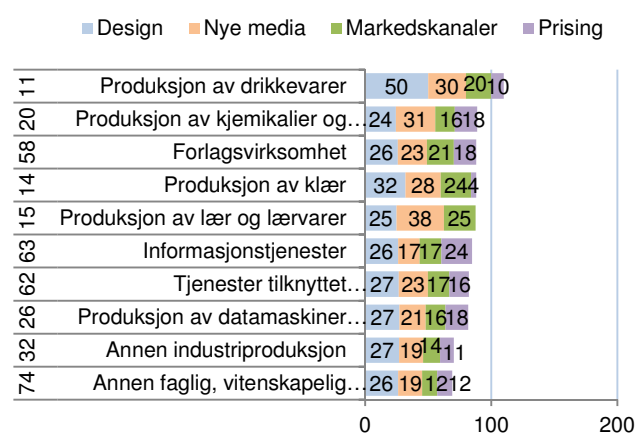
De store forskjellene i andel innovative foretak mellom bransjene, gjør at ulik bransjestruktur kan få stor betydning for andel innovative foretak i regioner. Regioner med ulik bransjestruktur vil kunne få ulik andel innovative foretak på grunn av bransjestrukturen.

Figur 59: Bransjene med høyest andel innovative foretak, produktutvikling. Til venstre vises bransjekode.

Figur 60: Bransjene med høyest andel innovative foretak, prosessutvikling. Til venstre vises bransjekode.

Figur 61: Bransjene med høyest andel innovative foretak, markedsinnovasjon. Til venstre vises bransjekode.

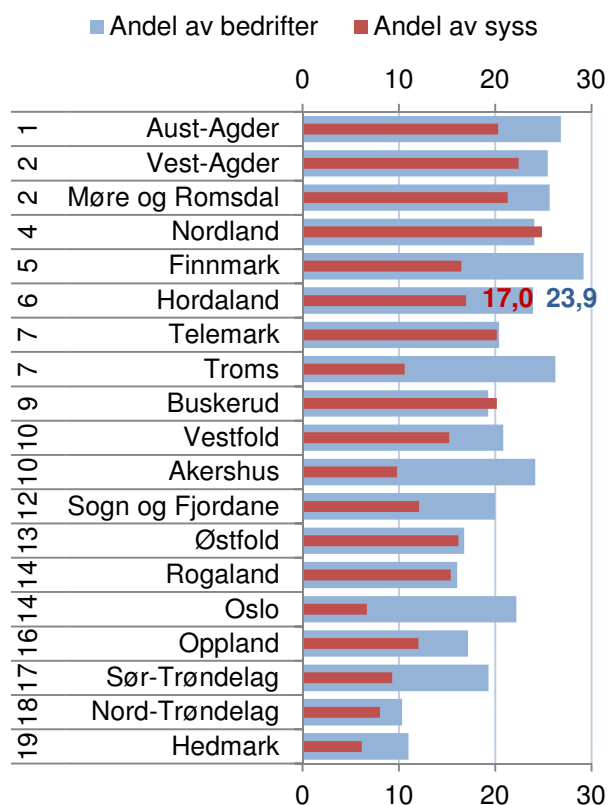
5.5 Internasjonalisering

Innovasjonsundersøkelsen inneholder også opplysninger om bedriftenes markedsorientering. Det spørres om bedriften har hovedmarkedet lokalt, nasjonalt eller internasjonalt. Dette kan vi bruke til å se hvilke områder som har det mest internasjonale næringslivet.

I figur 62 ser vi hvordan fylkene kommer ut når det gjelder internasjonalisering. Her er det brukt to forskjellige indikatorer. Den ene er andelen av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen som oppgir at hovedmarkedet er utenfor Norge. Den andre indikatoren er andelen av privat sysselsetting i bedrifter med hovedmarkedet utenfor Norge.

Agderfylkene, Møre og Romsdal, Nordland og Finnmark har det mest internasjonale næringslivet av fylkene.

Hordaland er nummer seks av de 19 fylkene for internasjonaliseringsgrad. 23,9 prosent av sysselsettingen i Hordaland er i bedrifter hvor hovedmarkedet er utenfor Norge, mens 17 prosent av bedriftene er slike bedrifter.

Figur 62: Rangering av fylkene etter andel av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen som har hovedmarkedet utenfor Norge, samt andel av privat sysselsetting i bedrifter med hovedmarked utenfor Norge.

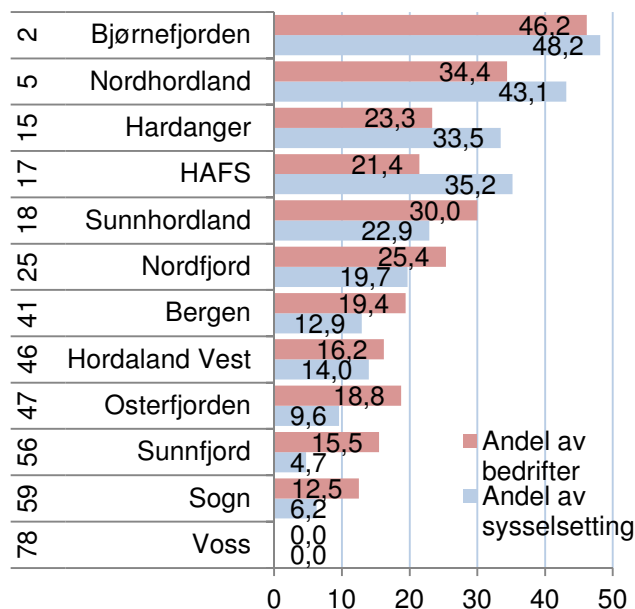
Internasjonalisering i regionene

Regionene kan også måles med hensyn til internasjonalisering i næringslivet. I figur 63 ser vi hvordan regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane kommer ut.

Bjørnefjorden og Nordhordland er av de mest internasjonale næringslivsregionene i landet som nummer to og fem. Hardanger og Sunnhordland har også et internasjonalt næringsliv og er rangert som nummer 15 og 18.

Bergen er så vidt mer internasjonalt enn middels av regionene som nummer 41.

Hordaland Vest og Osterfjorden er litt under middels internasjonale som nummer 46 og 47.

Figur 63: Andel av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen i regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane som har hovedmarkedet utenfor Norge, samt andel av privat sysselsetting i bedrifter med hovedmarked utenfor Norge. Til venstre er regionens rangering blant de 83 regionene i landet.

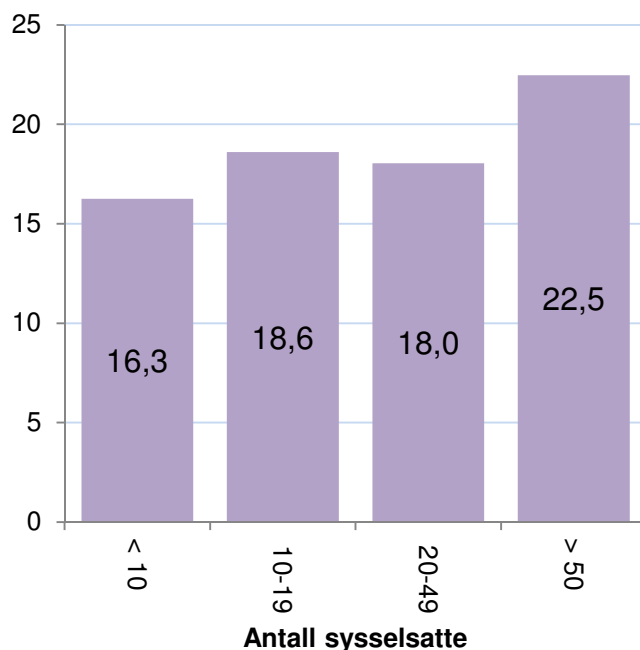
Innovasjon og bedriftenes størrelse

Er det en sammenheng mellom bedriftenes størrelse og sannsynligheten for at de er innovative?

I figur 64 ser vi hvordan andel bedrifter med produktutvikling varierer med størrelsen på bedriftene, målt med antall sysselsatte. Blant bedrifter med over 50 sysselsatte oppga 22,5 prosent at de hadde introdusert nye produkter. Blant bedrifter med mindre enn 10 ansatte oppga 16,3 prosent at de hadde hatt produktutvikling.

Det er tilsynelatende en sammenheng mellom bedriftenes størrelse og innovasjon. Store bedrifter har høyere sannsynlighet for å være innovative enn små bedrifter.

Store bedrifter har større ressurser og har dermed lettere for å kunne sette av midler til utvikling. Store bedrifter har også ofte et større produktspekter og dermed også flere produkter som vil kunne trenge fornying.

Figur 64: Prosentvis andel bedrifter med produktutvikling, gruppert etter bedriftenes størrelse.

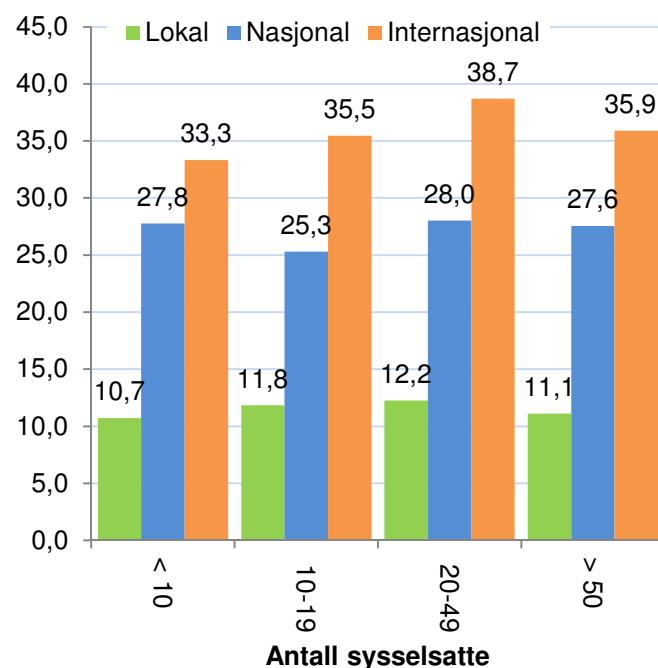
Innovasjon, størrelse og internasjonalisering

I figur 65 ser vi hvordan andel bedrifter med produktutvikling varierer mellom bedrifter med ulik størrelse og ulik markedsorientering. Vi kan se at det er en sterk sammenheng mellom markedsorientering og innovasjon. Bedrifter med hovedmarkedet utenfor Norge har langt høyere sannsynlighet for produktinnovasjon enn de andre. Bedrifter med et nasjonalt marked har også langt høyere andel innovative bedrifter enn bedrifter med et lokalt marked.

Det er imidlertid liten forskjell i andelen innovative bedrifter i ulik størrelse.

Markedsorienteringen til bedriften synes dermed å være langt viktigere enn størrelsen for om bedriften er innovativ.

De store bedriftene er oftere internasjonalt orientert, mens de minste ofte er lokalt orientert. Det er årsaken til at vi fikk den tilsynelatende positive sammenhengen mellom størrelse og innovasjon i figur 64.

Figur 65: Prosentvis andel bedrifter med produktutvikling, gruppert etter størrelse og markedsinnretning.

5.6 Innovasjonsklima

Hvis et fylke har høy innovasjonsfrekvens på grunn av at de har et næringsliv med mange bedrifter og foretak i bransjer med høy innovasjon, kan dette gi et litt feilaktig bilde av hvor sterk fylket er på innovasjon. Vi ønsker derfor å se på hvordan fylkene gjør det når vi tar hensyn til bedriftenes bransje og størrelse målt i antall ansatte. Dette har vi gjort gjennom logistiske regresjoner der de enkelte innovasjonsindikatorne er brukt som avhengig variabel. Resultatet kan brukes til å se hvor høy andel innovasjonsforetak de enkelte fylkene har, gitt bransjestruktur og størrelse. Dette kaller vi innovasjonsklima. Hvis et fylke har høy innovasjonsandel gitt bransje og størrelse, betyr det at regionen har et sterkt innovasjonsklima.

I figur 66 ser vi rangeringen til Hordaland for de ulike indikatorene når vi tar hensyn til bransje og størrelse. Hordaland gjør det bra på flere av indikatorene for produktinnovasjon og markedsinnovasjon. Hordaland er nest beste fylke for nye måter for produktplassering eller salgskanaler.

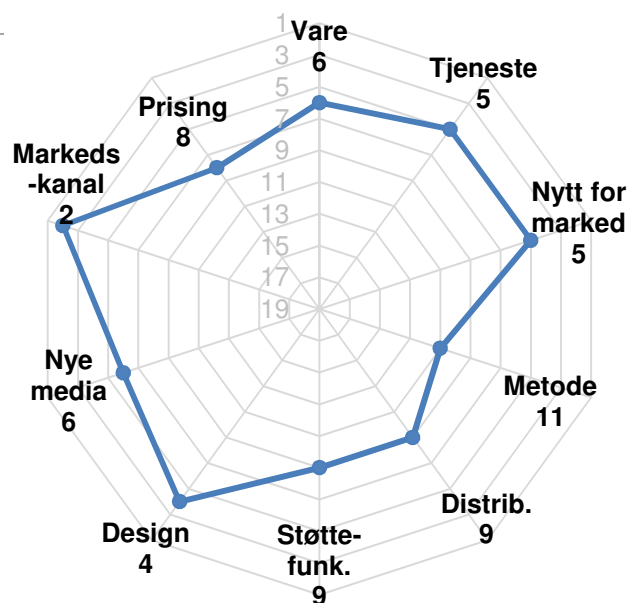
Innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima er ikke direkte sammenlignbart, siden datagrunnlaget er litt uliktⁱⁱⁱ.

Figur 67 viser de standardiserte koeffisientene fra regresjonen for samlegruppene. Verdiene er vektet på samme måte som tidligere, som blant annet betyr at produktinnovasjon får høyest betydning. Oslo er brukt som referansefylke. Verdiene til Oslo er derfor null og betyr at Oslo er "utgangspunktet". Fylker som har positive verdier har bedre innovasjonsklima enn Oslo. Verdiene gir en indikasjon på hvor viktig de ulike innovasjonstypene er for den samlede rangeringen.

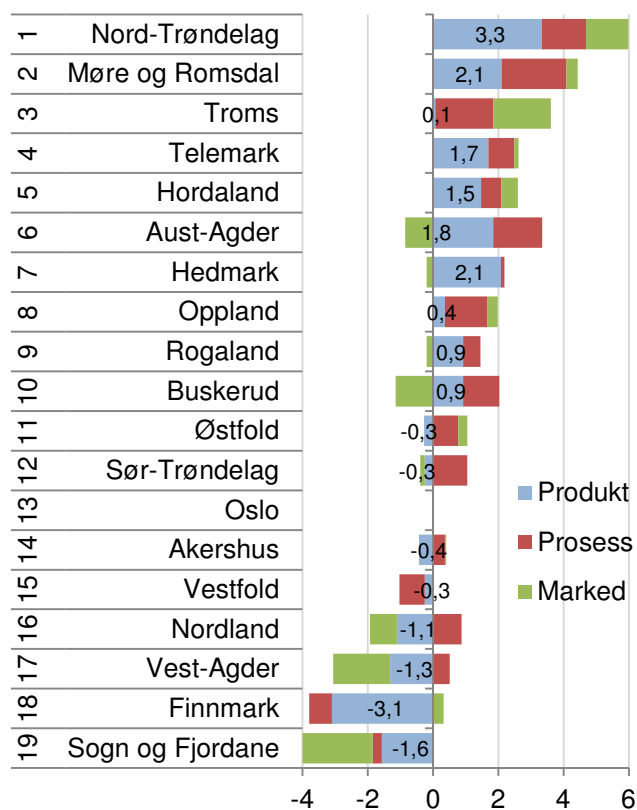
Nord-Trøndelag har sterkest innovasjonsklima, og det er spesielt innenfor produktinnovasjon Nord-Trøndelag gjør det bra. Møre og Romsdal kommer på andreplass. Begge disse fylkene hadde også høy innovasjonsfrekvens. Troms og Telemark på de to neste plassene gjør det derimot bra for innovasjonsklima, men hadde ikke høy innovasjonsfrekvens.

Hordaland er rangert på femteplass, som er samme plassering som for innovasjonsfrekvens.

Oslo og Akershus var på topp for innovasjonsfrekvens, men har svakt innovasjonsklima.

Figur 66: Hordalands rangering for de ulike innovasjonsindikatorne når det gjelder innovasjonsklima.

Figur 67: Innovasjonsklima for fylkene. Vektete standardiserte koeffisienter for de tre hovedgruppene innovasjonsindikatorer.

Innovasjonsklima i regionene

Figur 68 viser hvordan regionene i Hordaland kommer ut på rangeringen for innovasjonsklima for de ulike indikatorene.

Den øverste figuren viser Bergen og naboregioner. Det som er slående er hvordan Bergen skårer jevnt svakere for innovasjonsklima i forhold til innovasjonsfrekvens. Osterfjorden skårer høyere for alle indikatorene enn Bergen.

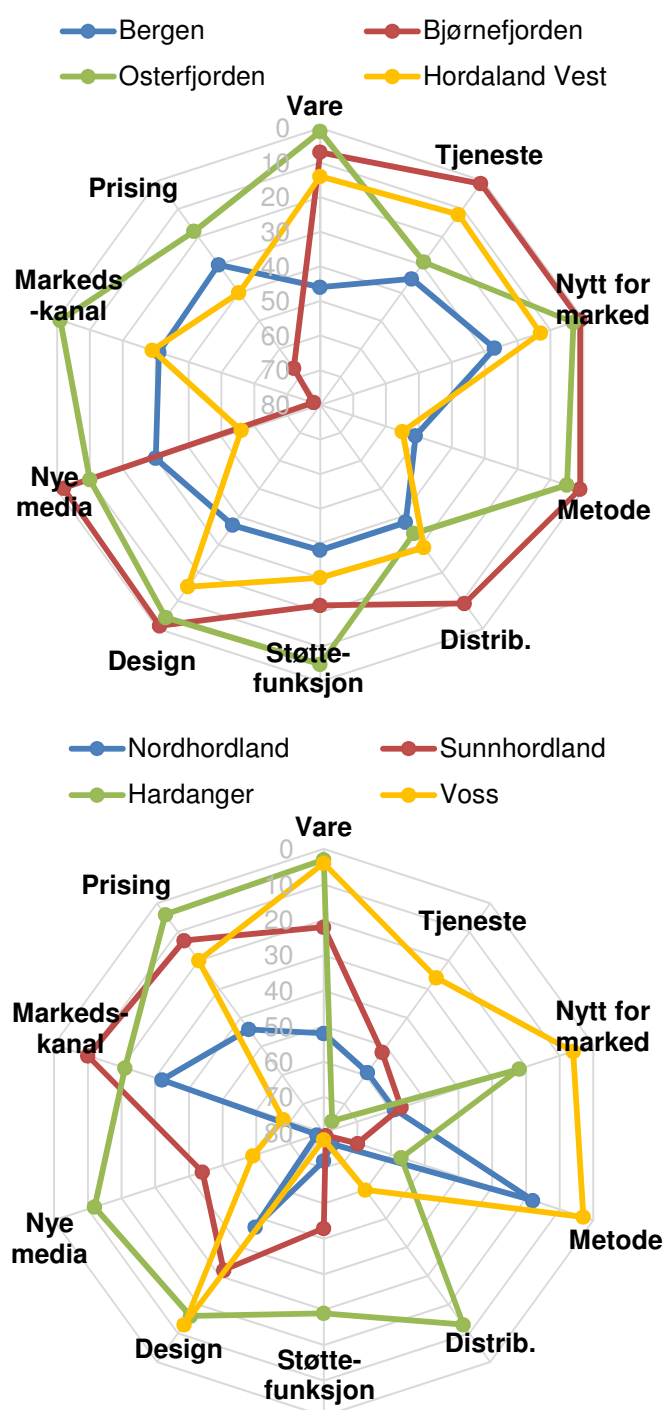
I den nederste figuren er de øvrige regionene i Hordaland. Her er resultatene svært ujevne.

Voss skårer høyt for produktinnovasjonsindikatorerne og for nye prosesser, samt design.

Hardanger skårer høyt for indikatorene for markedsinnovasjon.

Sunnhordland skårer også høyt for indikatorene for markedsinnovasjon.

Nordhordland skårer høyt for nye prosesser, men lavt på de fleste andre indikatorer.

Figur 68: Regionenes rangering for innovasjonsklima med hensyn til de ti indikatorene for innovasjon.

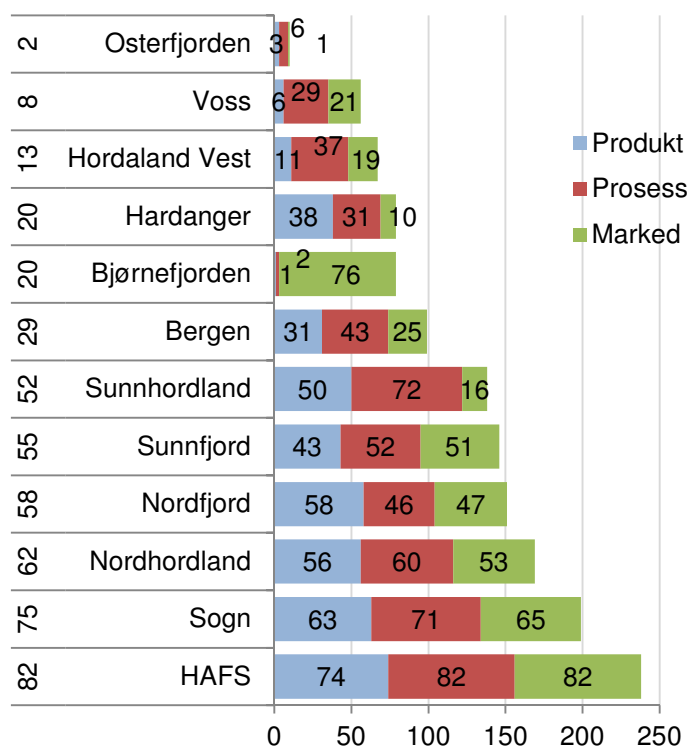
Regionene på Vestlandet

I figur 69 ser vi rangeringen til regionene for de tre hovedtypene innovasjon og samlet. Også for innovasjonsklima gjør mange Hordalandsregioner det bra. Osterfjorden har det nest sterkeste innovasjonsklimaet i landet.

Voss gjør det også svært bra for innovasjonsklima som nummer åtte. Voss kom lavt ut på innovasjonsfrekvens, der rangeringen var 45.

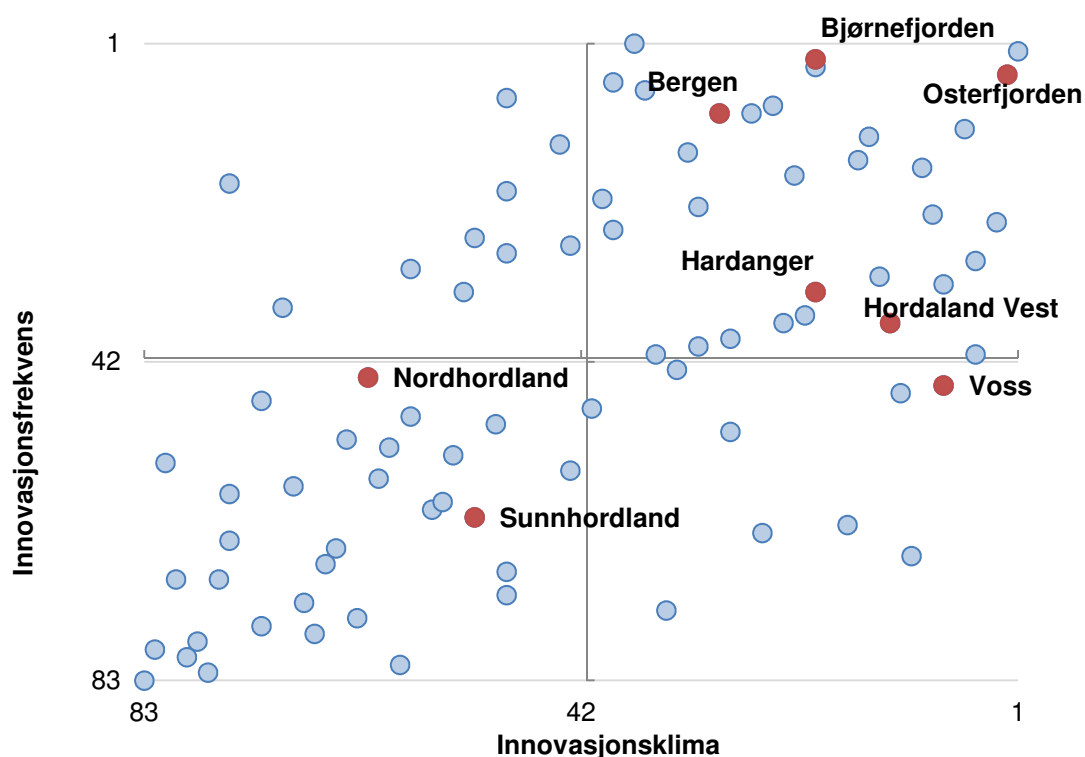
Hordaland Vest, Hardanger, Bjørnefjorden og Bergen er alle rangert blant de 30 beste regionene. Bergen hadde en mye bedre rangering for innovasjonsfrekvens, der Bergen var 10. beste region. Det samme så vi for Oslo. De store byene har en høy andel bedrifter i innovative bransjer.

Sunnhordland er nummer 52 for innovasjonsklima, mens Nordhordland falt til nummer 62.

Figur 69: Rangering for innovasjonsklima for de tre hovedtypene innovasjon for regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane. Samlet rangering blant landets 83 regioner vist til venstre.

Innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima

Figur 70: Regionenes rangering for samlet innovasjonsklima og innovasjonsfrekvens.

I figur 70 har vi vist rangeringen for innovasjonsklima og innovasjonsfrekvens i samme diagram. Det er interessant å se dette i sammenheng, til tross for at de to ikke er direkte sammenlignbare.

Innovasjonsfrekvensen vises på den lodrette akse. Øverst i diagrammet vises regionene med høyest innovasjonsfrekvens, mens de med lavest innovasjonsfrekvens er vist nederst i diagrammet. Aksen krysser i midten av diagrammet, slik at regionene over aksene har over middels innovasjonsfrekvens. På den vannrette aksene vises innovasjonsklima. Regionene med svakest innovasjonsklima vises til venstre i diagrammet, mens regionene med sterkest innovasjonsklima vises til høyre. Denne aksene krysser også i midten, slik at regionene til høyre for aksene har over middels innovasjonsklima.

De mest vellykkede regionene befinner seg i øvre høyre kvadrant. Disse har både over middels innovasjonsklima og innovasjonsfrekvens. Fem av de åtte regionene i Hordaland er i denne kategorien. Osterfjorden er rangert svært høyt på begge aksene.

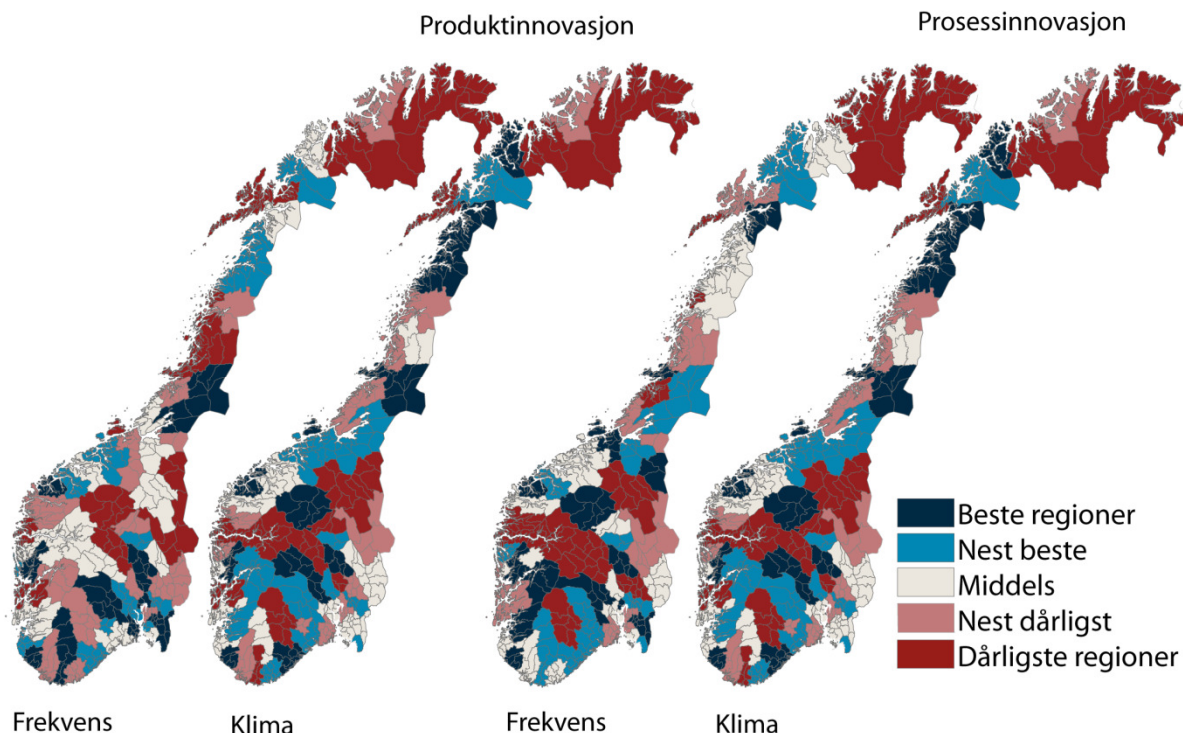
I øvre venstre kvadrant er de regionene som har høy innovasjonsfrekvens, men svakt innovasjonsklima. Disse har en bransjestruktur med høy innovasjonsfrekvens, men er ikke sterke innovasjonsregioner når man tar hensyn til bransje og størrelse.

I nedre høyre kvadrant er regionene som har under middels innovasjonsfrekvens, men over middels innovasjonsklima. Disse regionene har en mindre gunstig bransjestruktur, men har høy innovasjon tatt dette i betraktning. Disse har høyere innovasjon enn forventet ut fra bransjestrukturen. Voss er i denne kategorien.

I nedre venstre kvadrant er de regionene med både lav innovasjonsfrekvens og svakt innovasjonsklima. Nordhordland og Sunnhordland havner her.

Vi kan se at det er en gruppe regioner som klumper seg i nedre venstre hjørne. Dette er regioner i Finnmark, Nordland og Sogn og Fjordane. HAFS er en av regionene som gjør det aller dårligst både for innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima.

Regionale trender

Figur 71: Innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima for produkt og prosessinnovasjon i regionene.

I figur 71 har vi sammenliknet innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima for gruppene produktinnovasjon og prosessinnovasjon i regionene.

Flere regioner på Vestlandet har et sterkt innovasjonsklima. De regionene som har sterkest innovasjonsklima for produktinnovasjon er Bjørnefjorden, Søre Sunnmøre og Osterfjorden.

Sentrale regioner på Østlandet, som har høy innovasjonsfrekvens, har et langt svakere innovasjonsklima. En gunstig bransjestruktur gir en høy innovasjonsfrekvensen.

Det er mange distriktsregioner som har et sterkt innovasjonsklima for produktinnovasjon. Deler av Telemark, Buskerud og Hedmark kommer godt ut for innovasjonsklima.

For prosessinnovasjon kommer også mange Vestlandsregioner godt ut for innovasjonsklima. Regionene som har sterkest innovasjonsklima er Søre Sunnmøre og Bjørnefjorden, som også har sterkt innovasjonsklima for produktinnovasjon. Tredje sterkeste region for prosessinnovasjon gitt bransje

og størrelse er Hitra/Frøya. Denne regionen har ikke sterkt innovasjonsklima for produktinnovasjon. Hitra/Frøya har en vellykket fiskeriindustri, der det først og fremst er på prosessiden man har mulighet til å innovere.

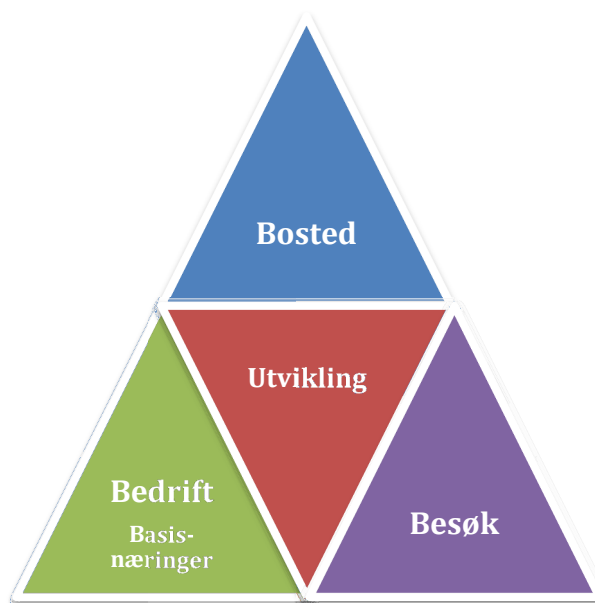
En rekke distriktsregioner i Sør-Norge viser seg å ha et betydelig sterkere innovasjonsklima enn innovasjonsfrekvens for prosessinnovasjon. Flere distriktsregioner på Østlandet kommer høyt ut på klima for prosessinnovasjon, som Nord-Gudbrandsdal, Hallingdal og Midt-Buskerud.

Finnmark gjør det dårlig både for innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima. Enkelte regioner i Troms og Nordland kommer imidlertid bedre ut for innovasjonsklima.

Generelt er det ikke lett å finne mønstre i innovasjonsgraden mellom regionene i Norge. Det betyr at innovasjonen i næringslivet ikke følger landsdelene, men er spredt rundt i landet.

6. Attraktivitetspyramiden

Attraktivitetspyramiden er en modell for å forstå steders utvikling, vekst eller nedgang. Samtidig er Attraktivitetspyramiden et verktøy for å utvikle strategier for stedsutvikling. Ideen bak Attraktivitetspyramiden er at steder utvikler seg i henhold til deres attraktivitet langs tre dimensjoner: Besøk, bosted og bedrifter. Den første versjonen av Attraktivitetspyramiden ble utviklet i 2010. I denne rapporten presenterer vi den nye versjonen – som beholder de samme prinsippene, men med noen metodiske forbedringer^{iv}.

Attraktivitetspyramiden forklarer steders vekst som et resultat av tre typer attraktivitet: Bedrifts-, besøks- og bostedsattraktivitet.

Bedriftsdimensjonen fokuserer på steders attraksjonskraft som produksjonssted for varer og tjenester som kan eksporteres til andre steder. Dette er produksjon knyttet til naturressurser, som landbruk, fiske og utvinning, vareproduserende industri og teknologiske tjenester. Vi kaller dette basisnæringer. Mange steder er basert på denne typen attraktivitet, ved at de har hatt gunstige betingelser for primærnæringer, eller for industriproduksjon gjennom nærhet til råvarer eller kraft. I dag er teknologiske tjenester en type produksjon som kan selges over lange avstander, hvor råstoffet er kompetent arbeidskraft. Teknologiske tjenester er en raskt voksende næring som har helt andre lokaliseringsbetingelser enn naturbasert næring og industri.

Mange steder har også vokst fram gjennom å være attraktive for besøk. Ofte har denne attraktiviteten

oppstått gjennom at steder har vært knutepunkter for kommunikasjoner. Attraktivitet for besøk skaper mange arbeidsplasser i næringer som er avhengige av direkte salg til kunder. Dette er næringer som tradisjonelt reiseliv, butikkhandel, aktiviteter, underholdning og kultur.

Attraktivitet som bosted er historisk sett en ny type attraktivitet, som etter hvert har blitt den tredje viktige drivkraften. Etter hvert som stadig flere pendler mellom bosted og arbeidssted har noen steder kunnet vokse utelukkende gjennom å være attraktive som bosteder. Slike steder har gjerne stor utpendling til naboregioner. For å måle attraktivitet som bosted bruker vi Attraktivitetsbarometeret. Attraktivitetsbarometeret måler steders tiltrekningskraft for innflytting når effekten av arbeidsplassveksten er trukket fra.

I dette kapitlet vil vi presentere de tre attraktivitetstypene hver for seg, og til slutt se på noen vekstfaktorer som ikke fanges opp av modellen.

6.1 Viktige trender

De siste ti årene har antall arbeidsplasser i basisnæringene sunket i Norge. Basisnæringene er industri, primærnæring og teknologiske tjenester. Basisnæringene er følsomme for konjunkturer og svinger mer enn andre.

Antall arbeidsplasser i besøksnæringene, som er næringer innenfor reiseliv, aktiviteter og handel, har økt med 14 prosent fra 2000 til 2010.

Arbeidsplasser knyttet til lokal bosetting øker mest. Dette er arbeidsplasser i kommunene og private arbeidsplasser i undervisning og helse og omsorg.

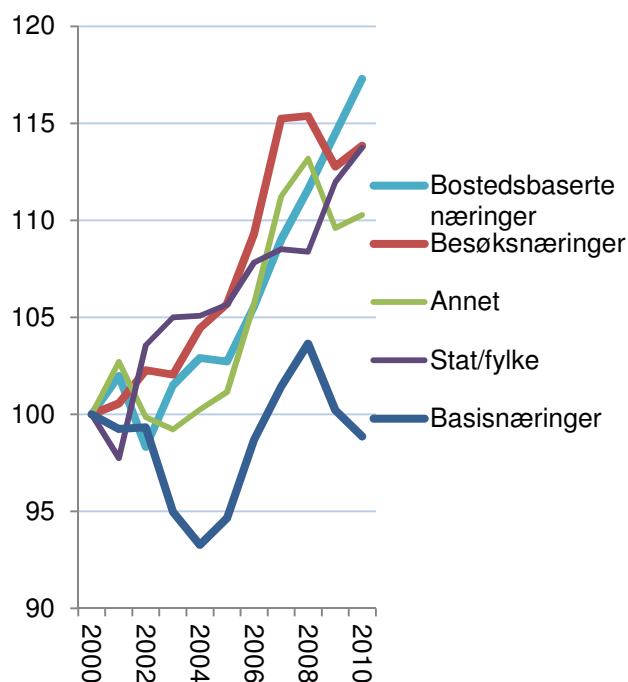
Disse tre typene av arbeidsplasser er knyttet til hver sin akse i attraktivitetspyramiden. Etter hvert som bostedsbaserte næringer og besøksnæringer vokser, blir attraktivitet for besøk og bosetting gradvis mer viktig, mens attraktivitet for bedrifter i basisnæringene gradvis blir mindre enerådende. Tidligere var regional utvikling sterkt fokusert på konkurranseutsatte næringer i basisnæringene. I dag må en også ta hensyn til de andre attraktivitetsdimensjonene.

Sammensetningen av arbeidsplassene

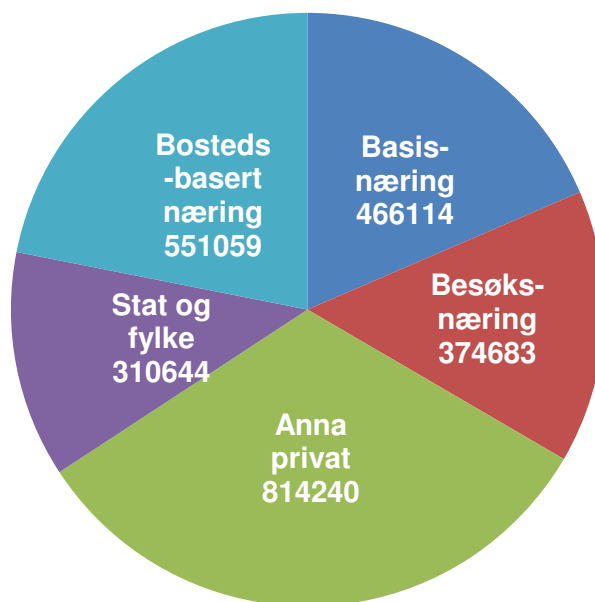
I figur 73 viser vi hvordan de ulike kategoriene av arbeidsplasser er fordelt i Norge i 2010.

Basisnæringene teller 466 000 arbeidsplasser, og er fremdeles større enn besøksnæringene, som har 375 000 arbeidsplasser. De bostedsbaserte næringene har i dag flere arbeidsplasser enn basisnæringene, men i 2000 var basisnæringene større enn de bostedsbaserte næringene.

Andre private næringer er hovedsaklig tjenester som ikke er direkte konkurranseutsatte. Både arbeidsplasser i stat/fylke og de andre næringene er ofte senterfunksjoner som er konsentrert til de største byene og regionale sentra. I våre analyser blir veksten i disse arbeidsplassene på et sted betraktet som en funksjon av stedets attraktivitet i sum langs de tre aksene. Men her vil også veksten kunne variere en del. Dette vil vi se nærmere på i kapittel 7.1.

Figur 72: Utvikling i antall arbeidsplasser i Norge i basisnæringer, besøksnæringer og bostedsbaserte næringer, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 73: Fordeling mellom ulike kategorier av arbeidsplasser i Norge i 2010.

6.2 Bedriftsattraktivitet

Begrepet bedriftsattraktivitet forsøker å fange opp at mange steder har grodd opp på grunn av at det har vært gunstig å produsere varer og tjenester for salg til andre regioner. Mange steder i Norge har en slik historisk bakgrunn, enten i naturressurser som fisk og landbruksarealer eller tilgang på kraft eller havner. Etter hvert har teknologibaserte tjenester vokst opp til en betydelig næring. Dette er tjenester som ikke er lokale, men som også selges i et nasjonalt eller internasjonalt marked.

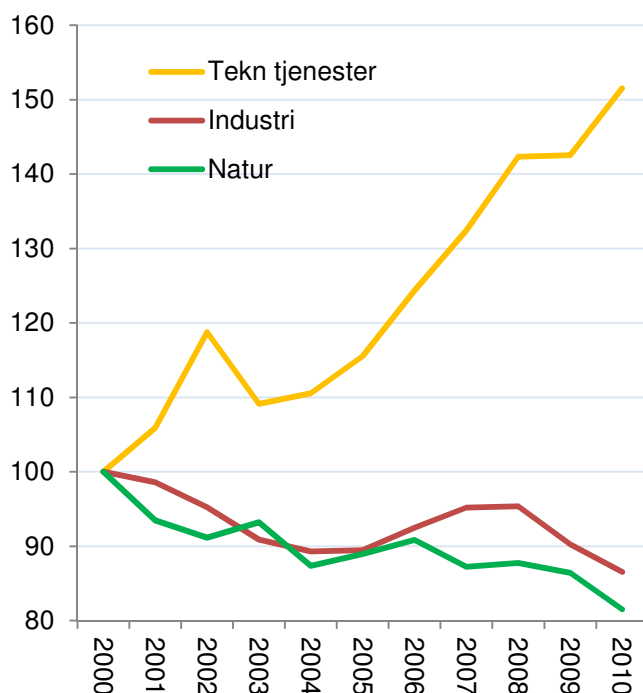
Vi kaller disse næringene basisnæringer. Vi kunne ha brukt begrepet konkurranseutsatte næringer, men mange vil hevde at landbruket ikke er konkurranseutsatt. Landbruksproduksjonen i Norge er imidlertid ikke lokalt basert, fordi produktene stort sett omsettes utenfor de stedene hvor produksjonen foregår.

Mens naturbaserte næringer, i hovedsak primærnæringene, og industrien har synkende sysselsetting, øker sysselsettingen i de teknologiske tjenestene sterkt. Distriktene har et fortrinn når det gjelder industri og naturbasert næring, ettersom de har tilgang til arealer og naturressurser. For teknologiske tjenester er det kompetente hoder som er råvarene. Disse finnes det flest av i byene. Denne utviklingen er en av drivkreftene til sentraliseringen.

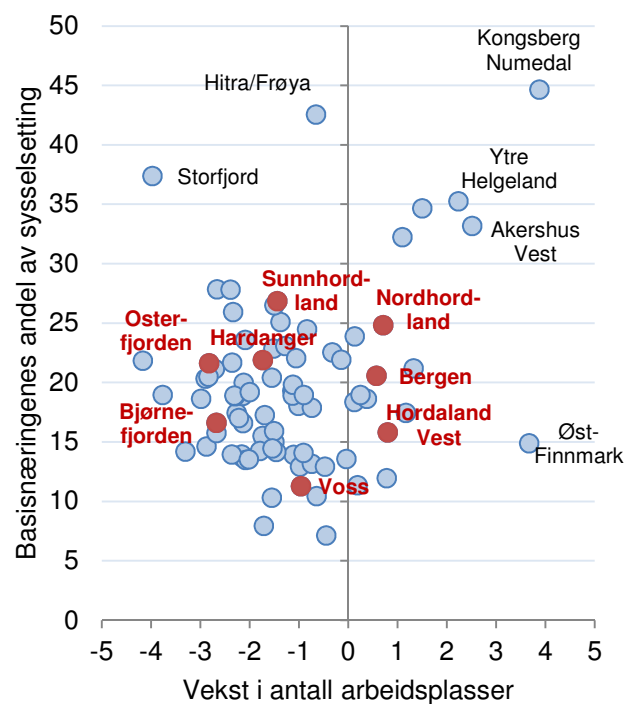
I figur 75 har vi vist nivå og vekst for basisnæringene i regionene i Norge. Kongsberg/Numedal har både høyest konsentrasjon av basisnæringer, og har samtidig hatt sterkest vekst. Når vi beregner veksten har vi målt veksten i antall prosentpoeng av samlet sysselsetting i regionen. Veksten i Kongsberg/Numedal tilsvarer dermed nesten fire prosent av samlet sysselsetting i regionen.

Flere av regionene i Hordaland har en høy andel av sysselsettingen i basisnæringer sammenliknet med andre regioner i landet. Sunnhordland og Nordhordland er de to regionene i Hordaland med høyest andel sysselsetting i basisnæringer. Her har utviklingen imidlertid vært ulik de tre siste årene, der Nordhordland har hatt vekst i sysselsettingen, mens Sunnhordland har hatt nedgang.

Osterfjorden og Bjørnefjorden har hatt stor nedgang i basisnæringer de tre siste årene. I tillegg har Hardanger og Voss hatt nedgang. Nordhordland, Bergen og Hordaland Vest er av de få regionene i landet som har hatt vekst i basisnæringer.

Figur 74: Utvikling i antall arbeidsplasser i perioden 2000-2010 i Norge i forskjellige kategorier av basisnæringer, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 75: Andel samlet sysselsetting og vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringer i prosentpoeng av samlet sysselsetting siste tre år for de 83 regionene i landet.

Nivå av basisnæringene

I figur 76 ser vi hvordan basisnæringene er fordelt på de tre kategoriene. Industrien er den største næringen av disse på landsbasis, og også i regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane.

Sunnhordland er nummer ti av de 83 regionene når det gjelder konsentrasjon av basisnæringer, mens Nordhordland er nummer 14. Dette som følge av mange arbeidsplasser i industrien. Antall arbeidsplasser i industrien tilsvarer over 19 prosent av sysselsettingen.

Hardanger, Osterfjorden og Bergen har også over middels andel basisnæringer blant regionene i landet, mens Bjørnefjorden og Hordaland Vest har under middels andel basisnæringer.

Lavest andel basnæringer av regionene i Hordaland har Voss. Bare tre regioner har lavere andel basisnæringer. Voss har imidlertid en del naturbaserte næringer.

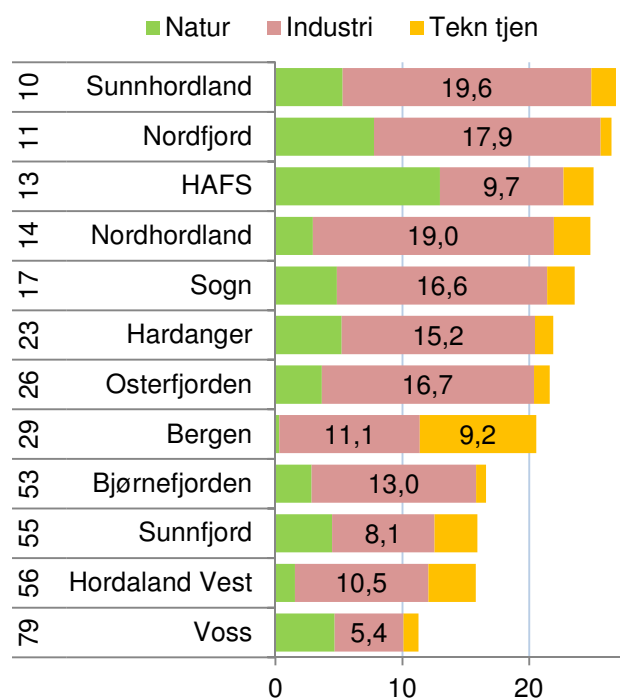
Vekst i basisnæringene

I figur 77 ser vi veksten i de ulike kategoriene av basisnæringer de tre siste årene for regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane. Vi kan se at utviklingen i de ulike regionene er høyst ulik.

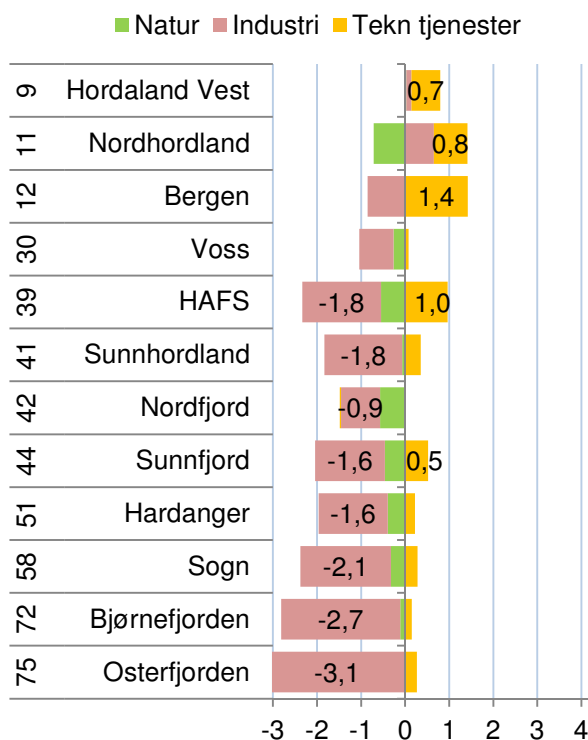
Flere av regionene i Hordaland har hatt høy vekst. Hordaland Vest, Nordhordland og Bergen er av de 12 regionene med høyest vekst i landet, og har spesielt hatt vekst i teknologiske tjenester. Merk at vi her ikke måler veksten i prosent av utgangspunktet, men i prosentpoeng av samlet sysselsetting. Det er for å måle hvilken vekstimpuls regionen har av arbeidsplassveksten.

Voss har hatt nedgang i basisnæringer, men utviklingen er likevel over middels. Sunnhordland har akkurat hatt over middels utvikling blant de 83 regionen i landet, mens Hardanger har hatt litt under middels utvikling.

Bjørnefjorden og Osterfjorden er de to regionene som har hatt størst nedgang i basisnæringer i de to fylkene. Begge har tapt mange arbeidsplasser i industrien, tilsvarende 3,1 og 2,7 prosent av sysselsettingen, og er blant regionene i landet som har hatt aller størst nedgang i basisnæringer.

Figur 76: Antall arbeidsplasser i prosent av samlet sysselsetting i de tre kategoriene av basisnæringer i 2010. Rangering blant de 83 regionene i landet er vist til venstre.

Figur 77: Vekst i antall arbeidsplasser i prosentpoeng av samlet sysselsetting i de tre kategoriene av basisnæringer i perioden 2008-2010. Rangering blant de 83 regionene i landet til venstre.

Nivå kommuner

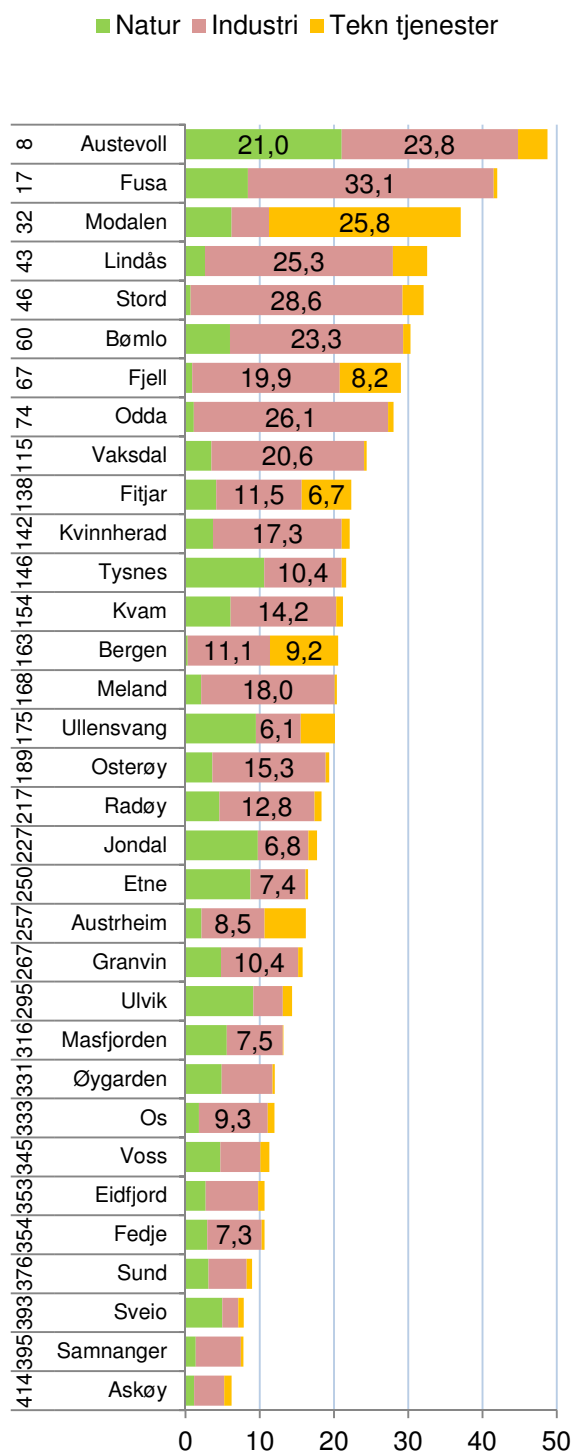
I Hordaland er det mange utpregede bedriftskommuner. Austevoll er nummer åtte av de 430 kommunene i landet når det gjelder konsentrasjon av basisnæringer. Austevoll har mange arbeidsplasser i både naturbaserte næringer og industri. Antall arbeidsplasser i industrien i Austevoll tilsvarer 23,8 prosent av antall sysselsatte i kommunen, mens antall arbeidsplasser i naturbaserte næringer tilsvarer 21 prosent av antall sysselsatte.

Fusa er også en utpreget bedriftskommune, og er nummer 17 i landet. Her er det industrien som dominerer. Antall arbeidsplasser i industrien tilsvarer 33,1 prosent av sysselsettingen i kommunen.

Modalen er på plass nummer 32 i landet med hensyn til nivå av basisnæringer. Modalen har spesielt mange arbeidsplasser i teknologiske tjenester. Antall arbeidsplasser i denne bransjen tilsvarer 25,8 prosent av sysselsettingen i kommunen. Kun to kommuner i landet har høyere andel arbeidsplasser i teknologiske tjenester.

De teknologiske tjenestene er spesielt interessante, siden dette er vekstnæring. I de fleste kommunene utgjør de en mindre andel av arbeidsplassene, men i Modalen utgjør de en stor andel av arbeidsplassene. Andre kommuner som har en høy andel teknologiske tjenester er Bergen og Fjell.

Selv om det er mange utpregede bedriftskommuner i Hordaland, er det også mange som har en lav andel basisnæringer. Kommuner som Askøy, Samnanger, Sveio og Sund, har lav andel arbeidsplasser i basisnæringer.

Figur 78: Antall arbeidsplasser i basisnæringene i prosent av samlet sysselsetting i 2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet er vist til venstre.

Vekst kommuner

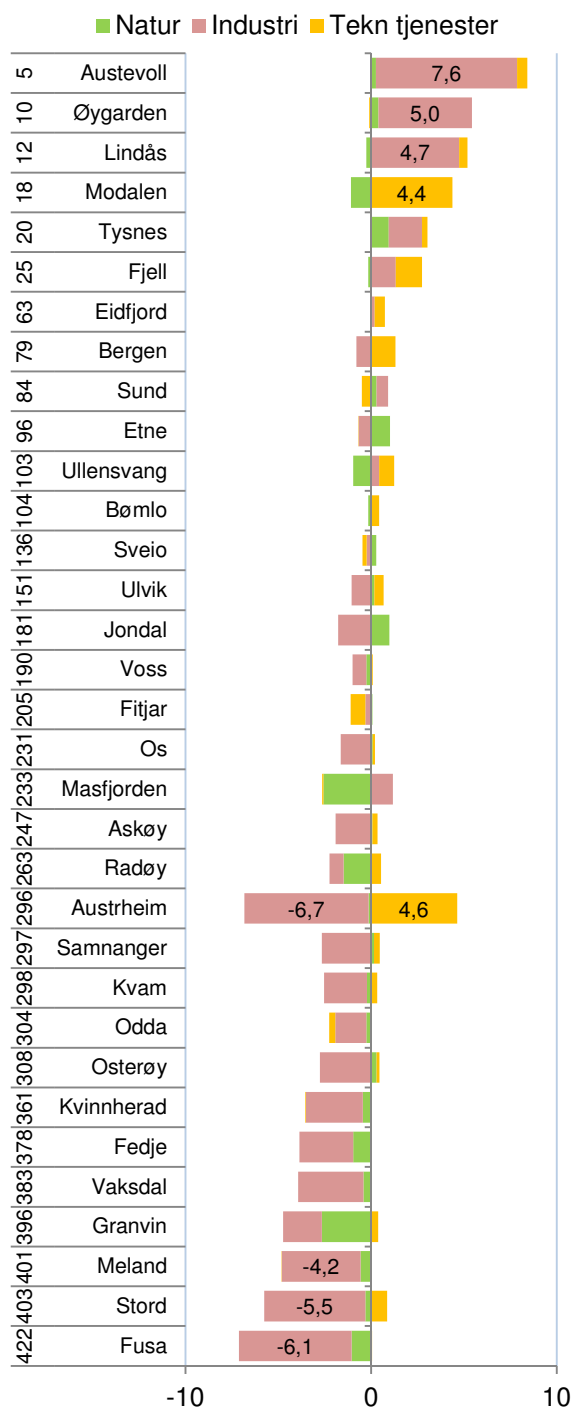
På landsbasis har basisnæringene hatt nedgang, og mindre enn en fjerdedel av kommunene har hatt vekst i basisnæringene. Flere av kommunene i Hordaland har imidlertid hatt god vekst i basisnæringene de siste tre årene.

Austevoll har hatt en vekst på 7,6 prosent i antall arbeidsplasser i industrien, og er den kommunen som har hatt femte høyest vekst totalt sett i basisnæringene i landet de tre siste årene. Også Øygarden og Lindås har hatt høy vekst i industrien, og er nummer ti og tolv i landet med hensyn til vekst i basisnæringene de tre siste årene.

Modalen kommer på 18. plass i landet med hensyn til vekst i basisnæringene. Dette kommer fra en høy vekst i teknologiske tjenester. Det har vært en økning på 4,4 prosent arbeidsplasser i teknologiske tjenester de tre siste årene. Bare to kommuner i landet har hatt høyere vekst i teknologiske tjenester.

Nest høyest vekst i landet i teknologiske tjenester har faktisk Austrheim hatt, men kommunen har samtidig hatt en høy nedgang i industrien.

Mange kommuner i Hordaland har i samme periode hatt stor nedgang i basisnæringene. Svakest utvikling har Fusa, Stord og Meland hatt. Det skyldes i hovedsak tap av arbeidsplasser i industrien. Disse tre kommunene er blant de 30 kommunene i landet med høyest nedgang i basisnæringene.

Figur 79: Vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringene i prosentpoeng av samlet sysselsetting i perioden 2008-2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet er vist til venstre.

6.3 Besøksattraktivitet

Noen steder har stor trafikk av personer som kommer på besøk av ulike årsaker. Slike steder får mange ekstra arbeidsplasser i besøksnæringene. Som besøksnæring regner vi virksomheter hvor kunden må møte opp personlig. Turisme er en typisk besøksnæring, og er knyttet opp til bransjene overnatting og servering, og i økende grad til underholdning, kultur og aktiviteter. All butikkhandel er også besøksnæring. I Norge er butikkhandelen den største av besøksnæringene.

Antall arbeidsplasser innen overnatting har sunket ganske sterkt de siste ti årene. Handel og servering er næringer som vokser, mens aktivitetsnæringene vokser svært raskt. Dette avspeiler en dreining fra tradisjonell overnatting til aktiviteter, kultur og underholdning.

Noen steder har en ”negativ besøksbalanse”, som fører til handelslekkasje. Når vi beregner nivået på steders besøksnæring, trekker vi fra de arbeidsplassene som er antatt å betjene de som bor på stedet. Dermed vil noen steder få et nivå som er under null.

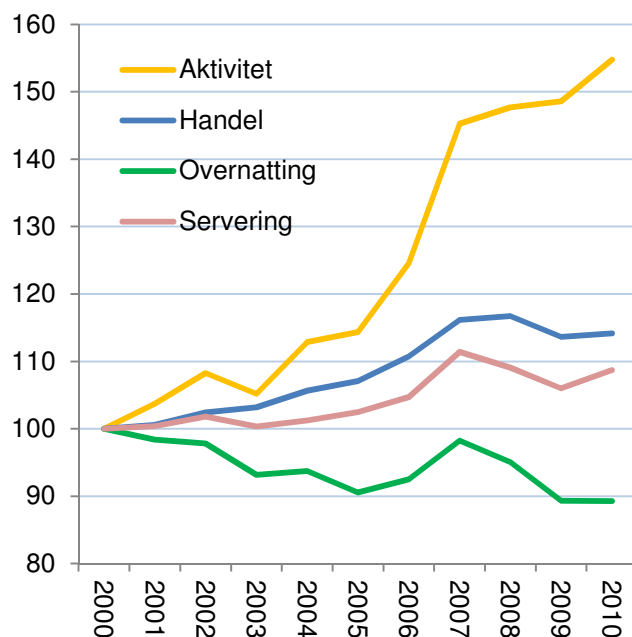
I figur 81 ser vi hvordan regionene i Norge fordeler seg med hensyn til nivået på besøksnæringene og veksten de siste tre årene.

Hallingdal har det høyeste nivået, og 11 prosent av sysselsettingen i regionen er beregnet å komme av besøk utenfra. Voss er nummer tre i landet når det gjelder konsentrasjon av besøksnæring, bare Hallingdal og Lillehammerregionen har høyere nivå av besøksnæring. Besøksnæringene i Hallingdal har krympet de siste tre årene tilsvarende én prosent av sysselsettingen i regionen, mens Voss har hatt sterkest vekst av de store besøksregionene.

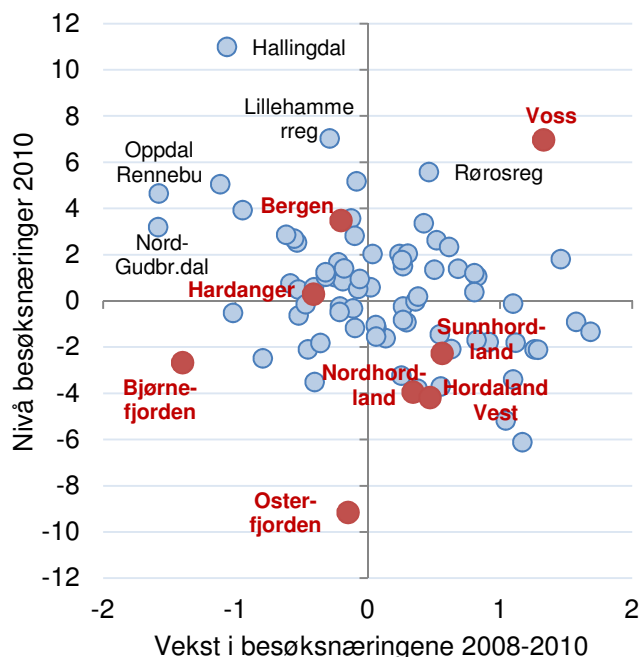
Selv om nivået av besøksnæring i Bergen ligger et stykke under Voss, er Bergen også en sterk besøksregion. Hardanger har et lite besøksoverskudd, men har hatt en liten nedgang i besøksnæring de siste tre årene.

Osterfjorden er regionen som har aller høyest besøksunderskudd i landet. Bjørnefjorden er av de regionene som har hatt størst nedgang i besøksnæring de siste tre årene.

Sunnhordland, Nordhordland og Hordaland Vest har besøksunderskudd, men har hatt vekst de siste tre årene.

Figur 80: Utvikling i antall arbeidsplasser i perioden 2000-2010 i Norge i forskjellige kategorier av besøksnæring, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 81: Andel samlet sysselsetting og vekst i antall arbeidsplasser i besøksnæring i prosentpoeng av samlet sysselsetting siste tre år for de 83 regionene i landet.

Besøksnæringene i regionene

Voss er den tredje mest utpregede besøksregionen i landet, som kommer av et stort overskudd i handel, aktivitet og mye overnatting. Bergen er den tiende mest utpregede besøksregionen i landet, og har overskudd i alle kategorier av besøksnæringene.

Hardanger er middels blant regionene i landet med hensyn til nivå for besøksnæringene. Hardanger har en del overnatting, men underskudd i de tre andre besøksbransjene.

De andre regionene i Hordaland har under middels nivå av besøksnæringene. Også disse har underskudd i handel, servering og aktivitet. Sunnhordland er nummer 71 i landet med hensyn til nivå av besøksnæringene, mens Bjørnefjorden er nummer 73. Nordhordland, Hordaland Vest og Osterfjorden er blant regionene i landet med aller lavest nivå av besøksnæringene. Nordhordland er nummer 79 og Hordaland er nummer 80. Osterfjorden er den regionen som har aller lavest andel besøksnæringene i landet.

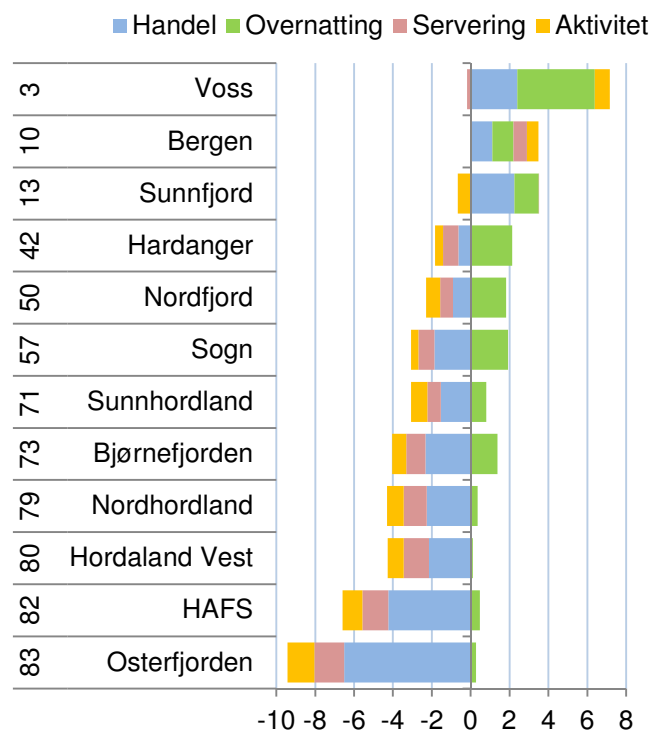
Vekst i besøksnæringene

Bildet er noe annerledes når vi ser på vekst de siste tre årene. Voss er fortsatt på topp, som den regionen som har hatt høyest vekst i besøksnæringene av regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane. Kun tre regioner har hatt høyere vekst i landet. Det er i handel og aktivitet Voss har hatt høy vekst. Voss har mistet arbeidsplasser i overnatting og servering.

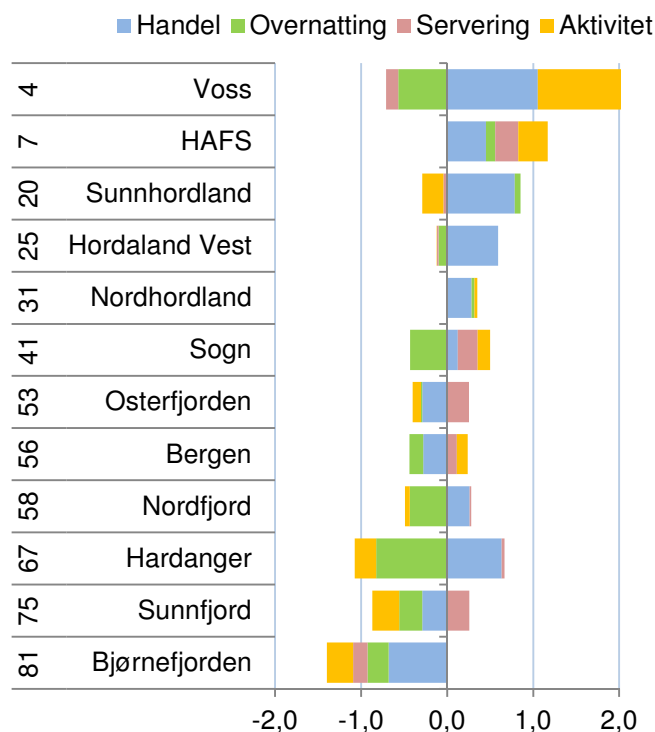
Også Sunnhordland, Hordaland Vest og Nordhordland har hatt vekst i besøksnæringene. Dette skyldes i hovedsak vekst i handel i alle regionene.

De andre regionene i Hordaland har hatt under middels utvikling i besøksnæringene. Osterfjorden har hatt vekst i servering, men mistet arbeidsplasser i handel og aktivitet. Bergen har mistet arbeidsplasser i handel og overnatting, men hatt vekst i servering og aktivitet.

Hardanger har mistet mange arbeidsplasser i overnatting, og noen innen aktivitet. Bjørnefjorden har mistet arbeidsplasser i alle typer besøksnæringene. Bare to regioner i landet har hatt større nedgang i besøksnæringene de tre siste årene.

Figur 82: Antall arbeidsplasser i prosent av samlet sysselsetting i de tre kategoriene av besøksnæringene. Rangering blant de 83 regionene i landet er vist til venstre.

Figur 83: Vekst i antall arbeidsplasser i prosentpoeng av samlet sysselsetting i de tre kategoriene av besøksnæringene i perioden 2008-2010. Rangering blant de 83 regionene i landet til venstre.

Besøksnæringer i kommunene

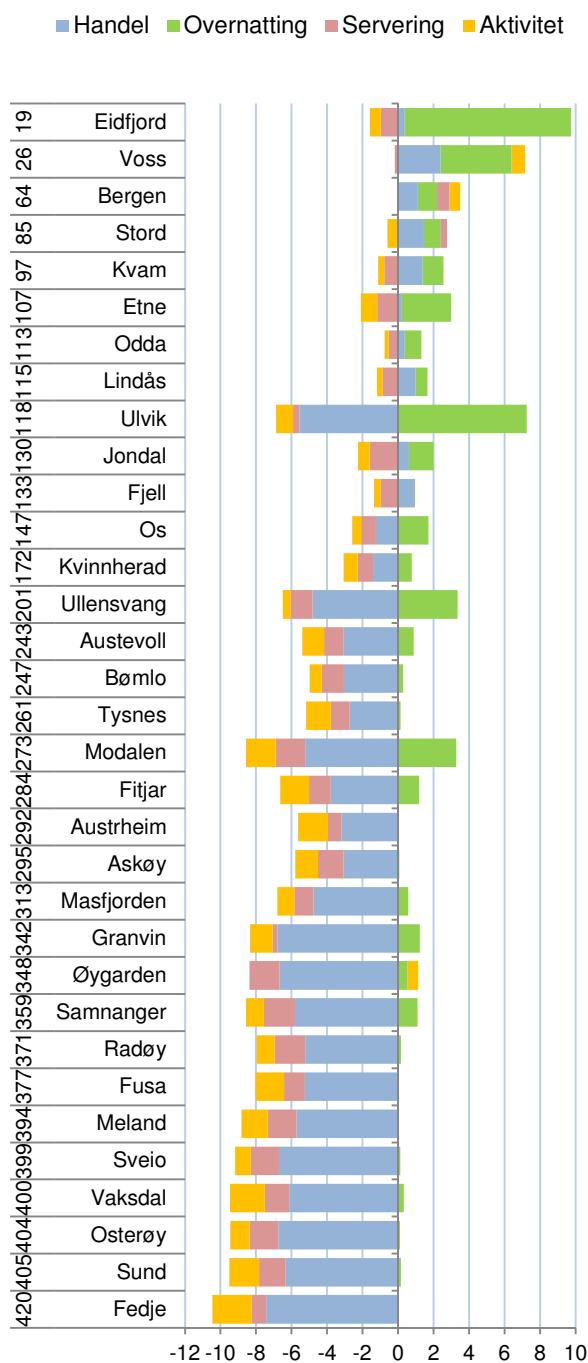
Eidfjord er den klart mest utpregede besøkskommunen i Hordaland, og er rangert som nummer 19 av de 430 kommunene i landet når det gjelder konsentrasjon av besøksnæringer. Det er en stor andel arbeidsplasser i overnatting som har gitt Eidfjord denne posisjonen. Eidfjord har samtidig underskudd på servering og aktivitet. Nabokommunen Ulvik har også en stor andel arbeidsplasser i overnatting, men et stort handelsunderskudd trekker ned.

Voss er nummer 26 i landet. Voss har et handelsoverskudd og en del arbeidsplasser innen overnatting. Voss har også overskudd i aktiviteter.

Bergen er nummer tre i Hordaland og nummer 64 i landet. Bergen har et positivt bidrag fra alle typene besøksnæringer.

Veldig mange kommuner i Hordaland har et stort besøksunderskudd, spesielt innen handel.

Fedje, Sund, Osterøy og Vaksdal har alle et lavt nivå av besøksnæringer. De fire kommunene er blant de 30 kommunene i landet med lavest andel besøksnæringer. Handelslekkasjen fra disse kommunene er stor, og gir et tap på over seks prosent i kommunenes samlede sysselsetting.

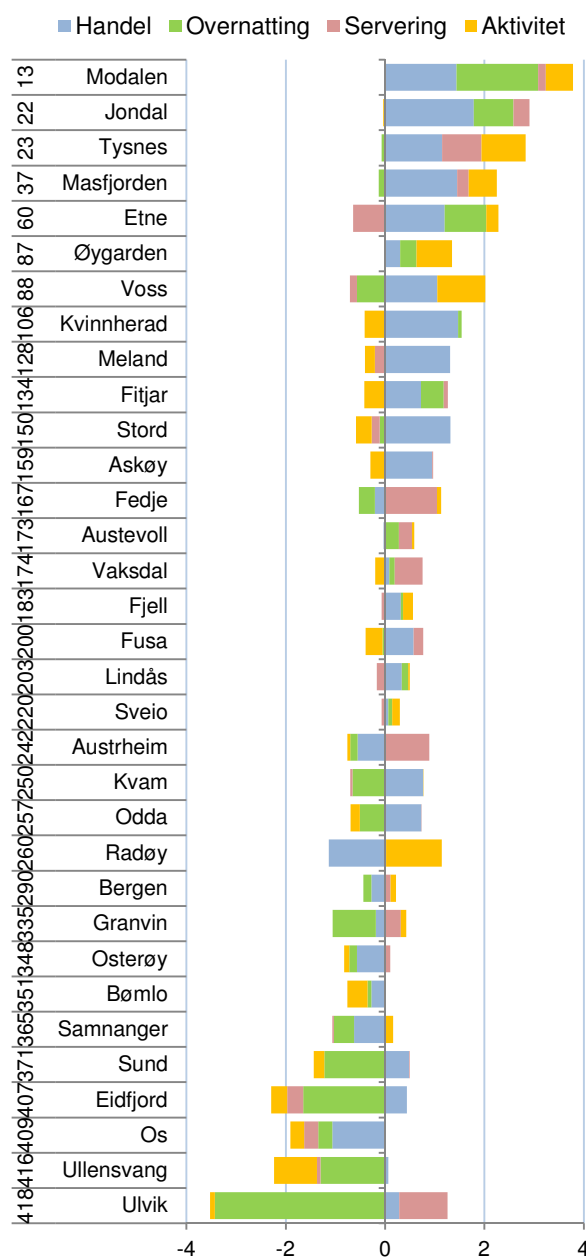
Figur 84: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i prosent av samlet sysselsetting i 2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet er vist til venstre.

Vekst i kommunene

I figur 85 ser vi på veksten i besøksnæringene de siste tre årene. Modalen er den kommunen i Hordaland som har hatt høyest vekst i besøksnæringene, og er rangert som nummer trettien i landet. Også Jondal og Tysnes har hatt god vekst de siste årene. Modalen og Jondal har spesielt hatt vekst i handel og overnatting, mens Tysnes har hatt vekst i handel, servering og aktivitet.

Det er et klart mønster at besøksnæringene har ført til vekst i distriktene, og at mange sentrale steder og byer har hatt nedgang. Det foregår en desentralisering av handelen i Norge som er ganske overraskende. Er det økt besøk i distriktene fra byene, eller har tilbudet i distriktene blitt mer konkurransedyktig?

Ulvik har hatt størst samlet nedgang i besøksnæringene de siste tre årene, som i hovedsak skyldes en nedgang i overnatting. Ulvik har hatt vekst i servering og handel. Også Ullensvang har hatt stor nedgang, og det er innen overnatting og aktivitet Ullensvang har mistet arbeidsplasser.

Figur 85: Vekst i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i prosentpoeng av samlet sysselsetting i perioden 2008-2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet er vist til venstre.

6.4 Bostedsattraktivitet

Attraktivitetsbarometeret er en metode for å måle hvilke geografiske områder som er attraktive som bosteder. Telemarksforskning har publisert Attraktivitetsbarometeret for norske kommuner og regioner siden 2006.

Det er en positiv sammenheng mellom arbeidsplassvekst og innflytting. Steder som har vekst i arbeidsplasser får som regel innflytting, mens steder med nedgang i antall arbeidsplasser vil ofte få utflytting.

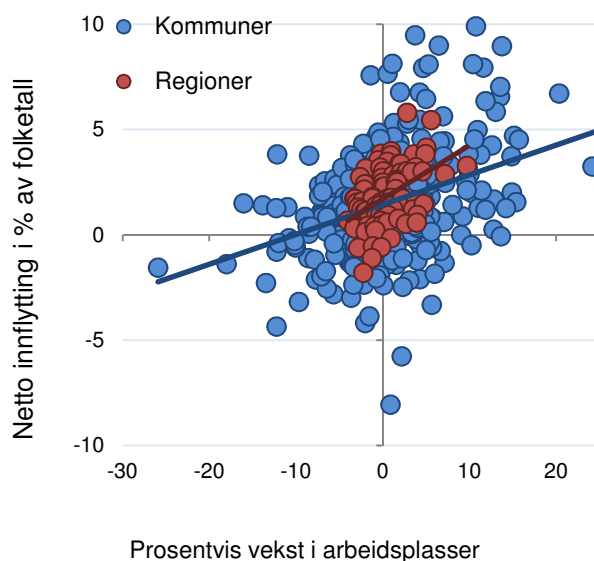
Attraktivitetsbarometeret er basert på at nettoflyttingen til mange kommuner og regioner avviker fra det som er forventet ut fra arbeidsplassveksten. Noen steder får sterk innflytting uten at det kan forklares med arbeidsplassveksten. Dette må da skyldes at det er andre forhold enn arbeidsplassvekst som tiltrekker seg innflyttere. Attraktivitetsindeksen er avstanden mellom den faktiske nettoflyttingen til en kommune eller en region, og den forventede nettoflyttingen gitt arbeidsplassveksten. I figur 86 vil dette tilsvare den vertikale avstanden mellom kommunens eller regionens faktiske plassering og linjen som viser den statistiske forventede nettoflyttingen. Denne differansen kan indikere hvor høy vekst regionen har hatt i folketallet i perioden på grunn av regionens attraktivitet.

Attraktivitetsbarometeret for regioner

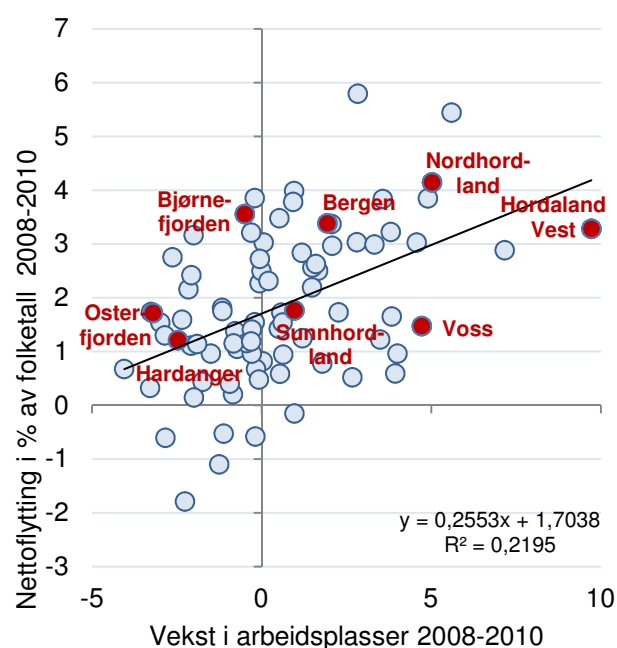
I figur 87 ser vi hvordan nettoflyttingen og arbeidsplassveksten henger sammen for de 83 regionene i landet i den siste treårsperioden. Den høye innvandringen fra utlandet gjør at de aller fleste regionene har netto innflytting.

Bjørnefjorden, Bergen og Nordhordland har høyest innflytting av regionene i Hordaland. Arbeidsplassutviklingen er imidlertid høyst ulik. Nordhordland har sterk arbeidsplassvekst, mens Bjørnefjorden har faktisk en liten nedgang.

Voss har også vekst i arbeidsplasser, men lav innflytting.

Figur 86: Norske kommuner og norske regioner fordelt etter prosentvis vekst i antall arbeidsplasser og nettoflytting inkludert innvandring i prosentpoeng av folketallet i perioden 2008-2010.

Figur 87: De 83 politiske regionene etter prosentvis vekst i arbeidsplasser og nettoflytting inkludert innvandring i perioden 2008-2010. Regionene i Hordaland er markert med rødt.

Endring av Attraktivitetsbarometeret

Attraktivitetsbarometeret for 2011 er litt endret fra tidligere år. Fram til i fjor tok vi utgangspunkt i den innenlandske flyttingen mellom regioner og kommuner. Det er imidlertid skjedd en utvikling i type og nivå av innvandring, som har stor betydning for regional utvikling i Norge. Som vi kan se i figur 88, har innvandringen til Norge de siste fire årene økt til et nivå som er langt høyere enn noen sinne tidligere. Metoden bak Attraktivitetsbarometeret er derfor endret for å reflektere den nye virkeligheten for norske kommuner og regioner.

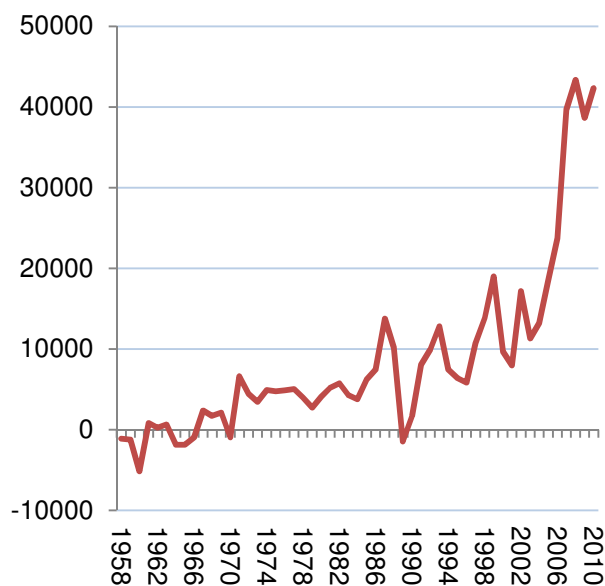
Tidligere var innvandringen til Norge i hovedsak knyttet til flukt eller familiegjenforening. Da var det ikke naturlig å knytte denne innvandringen til attraktivitet, ettersom innvandrerne i liten grad valgte bosted selv. Etter hvert har innvandringen økt sterkt, og da i form av arbeidsinnvandring fra tidligere Øst-Europa og dels livsstilsinnvandring fra Nederland og Tyskland. Dette er innvandring som er knyttet til stedenes kvaliteter. Derfor vil vi nå basere Attraktivitetsbarometeret på all flytting, både innenlands og innvandring fra utlandet.

I det nye Attraktivitetsbarometeret ser vi på tre ulike typer flyttestrømmer; innvandring fra utlandet, innenlands flytting av innvandrerbefolkningen og innenlands flytting av andre, det vil si de uten innvandringsbakgrunn. Innvandrerbefolkningen er innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre som bor i Norge.

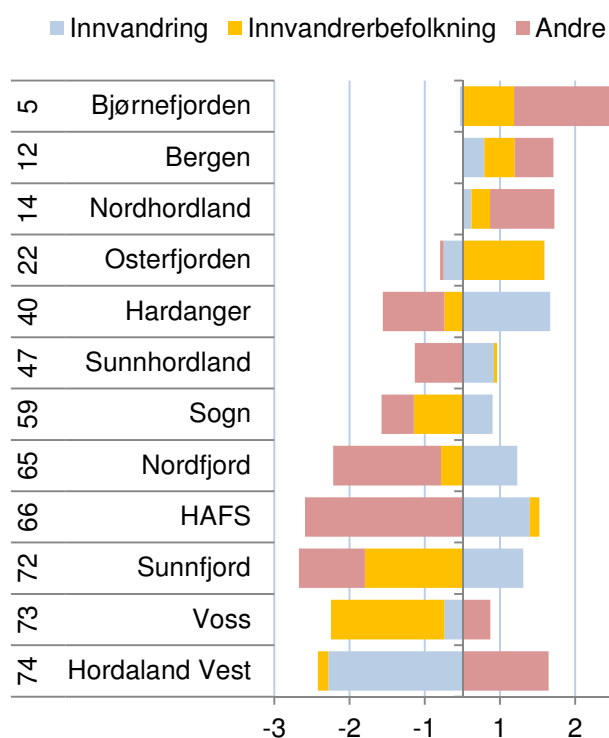
I figur 89 ser vi attraktivitetsindeksen, som viser avstanden mellom forventet og faktisk flytting, splittet opp i de tre typene flytting.

Bjørnefjorden er den mest attraktive regionen i Hordaland, og den femte mest attraktive i landet. Det skyldes høy innflytting fra andre deler av landet. Innvandring fra utlandet betyr lite for attraktiviteten til Bjørnefjorden.

Bergen er attraktiv for alle grupper, og tolvte mest attraktive kommune i landet totalt. Nordhordland er nummer 14, og er mest attraktiv for dem uten innvandrerbakgrunn. Osterfjorden er nummer 22, som utelukkende kommer fra innflytting av innvandrerbefolkningen. De andre regionene er under middels attraktive. Hordaland Vest har lite innvandring, mens Voss er lite attraktiv for innvandrerbefolkningen som bor i Norge. Sunnhordland er bare litt under middels attraktiv.

Figur 88: Netto innvandring til Norge, antall personer. Data fra SSB.

Figur 89: Attraktivitetsindeksen 2008-2010 splittet opp i tre typer flytting. Rangering blant de 83 regionene i landet for samlet attraktivitet til venstre.

Attraktivitetsbarometeret for kommuner

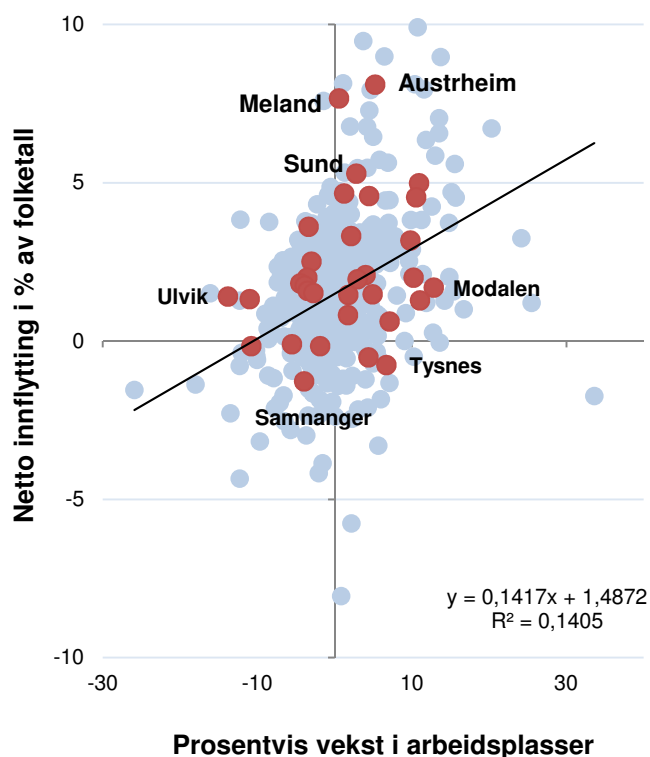
I figur 90 ser vi hvordan nettoflyttingen og arbeidsplassveksten henger sammen for kommunene i Norge og Hordaland. Når vi tar med innvandringen i Attraktivitetsbarometeret blir resultatene en del forskjellig fra tidligere. Kommuner med høy innvandring kommer bedre ut, mens kommuner med lite innvandring kommer dårligere ut.

I Hordaland er det Austrheim og Meland som har klart høyest innflytting, når innvandringen teller med. Meland har hatt en arbeidsplassvekst som er ganske lik middels, mens Austrheim er noe over middels arbeidsplassvekst. Begge kommunene har imidlertid langt høyere innflytting enn arbeidsplassveksten tilsier, og kommer derfor godt ut på Attraktivitetsbarometeret. Sund har også høy innflytting uten tilsvarende høy vekst i antall arbeidsplasser.

Modalen har høyest vekst i antall arbeidsplasser i de siste tre årene, men har lavere innflytting enn forventet.

Samnanger har høyest utflytting. Samnanger har samtidig en nedgang i antall arbeidsplasser som forklarer noe, men langt fra alt av utflyttingen. Tysnes har nest størst utflytting, og har samtidig god arbeidsplassvekst, og framstår dermed som lite attraktiv som bosted i siste treårsperiode.

Ulvik har størst nedgang i antall arbeidsplasser av kommunene i Hordaland, men har likevel positiv innflytting, når innvandring tas med, og framstår som attraktiv.

Figur 90: De 430 kommunene etter prosentvis vekst i arbeidsplasser og nettoflytting inkludert innvandring i perioden 2008-2010. Kommunene i Hordaland er markert med rødt.

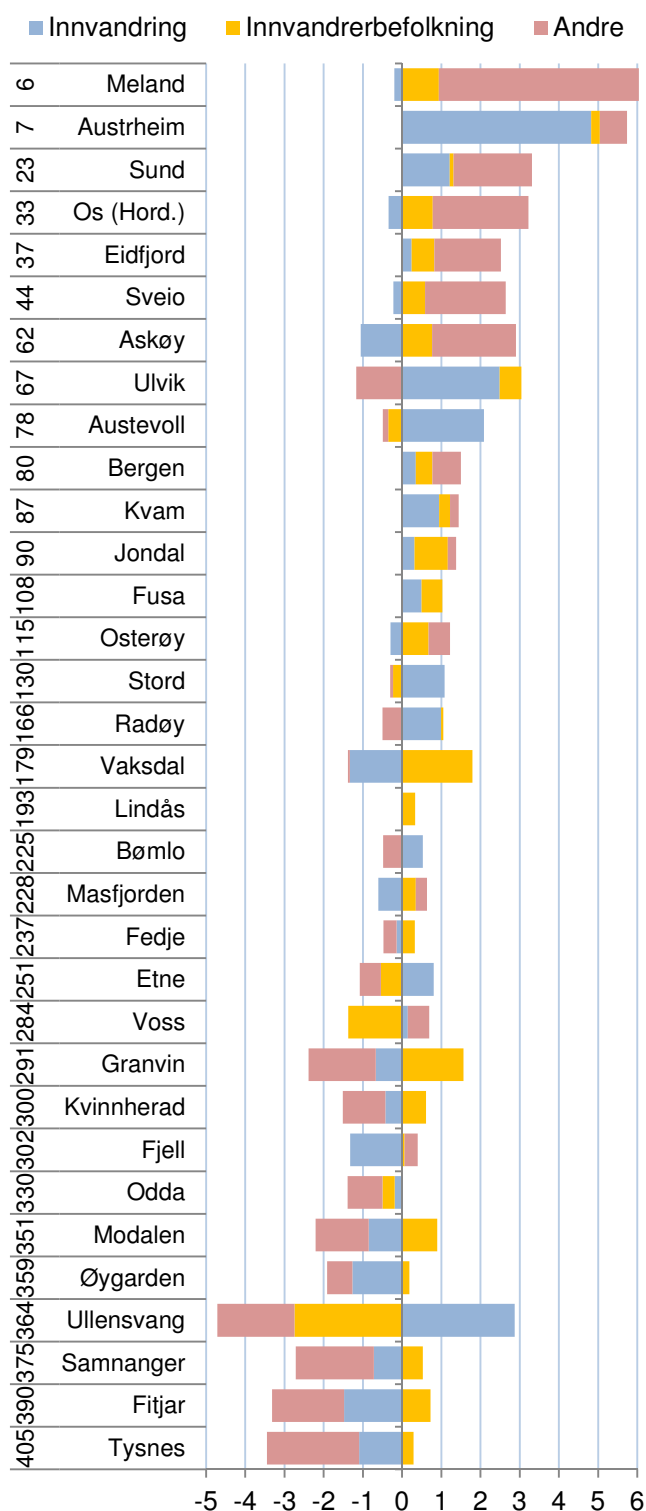
Kommunene i Hordaland

I figur 91 kan vi se hvilke grupper kommunene i Hordaland tiltrekker eller frastøter.

Meland og Austrheim er nummer seks og sju av 430 kommuner i landet på Attraktivitetsbarometret for perioden 2008-2010. Austrheim er først og fremst attraktiv for utlendinger, men er også litt attraktiv for de som allerede bor i Norge, både de med og uten innvandrerbakgrunn. Meland er først og fremst attraktiv for de som ikke har innvandrerbakgrunn. Sund er attraktiv for alle de tre gruppene.

Kommuner som Os, Eidfjord, Sveio, Askøy, Ulvik, Austevoll, Bergen, Kvam og Jondal er også med blant de 100 mest attraktive kommunene i landet. Ulvik og Austevoll hadde ikke vært med dersom vi ikke hadde endret metoden ved å ta med innvandring.

Tysnes, Fitjar og Samnanger blir rangert sist av kommunene i Hordaland. Ullensvang er fjerde sist, og er en av kommunene med høyest innvandring. Vi kan se at det samtidig er stor utflytting av innvandrerbefolkningen i Ullensvang. Dette er typisk for kommuner som tar i mot mange flyktninger. Andre kommuner i Hordaland med stor innvandring, som Austrheim, Ulvik og Austevoll har ikke den samme utflyttingen av innvandrerbefolkningen.

Figur 91: Attraktivitetsindeksen 2008-2010 splittet opp i tre typer flytting. Rangering for samlet attraktivitet til venstre.

Bostedsattraktivitet på lang sikt

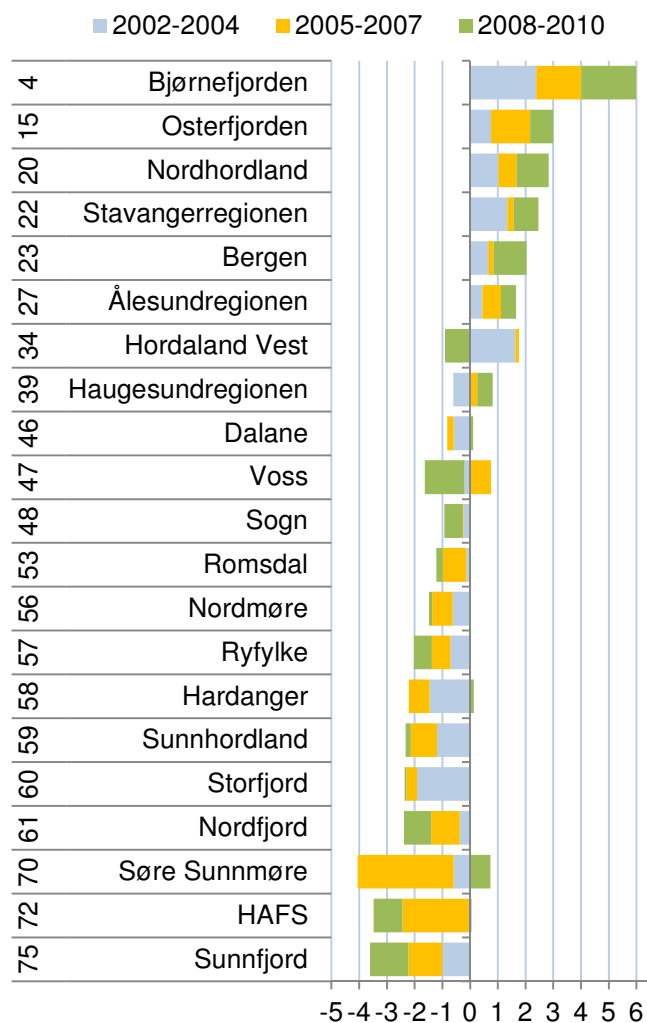
Selv om Attraktivitetsbarometeret er basert på tall over en treårsperiode, er det for enkelte regioner ganske store variasjoner fra periode til periode. Derfor kan det være hensiktsmessig å se flere perioder i sammenheng, slik som vist i figur 92.

Bjørnefjorden, Osterfjorden og Nordhordland har vært de mest attraktive regionene på Vestlandet de siste ni årene. Det er ikke tilfeldig at det er regioner som omkranser Vestlandets største by.

Bergen er også attraktiv, og rangert som nummer 23 av de 83 regionene. Mye av Bergens vekstkraft og attraktivitet spiller over på naboregionene.

De andre større byregionene på Vestlandet, Stavangerregionen, Ålesundregionen og Haugesundregionen har også vært over middels attraktive bostedsregioner over de siste ni årene.

Hardanger og Sunnhordland har vært minst attraktive av regionene i Hordaland. Det er først og fremst på grunn av lav attraktivitet de første periodene. De er nær middels når det gjelder bostedsattraktivitet i siste periode.

Figur 92: Attraktivitet i de tre siste treårsperiodene for regionene på Vestlandet. Til venstre vises rangering blant de 83 regionene i landet for periodene samlet

Kommunenivået

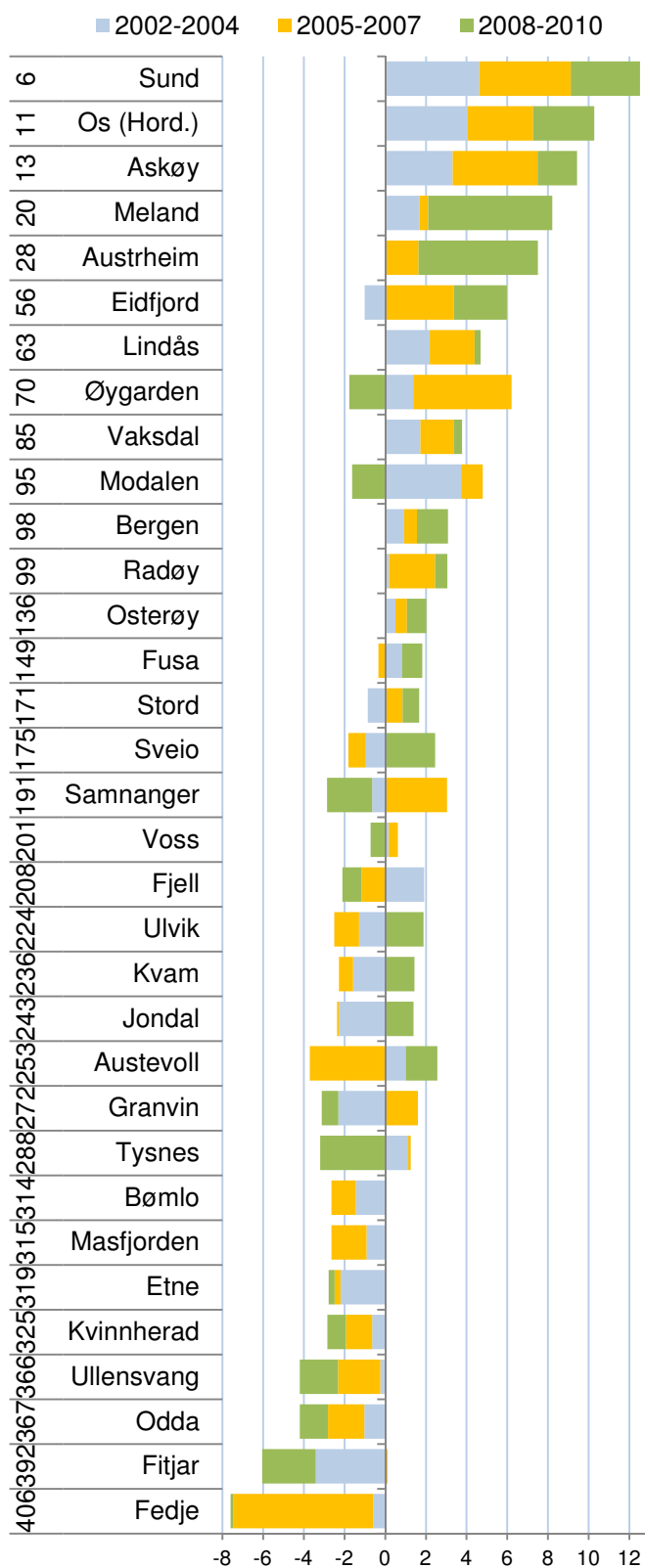
På kommunenivået finner vi enda større variasjoner i attraktivitet fra periode til periode.

Et knippe kommuner i Hordaland har vært attraktive i alle de tre siste treårsperiodene. Sund er nummer seks i landet i sum bostedsattraktivitet de siste ni årene.

Os, Askøy, Meland og Austrheim har også hatt stabilt høy bostedsattraktivitet, og er inne blant de 30 mest attraktive kommunene i landet.

Fedje, Fitjar, Odda og Ullensvang er de fire kommunene som kommer nederst på Attraktivitetsbarometeret de siste ni årene i sammenheng.

Forskjellen mellom samlet attraktivitet mellom Sund og Fedje er omtrent 20 prosent. Det betyr at dersom kommunene hadde hatt samme befolkning i første år, og hadde hatt nøyaktig samme utvikling i antall arbeidsplasser og fødselsoverskudd, ville Sund fått 20 prosent høyere folketall enn Fedje etter ni år.

Figur 93: Attraktivitet i de tre siste treårsperiodene for kommunene i Hordaland. Til venstre vises rangering blant de 430 kommunene i landet for periodene samlet.

Hva skaper bostedsattraktivitet?

Attraktivitetsbarometeret er en modell der steds nettoflytting ses i sammenheng med arbeidsplassveksten. Bostedsattraktivitet blir målt gjennom å bruke faktisk nettoflytting som målestokk. Steder med høyt positivt avvik fra forventet nettoflytting blir tillagt høy bostedsattraktivitet, som forklaring på den høye innflyttingen.

Det er naturligvis enda mer nyttig og interessant å finne ut hva som gjør at et sted er attraktivt som bosted. For å finne ut mer av årsaker til bostedsattraktivitet, kan vi gjøre analyser der vi måler sammenhengen mellom steds nettoflytting og en rekke andre forhold knyttet til stedet.

I dette kapitlet vil vi vise resultatet av slike analyser av nettoflyttingen der vi ser på følgende mulige forklaringsfaktorer i tillegg til arbeidsplassveksten:

Arbeidsmarkedsintegrasjon er summen av innpendling i prosent av arbeidsplasser og utpendling i prosent av sysselsetting. Det gir et mål for pendlingsmuligheter.

Størrelse er målt som antall innbyggere. Arbeidsmarkedsintegrasjonen og størrelsen vil til sammen erstatte sentralitetsmål, som ofte blir brukt i slike analyser. I analysene brukes logaritmen av folketallet.

Nabovekst er veksten i antall arbeidsplasser i tilstøtende områder. For kommuner er det veksten i tilhørende region utenfor kommunen, og for regioner er det veksten i fylket utenfor regionen.

Kulturindeks. Som indikator for kultur har vi brukt norsk kulturindeks^v, som er utarbeidet av Telemarksforskning. Kulturindeksen skal gi et godt bilde av om en kommune har mye kultur.

Kafétetthet er antall arbeidsplasser i kafeer, restauranter og puber i prosent av innbyggertallet.

Utdanningsnivå er andelen av den sysselsatte befolkningen med minst tre år høgskoleutdanning.

Universitet eller høgskole er målt som antall ansatte i høgskole eller universitet i prosent av befolkningen. Dette målet er null der det ikke er høgskole.

Boligbygging er målt som antall ferdigstilte boliger siste tre år i forhold til folketallet.

Det er naturligvis mulig å ta med mange andre mulige forklaringsfaktorer også, men det er uheldig å

ta med for mange faktorer i denne typen analyser. Vi har tidligere analysert en del andre faktorer som vi ikke har tatt med her, da det ikke ble påvist noen klare sammenhenger^{vi}.

I analysene har vi brukt en lineær regresjonsanalyse, der vi antar at nettoflyttingen til et sted blir påvirket av disse faktorene.

Resultatene av analysene viser retning og styrke på sammenheng mellom nettoflyttingen og de faktorene vi legger inn i modellen, når alle faktorene analyseres samtidig.

For at vi skal kunne tolke resultatene av denne typen analyser, er det viktig at vi kjenner retningen til årsaksforholdene. Det gjør vi nødvendigvis ikke, og derfor må en være forsiktig med å trekke bastante konklusjoner. Regional utvikling er i virkeligheten en svært kompleks prosess, og de enkle statistiske metodene vi har muligheten til å bruke er på ingen måte representative for hva som skjer i virkeligheten. Likevel vil slike analyser kunne gi økt innsikt, og er i alle tilfeller bedre enn synsing, gjetting eller anekdotiske historier om enkeltpersoners flytتهistorier.

Hva kjennetegner kommuner og regioner som er attraktive?

I tabell 3 ser vi resultater av en analyse, der vi har analysert sammenhengen mellom kommuners nettoflytting og åtte andre faktorer. Analysene er gjort i treårsperioder, dvs. 2003 er perioden 2001-2003 osv.

Det er tre faktorer som har sterk positiv korrelasjon med nettoflyttingen i hele perioden. Det er arbeidsplassvekst i kommunen, arbeidsmarkedsintegrasjon og boligbygging.

Kafetettheten, dvs. antall ansatte i restauranter, puber og kafeer i forhold til befolkning har hatt en positiv sammenheng med nettoflyttingen i alle periodene, men med ulik styrke.

Fram til 2007 var kommunens befolkningsstørrelse signifikant positivt korrelert med nettoflyttingen, men denne sammenhengen har blitt gradvis svake, og i siste periode er det nesten ingen sammenheng.

Vekst i antall arbeidsplasser i naboregioner har hatt en positiv påvirkning på nettoflyttingen i alle periodene, men sammenhengen har ikke vært signifikant i enkeltperiodene.

Til slutt har vi tatt med to indikatorer som mange setter i sammenheng med bostedsattraktivitet: Kultur og utdanningsnivå. De statistiske sammenhengene er faktisk negative i noen perioder, men alt for svake til å være signifikante. Dermed ser det ut til at kommuners kulturtilbud ikke har noen innflytelse på bostedsattraktivitet.

Utdanningsnivået i kommunene har heller ingen signifikant sammenheng med bostedsattraktiviteten.

I tabell 4 ser vi hvordan samme analyse slår ut på regionnivå. Arbeidsplassvekst, arbeidsmarkedsintegrasjon, befolkningsstørrelse, kafeer og boligbygging er faktorer som er positive for attraktivitet i regionene. Boligbyggingen er imidlertid langt mindre viktig for regioner, og er ikke signifikant de siste periodene. Det betyr at boligbyggingen betyr mindre for hvilken region folk flytter til, men svært mye for hvilken kommune i regionen som får innflyttingen. Også for regioner har størrelse mindre å si i siste periode.

Tabell 3: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med nettoflytting i kommunene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaverdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	,259	,244	,188	,148	,274	,272	,288	0,23
Integrasjon	,218	,201	,274	,314	,327	,253	,268	0,18
Bef.størrelse	,295	,235	,189	,178	,145	,068	,051	0,04
Nabovekst	,083	,048	,003	,053	,037	,062	,033	0,05
Kulturindeks	0,02	0,04	0,01	0,01	0,04	0,03	0,06	0,03
Kafe	0,04	0,04	0,07	0,12	0,14	0,14	0,09	0,10
Utdanningsnivå	0,09	0,06	0,02	0,02	0,04	0,04	0,08	0,01
Boligbygging	0,22	0,34	0,31	0,29	0,24	0,33	0,33	0,36

Tabell 4: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med nettoflytting i regionene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaverdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,24	0,05	0,11	0,20	0,30	0,37	0,33	0,34
Integrasjon	0,35	0,30	0,36	0,32	0,30	0,26	0,33	0,33
Bef.størrelse	0,30	0,24	0,29	0,22	0,28	0,23	0,29	0,24
Nabovekst	0,04	0,07	0,06	0,03	0,07	0,18	0,04	0,07
Kulturindeks	0,11	0,07	0,12	0,07	0,13	0,12	0,15	0,17
Kafe	0,19	0,25	0,24	0,31	0,23	0,21	0,19	0,27
Univ/høgskole	0,11	0,14	0,01	0,10	0,02	0,02	0,01	0,04
Boligbygging	0,17	0,43	0,26	0,31	0,14	0,06	0,03	0,01

Kultur viser ingen positiv sammenheng med bostedsattraktivitet for regioner. I regionanalysen har vi målt om det er høgskole eller universitet lokalisert. Et overraskende resultat er at det å ha en høgskole eller universitet i regionen ikke later til å gi økt attraktivitet, snarere motsatt.

Analyse av flytting for ulike grupper, kommuner

Til høyre viser vi resultater fra samme type analyser, men der vi har splittet opp flyttingen i de tre typene flyttestrømmer netto innvandring, netto innenlands flytting av innvandrerbefolkningen og netto innenlands flytting av øvrige.

Øverst ser vi resultater av analyse av netto innvandring. Det mest slående er at innvandringen i de siste periodene følger helt andre mønstre enn de første periodene. Tidligere var det nesten ingen sammenheng mellom høy innvandring og høy arbeidsplassvekst. I de siste periodene er arbeidsplassveksten den faktoren som i størst grad henger sammen med innvandring. Også arbeidsplassvekst i nabokommuner har sterk positiv sammenheng med innvandring. Innvandringen har også en tendens til å være høyest i kommuner med liten befolkning og liten arbeidsmarkedsintegrasjon. Tidligere var det høy innvandring til kommuner med mye kultur. Da var det mest flyktningeinnvandring, og dermed kan det se ut til at kommuner med mye kultur er kommuner som også bosatte flyktninger.

Etter at innvandrerne har bosatt seg i Norge, flytter de ofte til andre kommuner. Dermed står innvandrerbefolkningen for en ganske stor andel av flyttinger mellom kommunene, og påvirker mønstrene for attraktivitet. Innvandrerbefolkningen flytter i svært stor grad til kommuner med mange innbyggere, og som har høy arbeidsmarkedsintegrasjon. Det er typisk for kommuner i sentrale strøk. Det er en påfallende sterk negativ sammenheng mellom utdanningsnivå og innvandrerbefolkningens flytting. Det kommer kanskje av at høyt utdanningsnivå også har sammenheng med høye boligpriser.

Den delen av befolkningen som ikke har innvandringsbakgrunn foretrekker også kommuner med mange innbyggere, og som har høy arbeidsmarkedsintegrasjon. For denne delen av befolkningen er boligbygging den faktoren som har høyest korrelasjon med flyttingen. Innvandrere og innvandrerbefolkningen flytter ikke i særlig grad til steder med høy boligbygging. Både innvandrerbefolkningen og de uten innvandrerbakgrunn har en tendens til å flytte til steder med mange kafeer, men ikke til steder med høyt utdanningsnivå og mye kultur. De uten innvandrerbakgrunn flytter ikke spesielt til steder med arbeidsplassvekst lenger, det er det innvandrerne som gjør.

Tabell 5: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med netto innvandring i kommunene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaverdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,03	0,06	0,03	0,09	0,29	0,32	0,28	0,21
Integrasjon	0,08	0,12	0,11	0,03	0,05	0,12	0,16	0,21
Bef.størrelse	0,11	0,19	0,18	0,12	0,01	0,10	0,14	0,23
Nabovekst	0,01	0,08	0,09	0,11	0,09	0,08	0,14	0,19
Kulturindeks	0,11	0,15	0,15	0,17	0,04	0,05	0,08	0,06
Kafe	0,01	0,02	0,01	0,03	0,03	0,05	0,01	0,10
Utdanningsnivå	0,15	0,18	0,19	0,12	0,02	0,09	0,09	0,14
Boligbygging	0,04	0,03	0,01	0,04	0,05	0,04	0,03	0,05

Tabell 6: Analyse av innenlands nettoflytting av innvandrerbefolkningen på kommunenivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,10	0,12	0,09	0,10	0,01	0,02	0,01	0,05
Integrasjon	0,18	0,21	0,21	0,20	0,22	0,20	0,25	0,25
Bef.størrelse	0,24	0,26	0,26	0,21	0,15	0,15	0,16	0,19
Nabovekst	0,04	0,02	0,05	0,02	0,03	0,02	0,02	0,03
Kulturindeks	0,08	0,07	0,09	0,11	0,17	0,14	0,09	0,05
Kafe	0,00	0,04	0,03	0,01	0,08	0,12	0,06	0,02
Utdanningsnivå	0,16	0,18	0,16	0,12	0,11	0,14	0,17	0,18
Boligbygging	0,05	0,03	0,05	0,07	0,12	0,13	0,09	0,07

Tabell 7: Analyse av innenlands nettoflytting av den øvrige befolkningen på kommunenivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,24	0,18	0,12	0,08	0,13	0,13	0,14	0,06
Integrasjon	0,18	0,17	0,25	0,29	0,32	0,31	0,34	0,26
Bef.størrelse	0,29	0,25	0,19	0,17	0,12	0,08	0,09	0,13
Nabovekst	0,08	0,03	0,03	0,00	0,01	0,02	0,09	0,13
Kulturindeks	0,04	0,01	0,04	0,04	0,05	0,00	0,06	0,02
Kafe	0,04	0,03	0,07	0,12	0,13	0,16	0,07	0,02
Utdanningsnivå	0,09	0,06	0,01	0,02	0,05	0,04	0,08	0,00
Boligbygging	0,26	0,37	0,34	0,33	0,35	0,34	0,36	0,36

Analyse med flytting for ulike grupper, regioner

Vi kan analysere flyttestrømmene til regionene på samme måte som vi gjorde for kommunene på foregående side.

Mønstrene for netto innvandring i regioner er i stor grad de samme som vi fikk for kommuner. Vekst i antall arbeidsplasser i regionen betyr mest. Vi kan se at betydningen av vekst i arbeidsplasser er økende. Samtidig øker betydningen av vekst i antall arbeidsplasser i naboregioner.

Det er også en negativ sammenheng mellom innvandring til regioner, og regionenes størrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon. Det betyr at små, isolerte regioner har systematisk høyere innvandring. Sammenhengene er imidlertid ikke sterke.

Innvandrerbefolkningens sekundære flyttinger viser motsatte mønstre enn for den direkte innvandringen. Innvandrerbefolkningen flytter systematisk til folkerike regioner med høy arbeidsmarkedsintegrasjon. Dette er regioner på det sentrale Østlandet.

Det er også noen pussige sammenhenger mellom skår på kulturindeksen og innvandring. Det er systematisk høyere innvandring til regioner som skårer høyt på kulturindeksen, mens innvandrerbefolkningen som flytter innenlands har en systematisk lavere innflytting til regioner med høy skår på kulturindeksen.

For den delen av befolkningen som ikke har innvandrerbakgrunn, er det i siste periode ingen positiv sammenheng mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst. Det ser faktisk ut til å være en negativ sammenheng i siste periode, mens det tidligere var klare positive sammenhenger.

Det er arbeidsmarkedsintegrasjon (pendlingsmuligheter), kafeer og boligbygging som ser ut til å være avgjørende.

Det at regionene har mye kultur, eller har høgskole eller universitet, har ingen positiv betydning. Faktisk er sammenhengene negative i alle perioder. Dette er ganske overraskende, fordi det er forhold som de fleste vil tro har positiv betydning for bostedsattraktiviteten.

Tabell 8: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med netto innvandring i regionene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaværdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,04	0,17	0,29	0,15	0,17	0,34	0,40	0,56
Integrasjon	0,10	0,09	0,01	0,05	0,00	0,07	0,13	0,22
Bef.størrelse	0,24	0,31	0,28	0,04	0,12	0,03	0,09	0,10
Nabovekst	0,09	0,07	0,01	0,14	0,29	0,32	0,26	0,33
Kulturindeks	0,25	0,22	0,33	0,44	0,41	0,24	0,16	0,05
Kafe	0,31	0,38	0,38	0,22	0,05	0,04	0,02	0,09
Univ/høgskole	0,19	0,19	0,18	0,21	0,12	0,01	0,00	0,09
Boligbygging	0,08	0,18	0,36	0,11	0,05	0,14	0,08	0,23

Tabell 9: Analyse av innenlands nettoflytting av innvandrerbefolkningen på regionnivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,10	0,05	0,17	0,02	0,10	0,11	0,06	0,01
Integrasjon	0,29	0,29	0,30	0,29	0,29	0,27	0,35	0,38
Bef.størrelse	0,43	0,47	0,49	0,44	0,42	0,39	0,45	0,41
Nabovekst	0,08	0,04	0,01	0,06	0,05	0,09	0,00	0,04
Kulturindeks	0,17	0,17	0,22	0,25	0,35	0,35	0,33	0,22
Kafe	0,14	0,13	0,10	0,01	0,05	0,08	0,02	0,08
Univ/høgskole	0,08	0,06	0,04	0,02	0,06	0,05	0,05	0,06
Boligbygging	0,08	0,15	0,28	0,18	0,01	0,01	0,08	0,04

Tabell 10: Analyse av innenlands nettoflytting av den øvrige befolkningen på regionnivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,25	0,02	0,13	0,22	0,30	0,27	0,12	0,06
Integrasjon	0,32	0,25	0,31	0,29	0,32	0,31	0,44	0,48
Bef.størrelse	0,23	0,16	0,20	0,09	0,16	0,13	0,26	0,18
Nabovekst	0,05	0,09	0,08	0,03	0,07	0,03	0,18	0,21
Kulturindeks	0,06	0,02	0,07	0,04	0,09	0,06	0,09	0,04
Kafe	0,16	0,20	0,18	0,32	0,24	0,27	0,24	0,31
Univ/høgskole	0,12	0,14	0,00	0,11	0,05	0,03	0,03	0,04
Boligbygging	0,20	0,52	0,32	0,38	0,22	0,20	0,17	0,24

7. Oppsummerende analyser

Avslutningsvis skal vi oppsummere den generelle utviklingen i Hordaland med hensyn til attraktivitet og næringsutvikling. Dette gjøres gjennom å se på utviklingen i Attraktivitetspyramiden, samt sammenlikne utviklingen på Attraktivitetsbarometeret og i NæringsNM.

7.1 Utvikling Attraktivitetspyramiden

Figur 94 viser den relative størrelsen til besøksnæringer, bedrifter i basisnæringer og pendling i Hordaland i 2000 og 2010. Dette skal vise hvordan bosettingen i Hordaland har vært basert på de tre dimensjonene.

Hordaland var nummer elleve av fylkene med hensyn til andelen av sysselsettingen i basisnæringene i 2000. I 2010 var Hordaland nummer seks. Hordaland har dermed gått fra å ha under middels andel av sysselsettingen i basisnæringene til å ha langt over middels fra 2000 til 2010.

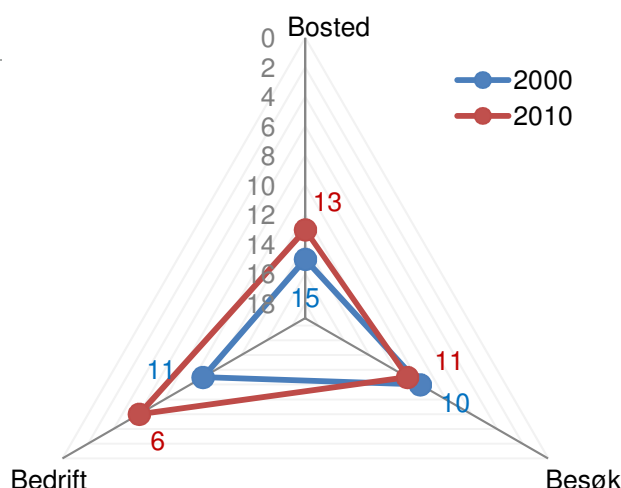
For besøksnæringer har utviklingen vært motsatt. Hordaland var nummer 10 med hensyn til andelen av sysselsettingen i besøksnæringene i 2000, men nummer 11 i 2010. På bostedsaksen er det nettoppendlingen som er brukt som indikator. Hordaland har mindre utpendling i 2010 enn i 2000.

Figur 95 viser den relative utviklingen i ulike næringer i Hordaland i perioden 2000-2010. Basisnæringer og besøksnæringer er de samme næringene som brukes i Attraktivitetspyramiden, mens bostedsnæringer er tjenester rettet mot lokal bosetting.

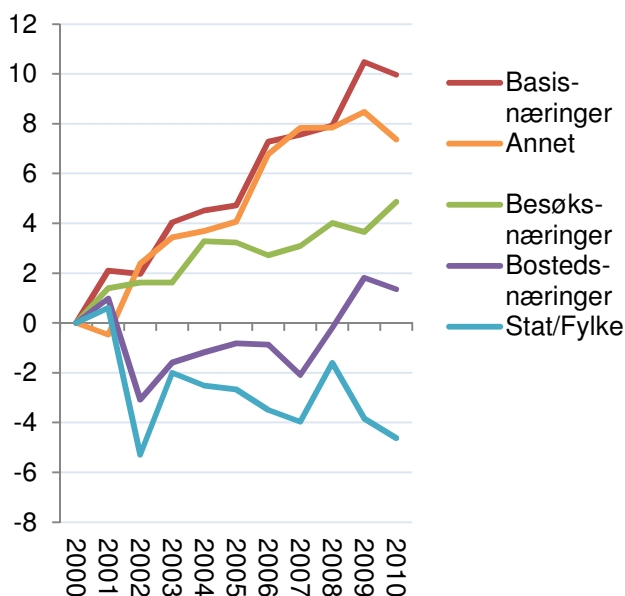
Basisnæringene har hatt klart best utvikling i Hordaland, sammenliknet med resten av landet. Veksten i antall arbeidsplasser i basisnæringene i Hordaland har vært ti prosent bedre enn i resten av landet.

Besøksnæringene har også vokst sterkere i Hordaland enn landsgjennomsnittet. Besøksnæringene har imidlertid dratt nytte av at Hordaland har hatt sterk befolkningsvekst.

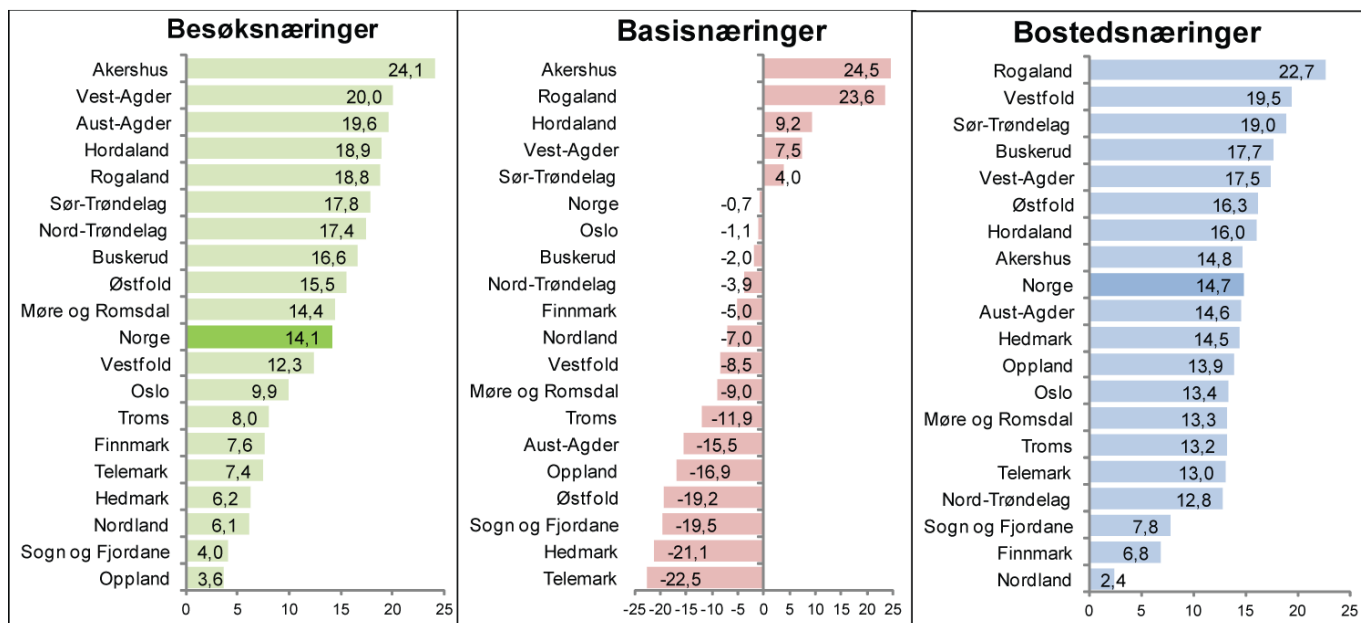
Bostedsnæringene har hatt bare litt bedre utvikling i antall arbeidsplasser enn landsgjennomsnittet. Her ville en kanskje forventet at Hordaland med sin sterke befolkningsvekst hadde hatt større vekst.

Figur 94: Hordalands rangering for nivå blant fylkene, med hensyn til andelen av sysselsettingen i basisnæringer, besøksnæringer og pendling i 2000 og 2010.

Figur 95: Utviklingen i Hordaland relativt til utviklingen i Norge i perioden 2000-2010 for ulike kategorier arbeidsplasser, indekset slik at nivået i 2000=100.

Figur 96: Endring i antall arbeidsplasser i de tre hovedkategoriene av arbeidsplasser fra 2000 til 2010, målt i prosent.

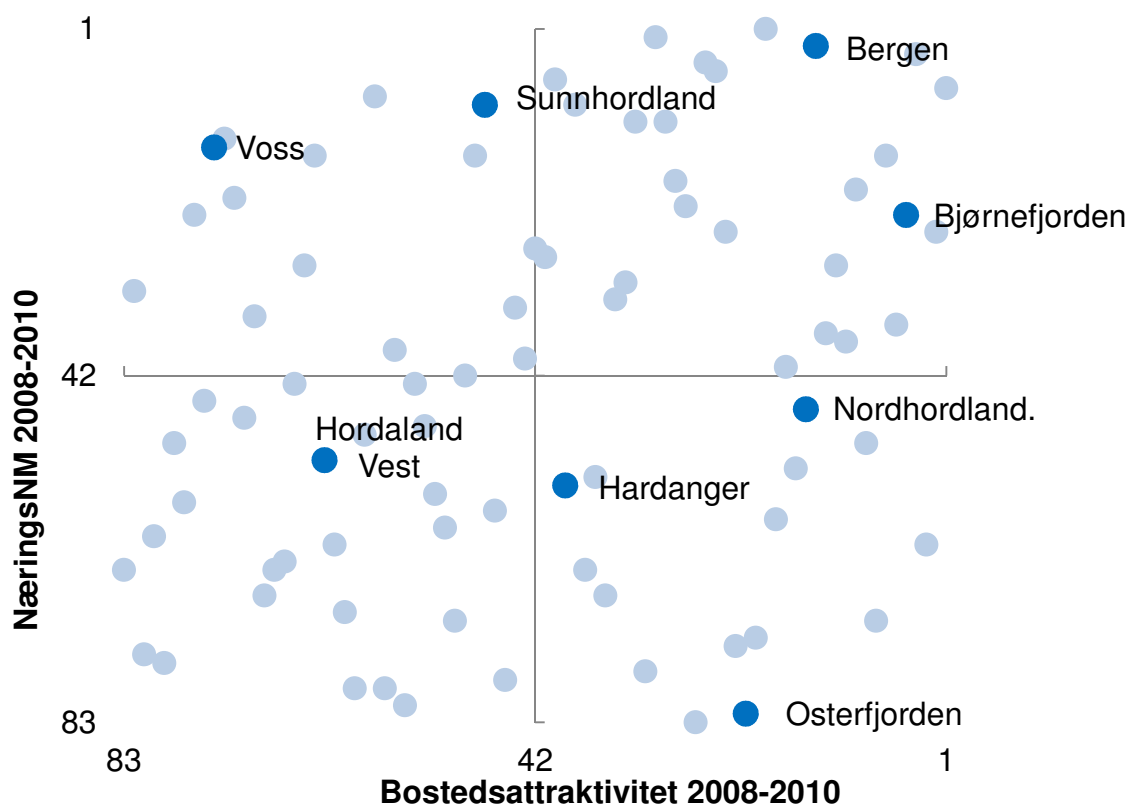
Hordaland fikk en vekst i besøksnæringene på 18,9 prosent, mot 14,1 prosent på landsbasis. Her har vi målt samlet antall arbeidsplasser i besøksnæringene, og ikke besøksoverskuddet som er brukt tidligere. Da vil veksten i besøksnæringene som egen befolkning genererer være med, og fylker med høy befolkningsvekst får følgelig et løft.

Hordaland har hatt en vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringer på 9,2 prosent fra 2000 til 2010. På landsbasis var det en nedgang på 0,7 prosent. Her er det svært store forskjeller mellom fylkene,

fra Akershus som har hatt en vekst på 24,5 prosent til Telemark med en nedgang på 22,5 prosent.

Når det gjelder utviklingen i antall arbeidsplasser i bostedsnæringene, har Hordaland litt over middels vekst av fylkene. Bostedsnæringene har vokst med hele 16,0 prosent.

7.2 NæringsNM og bostedsattraktivitet

Figur 97: Regionene fordelt etter rangering i NæringsNM og Attraktivitetsbarometeret for perioden 2008-2010.

I figuren over er regionene i Norge fordelt etter deres rangering i NæringsNM og Attraktivitetsbarometeret. Merk at det er resultatene i NæringsNM i snitt for de tre siste årene som er brukt i denne figuren.

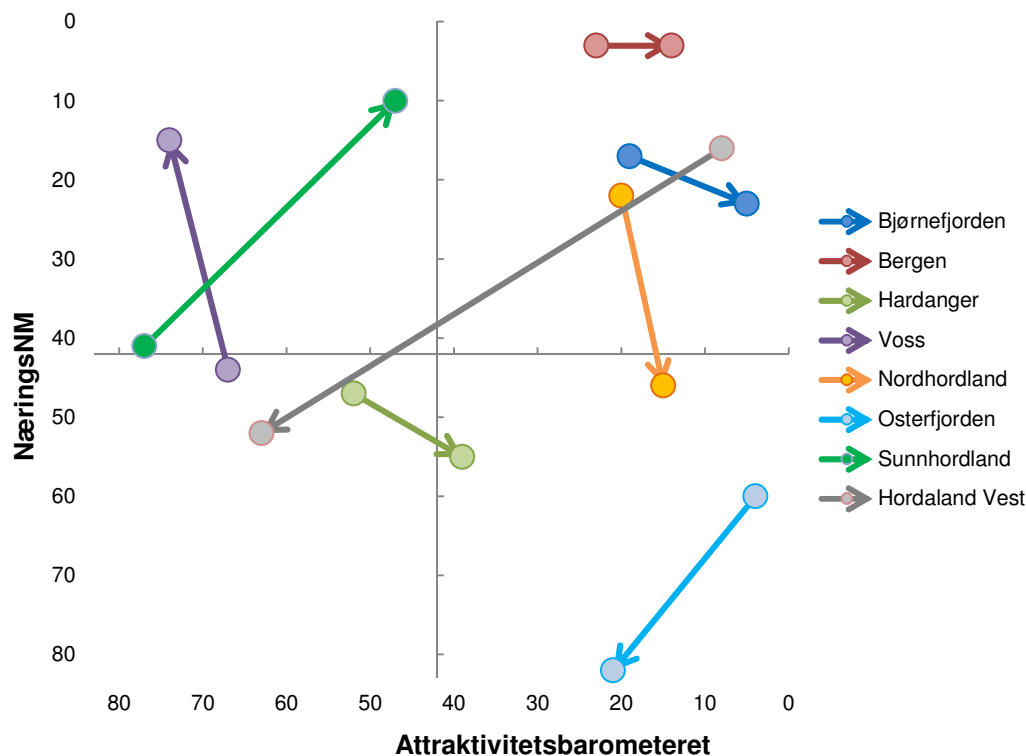
Bergen og Bjørnefjorden er begge i den heldige situasjonen at både næringsutviklingen og bostedsattraktiviteten er over middels.

Nordhordland, Hardanger og Osterfjorden er regioner som er over middels attraktive som bosted, men som har under middels næringsutvikling. Nordhordland er nesten middels i NæringsNM, mens Osterfjorden er en av de dårligste.

Voss er høyt rangert i NæringsNM de siste tre årene, men lavt rangert på Attraktivitetsbarometeret.

Hordaland Vest har vært under middels, både i NæringsNM og på Attraktivitetsbarometeret de siste tre årene.

Regionenes utvikling

Figur 98: Regionenes utvikling fra perioden 2001-2003 til perioden 2008-2010.

I figuren over ser vi hvordan regionene har utviklet seg fra perioden 2001-2003 til den siste treårsperioden 2008-2010.

Bergen og Bjørnefjorden var høyt rangert langs begge aksene i den første perioden. Fram til siste periode har begge regionene klatret på rangeringen til Attraktivitetsbarometeret. Bergen har lik rangering i NæringsNM, mens Bjørnefjorden har falt noen få plasser.

Nordhordland har falt mange plasser i NæringsNM fra første til siste periode, men fått noe bedre bostedsattraktivitet.

Hordaland Vest var høyt rangert både i NæringsNM og Attraktivitetsbarometeret i første periode. Hordaland Vest har imidlertid falt mange plasser langs begge aksene, og havnet til slutt i kvadranten sammen med regioner som er under middels langs begge akser.

Voss og Sunnhordland har begge hatt framgang når det gjelder næringsutvikling, fra middels til et høyt nivå. Sunnhordland har fått bedre bostedsattraktivitet, mens Voss har falt på Attraktivitetsbarometeret.

Hardanger var i den dårligste kvadranten i utgangspunktet, men har i siste periode fått litt over middels bostedsattraktivitet.

Osterfjorden har hatt nedgang både i næringsutvikling og attraktivitet, men har likevel i siste periode godt over middels attraktivitet som bosted.

ⁱ Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarkforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.

ⁱⁱ Etableringsindeksen er dessverre bare delvis reprodusert tilbake til 2000. Vi har regionenes rangeringsnumre for etableringsfrekvens og vekst i antall foretak, men bare bransjejustert etableringsfrekvens fra 2007.

ⁱⁱⁱ I utregningen av innovasjonsklima er alle typer bedrifter vektet likt, mens i utregningen av innovasjonsfrekvens teller enbedriftsforetak mer enn flerbedriftsforetak. Innovasjonsfrekvens tar også hensyn til andel sysselsatte i innovative foretak.

^{iv} De metodiske forbedringene er at det er brukt en mer finmasket bransjeinndeling – 5-siffernivå NACE, i stedet for 3-siffer. Det har gjort at vi f. eks. har kunnet skille produksjon av vannkraft ut som en naturbasert næring (knyttet til fossekraft), mens den på 3-siffernivå var lagt sammen med distribusjon av kraft, som ikke er knyttet til natur.

^v Norsk kulturindeks er utarbeidet av Telemarkforskning, og setter sammen data fra mange kilder for å få fram kulturtilbud og kulturaktiviteter i norske kommuner. Link til undersøkelsen:
http://www.tmforsk.no/publikasjoner/detalj.asp?merket=5&r_ID=1942

^{vi} For mer bakgrunn og analyser av attraktivitet, se Telemarkforskings notat ”Attraktivitetsbarometeret”:
http://www.tmforsk.no/publikasjoner/detalj.asp?r_ID=1943&merket=5